

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi vankeuslain, tutkintavankeuslain ja puolustustilalain 9 §:n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi vankeuslakia, tutkintavankeuslakia ja puolustustilalakia.

Avolaitokseen sijoittamisen edellytyksiä ehdotetaan täsmennettäväksi siten, että sijoituspäätöstä tehtäessä kiinnitettäisiin nykyistä enemmän huomiota vangin rikollisuuden laatuun ja vangin vaarallisuuteen. Muutosehdotusten tavoitteena on varmistaa se, ettei avolaitokseen sijoitettaisi vankeja, joiden arvioidaan jatkavan rikollista toimintaa taikka vaarantavan avolaitoksen turvallisuutta. Esitys selventäisi nykyistä sijoittelukäytäntöä.

Varmuosastolle sijoittamisen edellytyksiä muutettaisiin vastaamaan nykyistä paremmin varmuusosaston luonnetta turvaamistoimenpiteenä. Varmuosastosijoittelun tavoitteena olisi nimenomaan tulevan rikollisuuden tai vankilaturvallisuutta vakavasti vaarantavan toiminnan estäminen. Muutosehdotuksilla pyritään siihen, että varmuusosastosijoituksilla voitaisiin puuttua erityisesti järjestäytyneen rikollisuuden toimintaan vankilassa. Lisäksi tutkintavangin sijoittaminen varmuusosastolle mahdollistettaisiin.

Esityksen tavoitteena on myös ehkäistä päihteiden käyttöä ja salakuljetusta vankilassa. Esityksen mukaan puhelun kuuntelemista koskeva päätös voitaisiin jatkossa tehdä määräajaksi. Lisäksi säädettäisiin siitä, että varmuusosastolle sijoitetun vangin keskustelu lapsen tapaamisessa voitaisiin kuunnella ja tallentaa.

Edellä mainitut muutosehdotukset perustuvat Petteri Orpon hallituksen ohjelmaan ”Vahva ja välittävä Suomi”.

Lisäksi ehdotetaan muutettavaksi sääntelyä, joka koskee vankilaan ottamisen rajoittamista yhteiskunnallisissa häiriötilanteissa. Esitys sisältää myös eräitä teknisluontoisia korjauksia vankeuslakiin ja tutkintavankeuslakiin. Puolustustilalakia koskeva muutosehdotus on niin ikään teknisluontoinen korjaus.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan keväällä 2026.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
PERUSTELUT	4
1 Asian tausta ja valmistelu	4
1.1 Tausta	4
1.2 Valmistelu	4
2 Nykytila ja sen arviointi	6
2.1 Avolaitokseen sijoittaminen	6
2.2 Varmuosasto	11
2.3 Määräaikainen päätös puhelun kuuntelemisesta	16
2.4 Vankilaan ottamisen rajoittaminen	17
2.5 Muita muutostarpeita	18
3 Tavoitteet	19
4 Keskeiset ehdotukset	20
4.1 Avolaitokseen sijoittaminen	20
4.2 Varmuosasto	21
4.3 Määräaikainen päätös puhelun kuuntelemisesta	24
4.4 Vankilaan ottamisen rajoittaminen	24
4.5 Muut muutosehdotukset	25
5 Ehdotusten vaikutukset	26
5.1 Taloudelliset vaikutukset	26
5.2 Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin sekä ihmisryhmiin	27
5.3 Vaikutukset viranomaisiin	31
5.4 Vaikutukset vankilaturvallisuuteen ja järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan	32
5.5 Tietojärjestelmävaikutukset	33
5.6 Tietosuojavaikutukset lapsen näkökulmasta	33
6 Muut toteuttamisvaihtoehdot	34
6.1 Muut toteuttamisvaihtoehdot	34
6.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot	35
6.2.1 Avolaitokseen sijoittaminen muissa Pohjoismaissa	35
6.2.2 Varmuosastolle sijoittaminen muissa Pohjoismaissa	37
6.2.3 Johtopäätökset Pohjoismaiden lainsäädännöstä ja Pohjoismaissa käytetyistä keinoista	38
7 Lausuntopalaute	39
7.1 Lausuntokierros	39
7.2 Lainsäädännön arviointineuvoston lausunto	41
8 Säännöskohtaiset perustelut	42
8.1 Vankeuslaki	42
8.2 Tutkintavankeuslaki	50
8.3 Puolustustilalaki	53
9 Lakia alemman asteinen sääntely	53
10 Voimaantulo	54
11 Toimeenpano ja seuranta	54
12 Suhde muihin esityksiin	54
13 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	54
13.1 Varmuosasto	54

13.2 Määräaikainen päätös puhelun kuuntelusta	60
13.3 Vankilaan ottamisen rajoittaminen	61
LAKIEHDOTUKSET	63
1. Laki vankeuslain muuttamisesta	63
2. Laki tutkintavankeuslain muuttamisesta.....	70
3. Laki puolustustilalain 9 §:n muuttamisesta	76
LIITTEET	77
RINNAKKAISTEKSTIT	77
1. Laki vankeuslain muuttamisesta	77
2. Laki tutkintavankeuslain muuttamisesta.....	88
3. Laki puolustustilalain muuttamisesta	97
ASETUSLUONNOS	98
Valtioneuvoston asetus vankeudesta annetun valtioneuvoston asetuksen muuttamisesta	98

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Vuonna 2021 oikeusministeriössä käynnistettiin hanke vankeuslain ja tutkintavankeuslain kehittämiseksi. Oikeusministeriö asetti 8.9.2021 työryhmän valmistelemaan muutoksia näihin lakeihin (VN/11810/2021: <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM039:00/2021>). Valmistelutyö sovittiin tehtäväksi kahdessa osassa siten, että eduskunnalle annettaisiin kaksi erillistä hallituksen esitystä. Työryhmän ensimmäinen mietintö valmistui keväällä 2024. Mietinnön valmistuttua oikeusministeriössä priorisoitiin hallitusohjelmakirjausten nopeampaa edistämistä, jonka takia perusvalmistelua jatkettiin virkатыönä ja hankkeen painopistettä muutettiin.

Petteri Orpon hallituksen ohjelmassa ”Vahva ja välittävä Suomi” on useita kirjauksia, jotka koskevat vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa. Tämä esitys käsittelee seuraavia kirjauksia siltä osin kuin niissä on kyse lainmuutostarpeista:

- Selvitetään avolaitokseen sijoittamisen edellytyksiä siten, että sijoituspäätöstä tehtäessä kiinnitetään entistä enemmän huomiota tuomion perusteena olevan rikoksen laatuun ja vangin vaarallisuuteen.
- Varmuusosastoja koskevaa lainsäädäntöä kehitetään siten, että vankiloissa voidaan tehdä vaikuttavaa rikostorjuntaa. Mahdollistetaan myös tutkintavangin sijoittaminen varmuusosastolle.
- Ehkäistään päihteiden salakuljettamista ja käyttöä vankilassa.

Tämän esityksen valmistelussa on hyödynnetty edellä mainittua työryhmän mietintöä hallitusohjelmakirjauksia koskevin ja soveltuvien osin.

1.2 Valmistelu

Työryhmävaihe

Vuonna 2021 oikeusministeriössä laadittiin arviomuistio vankeuslain ja tutkintavankeuslain tiedossa olevista muutostarpeista näiden lakien kehittämishanketta varten (Muistio 30.8.2021, VN/11810/2021). Vielä samana vuonna käynnistettiin hanke vankeuslain ja tutkintavankeuslain kehittämiseksi.

Oikeusministeriö asetti 8.9.2021 työryhmän valmistelemaan muutoksia näihin lakeihin (VN/11810/2021). Työryhmän valmistelutyö sovittiin tehtäväksi kahdessa osassa siten, että eduskunnalle annettaisiin kaksi erillistä hallituksen esitystä. Työryhmän ensimmäinen hallituksen esityksen muotoon laadittu mietintö valmistui keväällä 2024. Edellä mainitut asiakirjat löytyvät hankesivulta: <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM039:00/2021>.

Työryhmän mietintöä valmisteltaessa järjestettiin vapautuneiden vankien kuuleminen ja vankien kuuleminen neljässä vankilassa. Kuulemiset järjestettiin suullisesti pienryhmissä ja kuulemisiin osallistujat arvottiin ilmoittautuneista vangeista. Kuulemisista laadittiin erilliset muistiot, jotka ovat saatavilla yllä mainitulta hankkeen sivulta. Kuulemisissa esitetyt huomiot on käsitelty jäljempänä asiaan liittyvissä kohdissa.

Työryhmä oli yksimielinen ehdotusten sisällöstä. Rikosseuraamuslaitoksen edustajat jättivät kaksi lausumaa, joista toisessa käsiteltiin sitä, miten esityksen vaikutusarvioinnissa tulisi kuvata Rikosseuraamuslaitoksen määräraha vaikutuksia ja toisessa esitettiin täydentävä ehdotus voimankäytön kirjaamista koskeviin säännöksiin.

Virkatyönä tehty valmistelu

Mietinnön valmistuttua oikeusministeriössä priorisoitiin hallitusohjelmakirjausten nopeampaa edistämistä. Tämän takia perusvalmistelua jatkettiin virkатыönä ja hankkeen painopistettä muutettiin. Virkavalmistelussa on hyödynnetty edellä mainittua työryhmän mietintöä hallitusohjelmakirjauksia koskevin ja soveltuvin osin.

Virkavalmistelun aikataulusta on tiedotettu sidosryhmille (Rikosseuraamuslaitoksen oikeudellinen yksikkö ja rikoksettoman elämän tukisäätiö RETS) lausuntokierrokselle valmistautumista varten.

Lausuntopalaute esitysluonnoksesta

Esitysluonnoksesta pyydettiin lausunnot 32 viranomais- ja järjestö taholta.

Lausunnon toimittivat A-klinikkasäätiö, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia, Helsingin hallinto-oikeus, Helsingin kaupungin, sosiaali-, terveys- ja pelastustoimiala, Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy, emeritusprofessori. Matti Tolvanen, Juristiliitto, korkein hallinto-oikeus, Kris-Suomen keskusliitto ry, lapsiasiavaltuutettu, oikeusrekisterikeskus, Poliisihallitus, puolustusministeriö, Rikoksettoman elämän tukisäätiö (RETS) ry, Rikosseuraamusala Talentia ry, Rikosseuraamusalan henkilöstöyhdistys RikHE ry, Rikosseuraamuslaitos, Rikosseuraamuslaitoksen koulutuskeskus, sisäministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, Suomen Asianajajaliitto, Syyttäjälaitos, Suomen syyttäjäyhdistys ry, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Vankien vanhemmat ry, Vankilavirkailijain Liitto VVL ry, Vankiterveydenhuollon yksikkö ja Vapaa-ajattelijain liitto ry.

Lisäksi Hämeenlinnan, Kylmäkosken ja Pyhäselän vankiloissa järjestettiin erillinen lausuntomahdollisuus niille vangeille, joilla on lupa internetin käyttöön. Lausuntoja saatiin 10 kappaletta.

Tarkemmat tiedot lausuntokierroksesta löytyvät osoitteesta: <https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=e14ea332-c71f-4743-9366-a7d7c92c93ea>

Lausunnoista on laadittu tiivistelmä (ei vielä julkaistu). Lausuntotiivistelmä sisältää anonymisoidun koosteen vankien lausunnoista. Vankien lausunnot eivät ole nähtävillä internetissä lausuntopalvelu.fi:ssä.

Lausuntopalauteessa esille tulleiden seikkojen johdosta ulkopuoliseen laitossijoittelun edellytyksiin liittyvät ja alaikäisen vangin lastensuojelulaitokseen sijoittamista koskevat muutosehdotukset vaativat tarkempaa jatkovalmistelua ja lapsivaikutusten arviointia. Toisaalta oikeusministeriössä on priorisoitu tutkintavankien varmuusosastosijoittelun mahdollistavien lakiehdotusten nopeampaa etenemistä. Näistä syistä ulkopuolista laitossijoittelua koskevat muutosehdotukset on pääosin siirretty vankeuslain ns. jatkohankkeeseen, jonka perusteella eduskunnalle annetaan toinen vankeuslakia koskeva hallituksen esitys tämän hallituskauden aikana. Tähän esitykseen sisältyy ulkopuoliseen laitossijoitteluun liitännäiset valvontatoimivaltuuksia koskevat muutosehdotukset.

Lausuntopalautetta käsitellään tarkemmin myöhemmin.

Lainsäädännön arviointineuvoston lausunto

Lainsäädännön arviointineuvosto on arvioinut esitysluonnoksen 10.4.2024.

Lausunnossaan arviointineuvosto katsoo, että hallituksen esitysluonnos noudattaa tyydyttävästi lainvalmistelun vaikutusarviointiohjetta. Arviointineuvosto suosittelee, että esitysluonnosta korjataan neuvoston lausunnon mukaisesti ennen hallituksen esityksen antamista.

Arviointineuvoston tiedote sekä linkki lausuntoon löytyy osoitteesta: <https://valtioneuvosto.fi/-/arviointineuvosto-vankeuslaista-vaikutuksia-vankeihin-on-arvioitava-tarkemmin>.

Lausuntoa käsitellään tarkemmin myöhemmin.

Apulaisoikeuskanslerin listatarkistus

Apulaisoikeuskansleri on hallituksen esityksen listatarkastuksessa kiinnittänyt huomiota muun muassa varmuusosastolle sijoittamisen kynnykseen, minkä johdosta säännösehdotusta on muutettu siten, että sijoittamisen tulee olla välttämätöntä. Lisäksi esityksen perusteluja on huomioiden johdosta tarkennettu.

Jatkohanke

Koska tässä esityksessä painopisteenä on hallitusohjelmakirjausten toteuttaminen, on vankeuslain ja tutkintavankeuslain kehittämistarpeiden arviointia tarkoitus jatkaa myöhemmin erillisessä hankkeessa (OM085:00/2024). Jatkohankkeen hankesivut ovat osoitteessa: <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM085:00/2024>.

2 Nykytila ja sen arviointi

2.1 Avolaitokseen sijoittaminen

Hallitusohjelmaan on kirjattu tavoite, jonka mukaan avolaitossijoittamisen edellytyksiä tulee selvittää siten, että sijoituspäätöksiä tehtäessä kiinnitetään entistä enemmän huomiota tuomion perusteena olevan rikoksen laatuun ja vingin vaarallisuuteen.

Avolaitokseen sijoittamisen edellytyksillä tarkoitetaan sen arvioimista, soveltuvatko vankeuslain 4 luvun 9 §:ssä tai 6 luvun 1 §:ssä ja 4 luvun 8 §:ssä säädetyt edellytykset tiettyyn vankiin.

Vankeuslain 4 luvun 8 §:ssä säädetään vankilaan sijoittamisen yleisperiaatteista eli seikoista, jotka on otettava huomioon rangaistusajan suunnitelman mukaisesti. Esimerkiksi huomioon on otettava kotipaikka, yhteyksien säilyminen läheisiin, ikä, sukupuoli, terveydentila, rangaistuskertaisuus, aikaisempi rikollisuus ja vingin oma toivomus sekä mahdollisuudet rangaistusajan suunnitelman mukaiseen toimintaan. Huomiota tulee kiinnittää myös mahdollisuuksiin hoitaa täytöntöönpanoon liittyviä asioita omalla kielellään. Vankia ei tule sijoittaa suljetumpaan vankilaan tai vankilan osastoon, kuin vankilan järjestys ja turvallisuus sekä vankilassa pitämisen varmuus edellyttävät.

Vankeuslain 4 luvun 9 §:n 1 momentissa säädetään tuomitun sijoittamisesta suoraan vapaudesta avolaitokseen. Näin voidaan tehdä, jos tuomitun suoritettavana on yhdessä tai erikseen sakon

muuntorangaistus ja enintään kahden vuoden vankeusrangaistus. Lisäksi on sitouduttava päihteettömyyteen ja 16 luvun 7 §:ssä tarkoitettuun päihteettömyyden valvontaan.

Vankeuslain 4 luvun 9 §:n 2 momentin mukaan tuomittu on kuitenkin sijoitettava suljettuun vankilaan, jos on perusteltua syytä epäillä, että hän: 1) ei sovellu avolaitoksessa järjestettävään tai avolaitoksen hyväksymään toimintaan; 2) ei tule noudattamaan avolaitoksen järjestystä; 3) jatkaa rikollista toimintaa; 4) poistuu avolaitoksesta luvatta; tai 5) ei tule noudattamaan päihteettömyyttä tai suostumaan sen valvontaan.

Vankeuslain 6 luvun 1 §:n mukaan vanki voidaan rangaistuksen pituudesta riippumatta 4 luvun 8 §:ää noudattaen siirtää suljetusta vankilasta avolaitokseen määräajaksi tai rangaistuksen jäljellä olevaa osaa suorittamaan, jos: 1) avolaitokseen siirtäminen edistää rangaistusajan suunnitelman toteutumista; 2) vanki soveltuu avolaitoksessa järjestettävään tai muuhun avolaitoksen hyväksymään toimintaan; 3) voidaan pitää todennäköisenä, että vanki noudattaa avolaitoksen järjestystä, ei syyllisty rikokseen eikä poistu avolaitoksesta luvatta; ja 4) vanki sitoutuu olemaan käyttämättä päihdyttäviä aineita ja rikoslain 44 luvun 16 §:ssä tarkoitettuja dopingaineita sekä sitoutuu tämän lain 16 luvun 7 §:ssä tarkoitettuun päihteettömyyden valvontaan.

Tietoja avolaitokseen sijoittamisesta

Vuoden 2024 alussa rangaistuslaitoksissa oli kaikkiaan 2930 vankia, joista avolaitoksissa 873 vankia. Vuoden 2023 alussa heitä oli rangaistuslaitoksissa 2839, joista avolaitoksissa 825. Vuoden 2022 alussa rangaistuslaitoksissa oli 2809 vankia, joista avolaitoksissa 949 vankia.

Päätöksiä siirtää vanki avolaitoksesta suljettuun vankilaan tehdään vuositasolla n. 500–550. Kyse on tilanteista, joissa vanki on tavalla tai toisella rikkonut avolaitokseen sijoittamisen ehtoja tai ei muusta syystä enää sovellu avolaitokseen (vankeuslain 6 luvun 2 §). Läheskään kaikki kurinpitoasiat eivät ole vakavuudeltaan sellaisia, että vanki siirrettäisiin takaisin suljettuun vankilaan.

Kurinpitorikkomukset avolaitoksissa liittyvät tyypillisesti sijoituksen ehtojen rikkomiseen, kuten luvattomaan poistumiseen, avolaitoksen järjestyssäännön rikkomiseen tai päihteettömyysvelvollisuuden rikkomiseen. Esimerkiksi vuonna 2022 ehtojen rikkomisia kaikissa avolaitoksissa oli yhteensä 371, järjestyssäännön rikkomisia 322 ja päihderikkomuksia 191 kappaletta. Rikosilmoituksia poliisille tehdään avolaitoksissa vuosittain noin 30–40 Rikosseuraamuslaitokselta saadun tiedon mukaan.

Eräs tyypillinen syy kurinpitoon ja suljettuun vankilaan siirtämiseen on avolaitoksesta luvatta poistuminen. Luvatta poistuneiden määrä on ollut kymmenen viime vuoden aikana enimmillään 75 (vuonna 2021) ja alimmillaan 39 (vuonna 2014). Vuonna 2023 avolaitoksista poistui luvatta 60 vankia. Myös vuonna 2022 avolaitoksista poistui luvatta 60 vankia. Pitkän ajan tilastotietojen perusteella avolaitoksesta luvatta poistuminen on verrattain harvinaista, kun otetaan huomioon avolaitokseen sijoitettujen vankien määrä. Vuosien 2012–2022 tilastoista laskien keskiarvo on 60 luvattonta poistumista vuodessa. Siirtoja tehdään tyypillisesti myös päihteettömyysvelvollisuuden rikkomisen vuoksi.

Rikoksen laadun ja vangin vaarallisuuden huomioiminen avolaitossijoittelussa

Edellä todetusti avolaitokseen sijoittamisen edellytyksistä säädetään vankeuslain 4 luvun 9 §:ssä ja 6 luvun 1 §:ssä. Lisäksi 4 luvun 8 §:ssä säädetään sijoittelun yleisperiaatteista.

Voimassaolevan sääntelyn nojalla avolaitossijoitus edellyttää muun muassa, että on voitava pitää todennäköisenä, että vanki noudattaa avovankilan järjestystä, ei syyllisty rikokseen eikä poistu avovankilasta luvatta. Näin ollen avovankilasijoituspäätöksiä tehtäessä tuomion perusteena olevan rikoksen laatuun ja vangin vaarallisuuteen kiinnitetään jo nyt huomiota.

Ennakoitavissa olevat laitosjärjestyksen noudattamiseen liittyvät epävarmuustekijät muodostavat esteen avovankilasijoitukselle. Avolaitokseen sijoitettaessa on siis oltava riittävä varmuus avolaitoksen järjestyksen noudattamisesta ja soveltumisesta avolaitostoimintaan. Esimerkiksi järjestäytyneeseen rikollisuuteen kiinnittyneillä vangeilla avolaitossijoituksen edellytykset eivät yleensä täyty eikä heitä siksi sijoiteta avolaitokseen.

Sijoittamisen edellytysten täyttymisen arviointiin liittyy aina tietty epävarmuus, koska kenenkään toimintaa ja käyttäytymistä ei voida varmuudella ennakoita. Tästä syystä arvioinnissa päätöksentekijällä on verrattain laaja harkintavalta. Päätösharkinta on kokonaisharkintaa, jossa otetaan huomioon kaikki vangista saatavissa oleva tieto, muun ohella vangin henkilöstä ja hänen mahdollisesta aikaisemmasta rikollisuudesta saadut tiedot. Osallistuminen tai yhteydet järjestäytyneeseen rikollisuuteen otetaan huomioon ja muodostavat yleensä esteen avolaitossijoitukselle.

Jos avolaitossijoituksen aikana tulee ilmi, etteivät avolaitossijoituksen edellytykset enää vangin kohdalla täyty, hänet voidaan siirtää suljettuun vankilaan vankeuslain 6 luvun 2 §:n nojalla. Keskeisimmät syyt siirrolle suljettuun vankilaan ovat päihderikkomukset, järjestyssääntörikkomukset sekä erilaiset lupaehtojen rikkomiset. Tyypillisesti avolaitoksesta siirretään takaisin suljettuun vankilaan jonkin päihderikkomuksen vuoksi.

Voimassa olevassa laissa säädetään jo nykyisellään useista turvallisuuteen liittyvistä seikoista, jotka tulee ottaa huomioon avolaitossijoitusta tehtäessä. Edellä kuvattujen tilastotietojen perusteella sijoitusharkinnassa onnistutaan jo nykyisin verrattain hyvin, ja esimerkiksi vangin syyllistyminen rikokseen avolaitoksessa on harvinaista. Vangin aikaisempi rikollisuus ja vangin vaarallisuus tulevat jo nykyisen lainsäädännön nojalla ottaa huomioon sijoittamista harkittaessa.

Avolaitossijoitus on tärkeä osa vaiheittaisen vapauttamisen prosessissa ja sen myötä ajoittuu yleensä rangaistuksen loppupuolelle rangaistusajan suunnitelman etenemisen perusteella. Tavoitteena on, että vangin vapautuminen tapahtuu suunnitellusti, hallitusti ja asteittain siirtyen kohti avoimempia olosuhteita (suljettu vankila → avolaitos → valvottu koevapaus → ehdonalainen vapaus joko valvonnalla tai ilman → tuomio suoritettu loppuun). Suunnitelmallisella vapautumisella edistetään yhteiskuntaan sijoittumista ja uusimisriskin vähentämistä. Avolaitoksessa vankia voidaan valmentaa vapauden haasteisiin muun ohella kehittämällä sosiaalisia taitoja, arkielämän taitoja ja ammatillisia valmiuksia. Tällä tavoin avolaitoksessa tapahtuvalla siviilielämän harjoittelulla pyritään edistämään kansalaisten turvallisuutta. Avoimet olosuhteet eivät kuitenkaan sovellu kaikille vangeille eikä kaikkia vankeja sijoiteta avolaitokseen.

Esimerkiksi henkilöitä, jotka ovat vaaraksi toisten hengelle tai terveydelle tai joiden osalta arvioidaan olevan riski rikollisen toiminnan jatkamisesta taikka karkaamisesta, ei tulisi sijoittaa avolaitokseen.

Järjestäytyneeseen rikollisuuteen tiiviisti kiinnittyneillä henkilöillä on yleensä korkeampi riski rikoksen uusimiseen, väkivaltaan ja muiden vankien painostamiseen.

Korkeampi riski rikosten uusimiseen ja väkivaltaan on yleensä myös sellaisilla vakavien rikosten uusijoilla, joita on pidettävä erittäin vaarallisena toisen hengelle, terveydelle tai vapaudelle.

Yhdistelmärangaistukseen tuomitut ovat syyllistyneet vähintään toistamiseen vakavaan henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvaan rikokseen. Yhdistelmärangaistuksessa tuomittu suorittaa määräaikaisen rangaistusajan kokonaan vankilassa ja sen jälkeen hän on vuoden mittaisessa valvonnassa (rikoslain 39/1889 2 c luvun 11 §). Seuraamuslajilla pyritään vähentämään uusintarikollisuutta. Rikoksen uusimisriski on suurin ensimmäisinä kuukausina vankeuden jälkeen, jolloin pitkään vankeudessa ollut tarvitsee eniten valvontaa ja tukea. Ensimmäisen vapaudessa vietetyn vuoden jälkeen uusimisriski laskee.

Yhdistelmärangaistusta suorittavia on sijoitettu avolaitokseen. Osa sijoituksista on onnistunut ja osa ei, jolloin vanki on siirretty takaisin suljettuun laitokseen. Edellä sanotun mukaisesti yhdistelmärangaistukseen tuomitut voivat olla tyypillisemmin vankeja, joiden sijoittamista avolaitokseen tulisi arvioida nykyistä tarkemmin. Avolaitossijoituksen mahdollisuutta ei tähänastisen kokemuksen perusteella ole kuitenkaan perusteltua kategorisesti evätä yhdistelmärangaistustakaan suorittavilta. Avolaitossijoitus voi olla tärkeä siirtymävaihe ennen valvonta-aikaa ja siten tärkeä osa suunnitelmallista, hallittua ja vaihteista vapauttamista. Vapauttamisen valmistelun ja tukitoimien merkitys on tärkeä uusintarikollisuuden ehkäisemisessä. Näin ollen yhdistelmärangaistusta suorittavien kohdalla avolaitossijoitusta harkittaessa kyse on korostetun yksittäistapauksellisesta arvioinnista, jolloin on tarkoituksenmukaista säilyttää Rikosseuraamuslaitoksella riittävän laaja harkintavalta, jossa samalla huomioidaan aiemman rikollisuuden laatu ja vangin vaarallisuus.

Hallitusohjelman tavoitteen mukaisesti avolaitossijoittelua koskevaa sääntelyä tulee arvioida ja täsmentää siten, että päätöksenteossa kiinnitettäisiin nykyistä enemmän huomiota vangin rikollisuuden laatuun ja vangin vaarallisuuteen. Edellä mainituista syistä avolaitossijoituksen mahdollisuutta ei ole perusteltua kategorisesti poissulkea yhdeltäkään vankiryhmältä. Tämän sijaan vaikuttaisi perustellulta täydentää avolaitossijoituksen edellytyksiä siten, että jatkossa päätösharkinnassa arvioitaisiin myös sitä, voidaanko pitää todennäköisenä, ettei vanki jatka rikollista toimintaa eikä vaaranna toisen vangin tai muun henkilön turvallisuutta avolaitoksessa.

Määräaikainen sijoittaminen avolaitokseen

Vankeuslain 6 luvun 1 §:n nojalla voidaan vanki siirtää suljetusta vankilasta avolaitokseen rangaistuksen pituudesta riippumatta. Siirto voi olla määräaikainen tai toistaiseksi (rangaistuksen loppuosaksi).

Vankeuslaissa ei ole säännöksiä siitä, miten avolaitokseen siirtäminen tulisi huomioida vangin rangaistusajan suunnittelussa. Vaikka laki ei edellytä edellytysten säännönmukaista selvittämistä, käytännössä rangaistusajan suunnittelussa usein otetaan huomioon avolaitossijoituksen mahdollisuus. Käytäntöjen yhdenmukaistamiseksi olisi perusteltua täsmentää säännöksiä siten, että avolaitossijoittelu huomioitaisiin säännöllisesti osana rangaistusajan suunnittelua, kuten esimerkiksi valvottuun koevapauteen sijoittaminenkin.

Avolaitossijoitus ajoittuu yleensä rangaistuksen loppupuolelle rangaistusajan suunnitelman etenemisen ja vaihteista vapauttamisen perusteella. Avolaitossijoitus voi kuitenkin olla perusteltu jo aikaisemminkin, jos rangaistusajan suunnitelman toteuttaminen ja eteneminen sitä puoltaa. Pääsääntönä on sijoitus toistaiseksi.

Määräaikaisia avolaitossijoituksia tehdään harvoin. Voimassa olevaa lakia säädettyäessä esimerkkinä määräaikaisesta sijoituksesta esitettiin avolaitossijoitus, joka kestää tiettyyn koulutukseen osallistumisen ajan. Käytännössä määräaikaista sijoitusta on pidetty eräänlaisena koeaikana, jonka toivotaan jatkuvan toistaiseksi voimassa olevana sijoituksena.

Määräaikaa ei siten käytetä lain esitöissä todetussa tarkoituksessa, jossa vangin olisi lähtökohtaisesti tarkoitus palata suljettuun vankilaan esimerkiksi suorittamiensa opintojen jälkeen. Kun suljetussa vankilassa tarkastellaan tai valmistellaan vangin siirtämistä avolaitokseen, tehdään se siitä lähtökohdasta, että siirtyminen on toistaiseksi eikä vanki enää palaa suljettuun vankilaan. Tämä on luonnollista, koska avolaitokseen sijoitettaessa on oltava riittävä varmuus ja todennäköisyys avolaitoksen järjestyksen noudattamisesta ja vangin soveltumisesta avolaitoksen toimintaan. Määräaikainen sijoittelu voi myös aiheuttaa vangille epäselvyyttä siitä, missä vankilassa hän tulee jatkossa suorittamaan vankeusrangaistusta.

Määräaikainen avolaitossijoitus on monella muullakin tavoin ongelmallinen.

Eduskunnan oikeusasiamies on pitänyt sitä ongelmallisena, koska laissa ei säädetä niistä perusteista, joilla sijoitus voi olla määräaikainen ja koska muutoksenhakuun liittyvät kysymykset ovat epäselviä. Vangin oikeusturvan kannalta sääntelyn tulisikin olla täsmällisempi. Lisäksi, kun avolaitossijoituksen edellytykset ovat täyttyneet määräaikaisen sijoituksen aikana, on vaikea nähdä miksi ne eivät edelleen täytyisi määräajan päättyessä. (EOAK/1512/2018 ja EOAK/1982/2018).

Määräaikainen sijoittelu on myös aiheuttanut Rikosseuraamuslaitoksen henkilökunnalle epäselvyyttä siitä, mitä määräaikaisuuden päättyessä tapahtuu ja tulee tehdä. Asiassa EOAK/610/2018 tehtiin määräajan päättyessä nimenomainen päätös siirtämisestä suljettuun vankilaan, joka vankeuslain 6 luvun 2 §:n mukaista päätöstä kuitenkin ilman muutoksenhakuoikeutta. Määräajan päättyessä siirto takaisin suljettuun vankilaan seuraisi automaattisesti. Oikeusasiamies totesi, että eritoten määräaikaisten avolaitossijoitusten ketjuttaminen on ongelmallista puuttuvan muutoksenhakumahdollisuuden takia.

Määräaikaisia avolaitossijoituksia ei voida perustella myöskään asteittaisella vapauttamisella, koska jos vanki täyttää avolaitokseen sijoittamisen edellytykset, ovat ne lähtökohtaisesti toistaiseksi olemassa. Mikäli tilanne muuttuu avolaitossijoituksen aikana, voidaan vanki joka tapauksessa siirtää takaisin suljettuun vankilaan vankeuslain 6 luvun 2 §:n mukaan.

Edellä todetun vuoksi olisi perusteltua luopua määräaikaisesta sijoittelusta avolaitokseen.

Vangin sähköinen valvonta avolaitoksessa

Vankeuslain 4 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan avolaitoksessa vankeja voidaan valvoa vankilan tiloihin asennettavilla, vangin haltuun annettavilla taikka vangin ylle ranteeseen, nilkkaan tai vyötärölle kiinnitettävillä teknisillä välineillä taikka tällaisten välineiden yhdistelmillä.

Voimassa olevan sääntelyn perusteella on kuitenkin epäselvää, antaako vanki suostumuksensa valvontaan vankilasijoittelua valmisteltaessa. Esimerkiksi valvottuun koevapauteen sijoitettaessa vangin on sijoittamisen edellytyksenä erikseen sitouduttava tekniseen valvontaan.

Olisikin perusteltua täydentää avolaitossijoittelua koskevia säännöksiä siten, että sijoituksen yhteydessä vangin tulisi sitoutua myös sähköisen valvonnan noudattamiseen.

2.2 Varmuusosasto

Varmuusosaston perustaminen

Vankeuslain 5 luvun 5 §:n mukaan varmuusosaston perustamisesta päättää Rikosseuraamuslaitos. Vankeuslain 5 luvun 5 §:ssä säädetään varmuusosastosta, johon vanki voidaan sijoittaa, jos hän luvun 6 §:ssä säädetyin edellytyksin vakavalla tavalla vaarantaa vankilaturvallisuutta. Varmuusosastosijoitus onkin eräänlainen turvaamistoimenpide, jonka aikana vanki on erillään muiden osastojen vangeista ja hänen yhteydenpitoaan vankilan ulkopuolelle valvotaan tarkemmin kuin tavallisesti. Varmuusosastoja on tällä hetkellä kaksi. Toinen on Riihimäen vankilassa ja toinen Turun vankilassa.

Rikosseuraamuslaitoksen 1.9.2022 voimaan tulleen organisaatiomuutoksen myötä Rikosseuraamuslaitoksen operatiivisen toiminnan vastuualueen johtaja hyväksyy kaikkien vankiloiden järjestyssäännöt ja samalla myös vankiloiden osastot. Koska muiden osastojen perustaminen tapahtuu näin keskitetysti vankiloiden järjestyssäännöissä, ei ole perusteltua, että varmuusosastot perustetaan erillisillä päätöksillä. Sääntelyä onkin perusteltua muuttaa siten, että myös varmuusosastot perustetaan järjestyssäännöissä.

Esityksessä ehdotetaan, että myös tutkintavanki voitaisiin sijoittaa varmuusosastolle, jolloin tutkintavankilaan tulisi voida perustaa varmuusosasto. Tutkintavankeuslaissa tulisivatkin säätää siitä, että tutkintavankeuden toimeenpanossa sovelletaan, mitä vankeuslaissa säädetään varmuusosaston perustamisesta.

Varmuusosastolle sijoittaminen

Luvun 6 §:ssä säädetään edellytyksistä sijoittaa vanki varmuusosastolle. Koska varmuusosastosijoitus merkitsee rajoituksia vangin oikeuksiin, sijoittamiselle on säädetty täsmälliset edellytykset. Sijoittamisen edellytyksenä on tiivistetysti jokin seuraavista perusteista: 1) perusteltu epäily syylistymisestä huumausainerikoksiin tai muihin vakaviin rikoksiin, 2) karkaaminen tai epäilty karkausyritys, 3) toiminta, jolla on vakavasti vaarannettu vankilan turvallisuutta ja 4) vangin oman turvallisuuden takaaminen.

Säännökset siirrettiin vankeuslakiin vähäisin muutoksin rangaistusten täytäntöönpanosta annetusta laista. Tuon lain esitoissa (HE 10/1998 vp) varmuusosastosäännöksiä perusteltiin erillään pitämistä pidempiaikaisella tarpeella estää rikollisen toiminnan jatkaminen tai vankilaturvallisuuden vaarantaminen. Kuitenkin lähtökohtana oli, ettei varmuusosastosijoituksen tarvitse pitkäkestoisena olla täysin yksinään eristämistä.

Varmuusosastosijoituksen edellytyksistä esityksessä todettiin seuraavaa: ”Useimmiten vankeinhoitoviranomaiset saavat tiedon vangin rikollisesta toiminnasta poliisilta. Pykälän 1 momentin 1 kohdan soveltaminen ei välttämättä edellyttäisi, että henkilö olisi jo ryhtynyt rikolliseen toimintaan. Käytännössä vangin rikosten laadusta tai toiminnasta aikaisemmillä rangaistuskauksilla saattaa olla perustellusti pääteltävissä, että vanki todennäköisesti tulee syylistymään rikolliseen toimintaan. Epäily voisi perustua myös esimerkiksi vangin hallusta löydettyyn kirjeeseen, joka sisältää suunnitelmia rikolliseen toimintaan ryhtymisestä.”

Tutkintavankia ei tutkintavankeuslain nojalla voida sijoittaa varmuusosastolle.

Rikosseuraamuslaitoksen vankilaturvallisuutta koskevissa selvityksissä vuodelta 2021 (Jari-Pekka Holopainen: Selvitys Rikosseuraamuslaitoksen kyvystä vastata järjestäytyneen rikollisuuden aiheuttamiin haasteisiin, Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 3/2021 ja Jyri

Paasonen: Rikosseuraamuslaitoksen turvallisuuden ja valvontatyön ulkoinen arviointi, Rikosseuraamus-laitoksen monisteita 2/2021) ehdotettiin, että varmuusosastosijoittelun perusteita uudistettaisiin. Varmuusosastolle tulisi selvitysten mukaan voida sijoittaa nykyistä helpommin erityisesti järjestäytyneen rikollisryhmän jäseniä. Myös tutkintavankien sijoittaminen varmuusosastolle tulisi mahdollistaa. Ensimmäistä ehdotusta perusteltiin sillä, että näiden vankien rikollista toimintaa voitaisiin paremmin estää ennakolta. Toista ehdotusta perusteltiin sillä, että tutkintavankeuden kesto voi olla pitkä, ja varmuusosastosijoittaminen mahdollistaisi puuttumisen rikollisen toiminnan jatkamiseen nykyistä aikaisemmin.

Varmuusosastosijoitus on luonteeltaan turvaamistoimi, jossa vanki asetetaan tarkempaan valvontaan tulevien rikosten tai muun vankilaturvallisuutta vakavasti vaarantavan toiminnan estämiseksi. Sijoitukset tehdään ilman vangin suostumusta. Kyse ei ole rangaistuksesta vangin rikoksista tai aiemmista teoista vankilassa. Nyt säännös on osin kirjoitettu siten, että sijoitus voitaisiin tehdä seurauksena aiemmista rikoksista. Tämä on aiheuttanut epäselvyyttä siitä, kuinka säännöstä olisi tulkittava. Lain perusteluissa ei ole tarkoitettu, että aiemmat rikokset yksinään olisivat sijoittamisen peruste, vaan myös niiden jatkamiseen pitäisi olla perusteltu epäily.

Onkin perusteltua muuttaa sääntelyä sellaiseksi, että varmuusosastosijoitus on selkeästi luonteeltaan turvaamistoimi vastaavalla tavalla kuin vankeuslain 18 luvussa tarkoitettu erillään pitäminenkin. Sijoituksen tarkoituksena tulisi olla erityisesti vankilasta käsin tapahtuvan rikollisuuden estäminen ja muun vankilaturvallisuutta vakavasti vaarantavan toiminnan estäminen. Tähän asiaan kiinnitetään huomiota myös hallitusohjelmassa, johon on kirjattu, että varmuusosastoja koskevaa lainsäädäntöä kehitetään siten, että vankiloissa voidaan tehdä vaikuttavaa rikostorjuntaa. Sijoittamisen edellytyksiä tulisikin uudistaa vastaamaan paremmin näitä tavoitteita.

Sijoittaminen varmuusosastolle vangin oman turvallisuuden takaamiseksi on harvinaista. Käytännössä sitä kuitenkin on käytetty perusteltuna, jos sijoittamiselle on ollut muitakin perusteita. Varmuusosastosijoitusta voidaan pitää ankarana toimenpiteenä, jos kyse on vangin oman turvallisuuden turvaamisesta. Varmuusosasto ei myöskään parhaalla mahdollisella tavalla sovellu vangin oman turvallisuuden suojelemiseen. Säännöksiä tulisikin muuttaa siten, että vangin oma turvallisuus voitaisiin taata varmuusosastosijoitusta lievemmin keinoin.

Tutkintavankien sijoittaminen varmuusosastolle ei ole nykyisin mahdollista. Myös tutkintavankien toiminta voi vaarantaa vankilan toimintaa siten, että varmuusosastosijoittaminen voisi olla perusteltu. Hallitusohjelmaan on kirjattu myös tavoite, jonka mukaan mahdollistetaan myös tutkintavangin sijoittaminen varmuusosastolle. Näistä syistä tutkintavangin sijoittamisesta varmuusosastolle olisikin perusteltua säätää.

Varmuusosastosijoituksen kesto

Vankeuslain 5 luvun 7 §:n mukaan varmuusosastolle sijoittamista ei saa jatkaa kauemmin kuin se on välttämätöntä. Päätös vangin sijoittamisesta varmuusosastolle ja sen perusteet on otettava uudelleen harkittaviksi enintään kolmen kuukauden väliajoin.

Varmuusosastoille on viime vuosina ollut sijoitettuna hieman yli 10 vankia kerrallaan. Sijoitusten kestot ovat vaihdelleet kolmesta kuukaudesta puoleentoista vuoteen. Useimmiten sijoitukset ovat kestäneet kolmesta kuuteen kuukautta, mutta lähes yhtä usein sijoitukset ovat kestäneet kuudesta yhdeksään kuukautta. Muutama vanki on ollut sijoitettuna varmuusosastolle 12-18 kuukautta ja harvinainen yksittäistapaus yli kolme vuotta.

Varmuusosastosijoittaminen merkitsee tietynlaista eristämistä, mutta kuitenkin vangeille järjestetään toiminnot ja vapaa-ajantoimintaa sekä mahdollisuus viettää muuten aikaa sellin ulkopuolella muiden osaston vankien kanssa. Vangit eivät siten ole täysin eristettynä muista vangeista, vaan keskeistä on se, että varmuusosasto on eristettynä vankilan muista osastoista.

Kansainvälisiin suosituksiin ei sisälly sääntöjä osastoista, jotka vastaavat varmuusosastoja. Kaikenlainen vangin tahdonvastainen erilleen sijoittaminen muista vangeista on kuitenkin YK:n vankeinhoidon vähimmäissääntöjen 38 säännön mukaan säädettävä lailla tai toimivaltaisen hallintoviranomaisen määräyksellä. Kansainvälisissä suosituksissa ei ole määritelty enimmäiskestoja muulle kuin yksinäisyysrangaistukselle. Kuitenkin varmuusosastosijoituksen pitkä kolmen kuukauden kesto ja mahdollisuutta jatkaa sitä periaatteessa koko rangaistuksen ajan, voidaan pitää ongelmallisina, koska vangin oikeuksia rajoitetaan varmuusosastolla huomattavasti verrattuna tavallisiin osastoihin. Näistä syistä esitystä valmisteltaessa työryhmävaiheessa on arvioitu varmuusosastosijoituksen kestoja sekä sitä, tulisiko varmuusosastosijoitukselle säätää enimmäisaika.

Valmistelussa ei ole pidetty perusteltuna pidentää sijoituksen kolmen kuukauden kestoja nykyisestä, koska kyse on vangin oikeuksia merkittävästi rajoittavasta sijoituksesta. Perusteltuna ei ole pidetty myöskään lyhentää tätä aikaa, koska kolmea kuukautta lyhyemmässä ajassa on käytännössä erittäin vaikeaa arvioida, onko sijoituksen perusteena ollut uhka poistunut. Valmistelussa ei ole myöskään pidetty perusteltuna säätää siitä, kuinka monta kertaa varmuusosastosijoitus voidaan uudistaa. Tällainen sääntely ei olisi perusteltua, koska se estäisi vangin sijoittamisen varmuusosastolle tietyn määräajan jälkeen, vaikka sijoituksen edellytykset olisivat edelleen käsillä. Koska varmuusosastosijoituksessa on kyse erillään pitämisestä, olisi perusteltua säätää siitä, että varmuusosastolle sijoitetun terveydentilan seurannasta säädetään vastaavalla tavalla kuin esimerkiksi lain 18 luvussa tarkoitetuissa eristämistoimissa.

Varmuusosastolle sijoitetun toiminnot

Varmuusosaston keskeisin ero muihin osastoihin on se, että se on vankeuslain 5 luvun 5 §:n mukaan eristetty muusta vankilasta. Lain 8 luvun 3 §:n mukaan varmuusosastolle sijoitetulle vangille on annettava tilaisuus täyttää osallistumisvelvollisuutensa varmuusosastolle soveltuviissa toiminnoissa. Lain 11 luvun 2 §:n mukaan varmuusosastolle sijoitetun vangin osallistuminen vapaa-ajantoimintoihin voidaan kieltää tai sitä voidaan rajoittaa. Varmuusosastolle sijoitetun vangin oikeuksia ei saa rajoittaa enempää kuin mitä varmuusosastolle sijoittamisesta välttämättä aiheutuu.

Säännökset edellyttävät siten toimintojen järjestämistä varmuusosastoilla samaan tapaan kuin muillakin osastoilla. Varmuusosastot eroavat muista osastoista lähinnä siten, että toiminnot järjestetään täysin osaston kesken.

Varmuusosastolle sijoittamisesta seuraavat rajoitukset koskevat toimintojen järjestämistä osaston kesken ja toiminnan sisällön ollessa varmuusosastolle sopivaa. Vapaa-ajan toimintoja voidaan myös rajoittaa tai kieltää. Säännös on kuitenkin melko epämääräinen. Sääntelyä vapaa-ajantoimintojen järjestämisestä varmuusosastoilla olisikin syytä täsmentää siten, että varmuusosastolla vapaa-ajantoiminnot järjestetään osaston vankien kesken.

Valvonta tutkintavankilan varmuusosastolla

Toinen keskeinen ero varmuusosastojen ja muiden osastojen välillä koskee vankien valvontaa. Esityksessä ehdotetaan, että tutkintavangin varmuusosastosijoitus ja sen myötä myös

varmuusosaston perustaminen tutkintavankilaan mahdollistetaan. Tästä syystä tutkintavankeuslakiin on tarpeen säätää myös varmuusosastolla tapahtuvasta valvonnasta.

Vankeuslain 12 luvun 8 §:ssä säädetään kirjeenvaihdosta, puhelusta ja sähköisestä viestinnästä varmuusosastolla.

Pykälän 1 momentin mukaan varmuusosastolla olevalta vangilta peräisin oleva ja vangille saapunut muu kuin 3 ja 4 §:ssä tarkoitettu kirje, muu postilähetys ja viesti saadaan lukea, jos se on tarpeen kyseisen vangin rikostaustaan, hänen vankeusaikaiseen käyttäytymiseensä, lähetykseen tai sen lähettäjään taikka vastaanottajaan liittyvästä syystä rikoksen estämiseksi, vankilan järjestystä uhkaavan vaaran torjumiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi. Varmuusosastolla kirjeen voi lukea, jos siihen on syytä pykälässä mainituilla perusteilla. Tavallisesti kirjeen lukeminen edellyttää perusteltua syytä. Kynnys on siten varmuusosastolla matalampi.

Pykälän 2 momentin mukaan varmuusosastolla olevan vangin puhelimen käytön ehtona on, että vanki suostuu siihen, että hänen puhelunsa voidaan kuuntelun lisäksi tallentaa. Muutoin puhelun kuuntelemiseen sovelletaan, mitä 7 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään. Lain esitöiden (HE 263/2004 vp, s. 179) mukaan puhelimen käyttö olisi varmuusosastolla luvanvaraista. Puhelimen käytön ehtona olisi, että vanki suostuu siihen, että puhelua voidaan kuunnella ja se voidaan tallentaa.

Pykälän 3 momentin mukaan varmuusosastolle sijoitetulle vangille ei voida myöntää lupaa 9 §:ssä tarkoitettuun sähköpostin käyttöön.

Tutkintavankeuslakiin tulisikin säätää vastaava kirjeenvaihtoa, puheluita ja sähköistä viestintää koskeva pykälä, kuitenkin tutkintavankeuden tarkoitus sen säännöksissä huomioiden.

Tutkintavangin mahdollisuus huolehtia puolustuksestaan esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä olisi turvattava myös varmuusosastolla. Yhteydenpito asiamieheen sekä myös vankilan toimintaa valvoviin tahoihin olisikin mahdollistettava.

Rikosseuraamuslaitoksen valvontatoimivaltuudet on tarkoitus arvioida kokonaisvaltaisesti myöhemmässä vankeuslain ja tutkintavankeuslain kehittämisen jatkohankkeessa. Myös varmuusosastoa koskevien toimivaltuuksien arviointi perusteltua tehdä osana tätä laajempaa valvontatoimivaltuuksien kokonaistarkastelua. Tästä syystä tässä esityksessä ei ehdoteta sisällöllisiä muutoksia varmuusosastolla tapahtuvaa valvontaa koskevaan sääntelyyn.

Tässä vaiheessa olisikin perusteltua säätää ainoastaan vankeuslakia vastaavasta kirjeenvaihtoa, puheluita ja sähköistä viestintää varmuusosastolla koskevasta säännöksestä, kuitenkin tutkintavankeuden tarkoitus siinä huomioiden.

Vankeuslain 12 luvun 8 §:n tehtäisiin kuitenkin tekninen korjaus siten, että viittaus kumottuun 10 §:ään poistettaisiin. Vankeuslain 12 luvun 10 § on kumottu lailla 1302/2021.

Mahdollisuus tallentaa varmuusosastovangin keskustelu lapsen tapaamisessa

Eduskunnan oikeusasiamies on ratkaisussaan 3363/2023 käsitellyt vankeuslain 13 luvun 5 §:ssä tarkoitettua lapsen tapaamisessa käydyn keskustelun kuuntelua ja tallentamista teknisesti varmuusosastolla, jota voimassa oleva laki ei mahdollista. Apulaisoikeusasiamies piti varsinkin varmuusosastolle sijoitetun vangin kohdalla johdonmukaisena, että myös lapsen tapaamisessa käyty keskustelu voitaisiin tallentaa, ainakin jos tapaamiseen osallistuu lapsen lisäksi täysi-

ikäisiä tapaajia. Apulaisoikeusasiamies lähetti ratkaisunsa oikeusministeriölle lainsäädäntötyössä huomioon otettavaksi.

Lapsen tapaamisesta säädetään vankeuslain 13 luvun 5 §:ssä, jonka mukaan suljetussa vankilassa voidaan myöntää lupa alle 15-vuotiaan lapsen tapaamiseen siihen soveltuvassa tilassa, jos tapaaminen on tarpeen vängin ja lapsen yhteyksien ylläpitämiseksi eikä tapaaminen ole lapsen edun vastaista. Vankeudesta annetussa valtioneuvoston asetuksessa säädetään, että tapaamisessa vängin ja lapsen välinen koskettaminen on sallittua ja tapaamisen valvonnassa otetaan huomioon lapsen etu. Lapsen tapaaminen on siten erityinen valvottu tapaamismuoto, jota valvotaan yleensä henkilökunnan läsnä olleen taikka kuvaa katsellen ja tallentaen. (vankeuslain 13 luvun 2 §:n 2 momentti).

Yleisin tapaamismuoto on vankeuslain 13 luvun 3 §:ssä tarkoitettu valvottu tapaaminen. Alle 15-vuotias lapsi voi saapua vankilaan myös tällaiseen tavalliseen valvottuun tapaamiseen. Vankeuslain 13 luvun 2 §:n 3 momentissa säädetään, että valvotussa tapaamisessa vängin ja tapaajan välinen keskustelu voidaan tietyin edellytyksin kuunnella ja puhe tallentaa teknisellä laitteella. Varmuusosastolle sijoitetun vängin valvotun tapaamisen valvonta on tarkempaa ja 3 momentin viimeisen virkkeen mukaan varmuusosastolle sijoitetun vängin valvotun tapaamisen keskustelu voidaan kuunnella ja tallentaa ilman erityisiä edellytyksiä.

Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimuksen 3 artiklan 1. kohdan mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

Kuuntelua ja tallennusta teknisellä laitteella koskeva 13 luvun 2 §:n 3 momentin alku viittaa nimenomaisesti vain 3 §:ssä säänneltyyn valvottuun tapaamiseen. Lain sanamuoto ei siten salli lapsen tapaamisessa käytävän keskustelun teknistä kuuntelua ja tallentamista, vaikka läsnä olleen tapahtuvassa valvonnassa henkilökunta voikin kuulla keskustelun. Teknisessä kuuntelu- ja tallennusmahdollisuudessa onkin siten kyse siitä, että tarvittaessa keskustelu voitaisiin jälkikäteen kuunnella, esimerkiksi jos herää epäily, että vanki pyrkii jatkamaan rikollista toimintaa tapaajan välityksellä. Tallentaminen on luonnollisesti omiaan myös ennaltaehkäisemään tällaista toimintaa.

Vankeuslain 13 luvun 5 §:ssä ei käsitellä muiden tapaajien osallistumista lapsen tapaamiseen. Säännöksen esitöiden (45/2014 vp) perusteella vaikuttaa pidetyn selvänä, että saattaja osallistuisi lapsen tapaamiseen ja että myös muita tapaajia voisi olla mukana. Lapsen saattajan osallistumismahdollisuus on siten lapsen edun mukainen lähtökohta ja pääsääntö, mikäli lapsen tapaamiseen järjestämiseen kahdenkeskisesti ei ole erityistä lastensuojelullista syytä tai perustetta. Eri asia on, jos saattaja ei halua osallistua tapaamiseen, vaan toimii ainoastaan tapaamisen mahdollistajana tuoden lapsen vankilaan.

Tekninen kuuntelu- ja tallennusmahdollisuus mahdollistaisi vängin ja saattajan tai muun tapaajan välisen keskustelun valvomisen, jolloin ei pitäisi olla estettä saattajan tai muun tapaajan mahdollisuudelle osallistua lapsen tapaamiseen. Tällä olisi merkitystä myös vankien lapsien ja muiden läheisten perhe-elämän suojan kannalta.

Edellä esitetyistä syistä olisikin perusteltua säätää varmuusosastolle sijoitetun vängin keskustelun teknisestä kuuntelu- ja tallennusmahdollisuudesta lapsen tapaamisessa.

2.3 Määräaikainen päätös puhelun kuuntelemisesta

Vankeuslain 12 luvun 7 §:n mukaan vangin puhelua saadaan kuunnella ja puhelu tallentaa, jos se on tarpeen kyseisen vangin rikostaustaan, hänen vankeusaikaiseen käyttäytymiseensä tai puhelun vastaanottajaan liittyvästä perustellusta syystä rikoksen estämiseksi, vankilan järjestystä uhkaavan vaaran torjumiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi. Puhelun kuuntelemisesta ja tallentamisesta on ennen toimenpiteen aloittamista ilmoitettava vangille ja sille, johon hän on puhelimitse yhteydessä. Vangin ja valvontaviranomaisen tai asiamiehen välistä puhelua ei saa kuunnella eikä tallentaa. Tutkintavankeuslain 8 luvun 7 §:ssä on vastaavan sisältöinen säännös.

Säännökset eivät mahdollista toistaiseksi voimassa olevan tai määräaikaisen päätöksen tekemistä, joten puhelun kuuntelusta ja tallentamisesta on tehtävä aina yksittäistä puhelua koskeva päätös. Puhelun kuuntelu yksilöidään tällöin aina tiettyyn puhelinnumeroon. Puhelun toisen osapuolen henkilöllisyydestä ei kuitenkaan ole mahdollista varmistua (mm. siirrettävät puhelut, linjoille tulevat muut henkilöt).

Päätöstoimivalta on turvallisuudesta vastaavalla virkamiehellä eli apulaisjohtajalla tai rikosseuraamuskeskuksen työjärjestyksessä määrättyllä, yksikönpäällikön sijaisena toimivalla virkamiehellä. Päätöstoimivaltataso johtaa siihen, että päätöksiä ei voida tehdä virka-ajan ulkopuolella.

Rikosseuraamuslaitoksen suorittamasta puhelun kuuntelusta tulee aina ilmoittaa etukäteen puhelun osapuolille. Rikosseuraamuslaitoksella ei ole toimivaltaa salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön kuten esitutkintaviranomaisilla. Rikosseuraamuslaitoksen tehtäviin kuuluu laitosjärjestyksen ylläpito ja vankeusaikaisen rikollisuuden estäminen. Kuuntelulla pyritäänkin rikosten estämiseen, erityisesti huumausainerikosten sekä toisiin vankeihin tai henkilökuntaan kohdistuvan väkivaltarikollisuuden estämiseen.

Vuonna 2021 puheluita kuunneltiin 285 kertaa. Käytännössä puheluita ei kuunnella niiden tapahtuessa, vaan puhelut kuunnellaan tallenteelta.

Vaikka puhelun kuuntelu monin tavoin rinnastuu kirjeen lukemiseen, sääntely eroaa siinä, että vankeuslain 12 luvun 2 §:n nojalla lukemiseen oikeuttava päätös voidaan tehdä enintään kahden viikon määräajaksi kerrallaan. Puhelujen kuuntelemista ja tallentamista koskevassa 12 luvun 7 §:ssä ei ole vastaavaa eikä muutakaan säännöstä määräajasta. Koska puhelun kuuntelulla ja kirjeen lukemisella pyritään yhtäläisesti valvomaan vankien viestintää ja erityisesti estämään rikollista toimintaa, myös puhelun kuuntelua koskeva päätös olisi perusteltua voida tehdä määräajaksi.

Asiaa on käsitelty myös kahdessa Rikosseuraamuslaitoksen selvityksessä. Rikosseuraamuslaitoksen turvallisuuden ja valvontatyön ulkoista arviointia koskeneessa selvityksessä (Jyri Paasonen, Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 2/2021) todetaan, että nykyään vankien puheluita kuunnellaan liian vähän tarpeeseen ja vankeusaikaisen rikollisuuden paljastamiseen sekä estämiseen liittyvään hyötyyn nähden. Kehittämissuosituksena esitetään, että puheluiden kuuntelemista koskevan päätöksen voimassaoloaika lisätään kuuntelua koskevaan säännökseen. Rikos-seuraamuslaitoksen kyvystä vastata järjestäytyneen rikollisuuden haasteisiin tehdyssä selvityksessä (Holopainen Jari-Pekka, Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 3/2021) todetaan puolestaan, että vangin puhelujen kuunteleminen on voimassa olevan lainsäädännön ja nykyisen puhelinjärjestelmän toiminta huomioon ottaen erittäin vaikeaa ja työlästä toteuttaa. Selvityksessä ehdotetaan, että puhelun kuuntelemista koskevan päätöksen kesto pidennettäisiin keinona tiedonhankinnan

tehostamiseksi. Myös puhelun kuuntelua ja tallentamista koskeva päätös tulisi voida tehdä samalla tavalla tietyksi ajaksi kerrallaan kuin viestin lukemisen osaltakin.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on lähettänyt puheluiden kuuntelua ja tallentamista koskevan ratkaisun EOAK/2696/2020 oikeusministeriölle tiedoksi sen arvoimiseksi, onko puheluiden kuuntelemisen ja tallentamisen osalta tarvetta mahdollistaa määräaikaisten päätökset.

Edellä todetun perusteella on tarpeen yhdenmukaistaa vangin kirjeiden lukemista ja puhelun kuuntelua koskevaa päätöstä koskeva sääntely siten, että myös puhelun kuuntelua koskeva päätös on mahdollista tehdä määräaikaisena.

2.4 Vankilaan ottamisen rajoittaminen

Vankeuslain 2 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan ehdottoman vankeusrangaistuksen ja sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanoon on ryhdyttävä ilman aiheetonta viivästystä.

Viivytyksettömästä täytäntöönpanon aloittamisesta voidaan poiketa vankeuslain 2 luvun 1 §:n 4 momentin nojalla vankiluvun tasoittamiseksi ja rangaistuksen asianmukaisen täytäntöönpanon turvaamiseksi. Tällöin oikeusministeriön asetuksella voidaan säätää, että vankilat eivät ota tiettyä ajanjaksona vastaan sellaisia rangaistukseen tuomittuja, joilla on suoritettavanaan enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistus tai sakon muuntorangaistus. Täytäntöönpanon alkaminen ei kuitenkaan tästä syystä saa siirtyä yli kahdeksaa kuukautta siitä, kun tuomio tuli täytäntöönpanokelpoiseksi.

Koronavirusepidemian aikana säännöksen nojalla annettiin useita oikeusministeriön asetuksia, joilla vankilaan ottamista rajoitettiin. Keväällä 2020 epidemian torjumiseksi säädettiin kaikkien vankeusrangaistusten ja sakon muuntorangaistusten täytäntöönpanon aloittamisen rajoittamisesta lailla sakon muuntorangaistuksen ja ehdottoman vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon väliaikaisesta rajoittamisesta (194/2020). Tätä pidettiin välttämättömänä, koska oikeusministeriön asetuksella ei olisi tuolloin saatu vankilukua laskemaan riittävästi koronaepidemian torjumiseksi.

Vankeuslain nojalla on siten jo nyt mahdollista rajoittaa vankilaan ottamista yleisvaarallisen tartuntataudin torjumiseksi. Lain sanamuodossa ei kuitenkaan ole selkeästi huomioitu yleisvaarallista tartuntatautiä perusteena täytäntöönpanon aloittamisen rajoittamiselle.

Lain sanamuodossa ei ole huomioitu myöskään muita yhteiskunnallisia häiriötilanteita, joiden vuoksi voi olla perusteltua rajoittaa vankilaan ottamista. Tällaisia voivat olla erityisesti valmiuslaissa (1552/2011) tarkoitetut häiriötilanteet.

Voimassa olevan lainsäädännön nojalla vankilaan ottamista voidaan rajoittaa vankiluvun tasoittamiseksi. Säännöstä ei kuitenkaan ole sovellettu tässä tarkoituksessa.

Voimassa olevan lain nojalla täytäntöönpanon rajoittaminen voi tapahtua vain verrattain suppeasti, koska rajoitukset voivat koskea enintään kuuden kuukauden mittaisia vankeusrangaistuksia. Kuten edellä on todettu, koronavirusepidemian aikana oli välttämätöntä rajoittaa myös tätä pidempien rangaistusten täytäntöönpanoa. Sakon muuntorangaistusten täytäntöönpanon rajoittamisessa on myös käytännössä osoittautunut tulkinnanvaraiseksi, mistä ajankohdasta laissa säädetty kahdeksan kuukauden enimmäisaika lasketaan.

Edellä todetun vuoksi onkin perusteltua täsmentää vankilaan ottamisen rajoittamista koskevaa sääntelyä. Sääntelyn tulisi mahdollistaa vankilaan ottamisen rajoittaminen erilaisissa

yhteiskunnallisissa häiriötilanteissa, jotta vankeusrangaistusten täytäntöönpanosta voidaan huolehtia turvallisesti.

2.5 Muita muutostarpeita

Puolustustilalain (1083/1991) 9 §:ssä säädetään turvasäilöön ottamisesta. Säännöksen 4 momentin mukaan turvasäilöön määrätyn henkilön oikeuksista on soveltuvin osin voimassa, mitä tutkintavangista on tutkintavankeudesta annetussa laissa säädetty (615/74). Kyseinen tutkintavankeudesta annettu laki 615/1974 on kumottu tutkintavankeuslailla 768/2005. Virheellinen viittaus tulisi korjata.

Vankeuslain 1 luvun 9 §:n 2 momenttiin on lailla 290/2021 lisätty Rikosseuraamuslaitoksen päivystävän virkamiehen toimivaltaan tehdä päätös etsintäkuuluttamisesta, jollei asia siedä viivästystä. Lailla 222/2021 momentti on virheellisesti muutettu alkuperäiseen muotoonsa ja päivystävän virkamiehen toimivalta päättää etsintäkuuluttamisesta on kumoutunut. Momenttiin tulisi lisätä takaisin mahdollisuus etsintäkuuluttamiseen, jos asia ei siedä viivästystä.

Vankeuslain 10 luvun 4 §:ään ja tutkintavankeuslain 6 luvun 3 §:ään sisältyy vangen synnyttämistä koskeva säännös. Vankeuslain 18 lukuun ja tutkintavankeuslain 13 lukuun sisältyy kattavat säännökset vangen ja tutkintavangen sitomisesta ja sen edellytyksistä. Lakeihin ei kuitenkaan sisälly säännöksiä, jotka kieltäisivät raskaana olevan vangen tai tutkintavangen sitomisen sen jälkeen, kun synnytys on käynnistynyt.

YK:n naisvankien kohtelua koskevien sääntöjen (ns. Bangkokin säännöt) mukaan sitomiseen käytettäviä välineitä ei saa koskaan käyttää naisiin synnytyksen alkaessa, sen aikana tai välittömästi synnytyksen jälkeen (sääntö 24). Myöskään YK:n vankeinhoidon vähimmäissääntöjen (ns. Nelson Mandela –säännöt) mukaan sitomiseen käytettäviä välineitä ei milloinkaan saa laittaa naisille synnytyspolttojen tai synnytyksen aikana taikka välittömästi synnytyksen jälkeen (sääntö 48.2) samoin kuin Euroopan neuvoston eurooppalaisten vankeinhoitosääntöjen mukaan sitomisvälineitä ei saa koskaan laittaa naisille synnytyksen käynnistyttyä, synnytyksen aikana tai välittömästi synnytyksen jälkeen (sääntö 68.7). Kansainväliset säännöt koskevat myös tutkintavankeja.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön mukaan vangen sitominen esimerkiksi sairaalavuoteeseen synnytyssairaalassa synnytyspolttojen alettua ja välittömästi synnytyksen jälkeen on johtanut Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklassa tarkoitetun kidutuksen, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun loukkaukseen (Korneykova ja Korneykov v. Ukraina, 24/03/2016). Vankeuslaissa ja tutkintavankeuslaissa on huomioitava kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet.

Eräiden Rikosseuraamuslaitoksen valvontatoimivaltuuksien käyttö on sidottu vankila-alueeseen tai vanginkuljetustilanteeseen.

Vankeuslain 16 luvun 3 §:ssä säädetään vangen turvatarkastuksesta, joka voidaan tehdä vankilassa, sen alueella ja kuljetuksen aikana pykälässä säädettyjen seikkojen turvaamiseksi.

Vankeuslain 18 luvun 6 §:ssä säädetään voimakeinojen käytöstä pykälässä säädettyjen edellytysten täytyessä. Edellytysten lisäksi voimakeinojen käyttö on sidottu paikkaan. Säännöksen mukaan Rikosseuraamuslaitoksen virkamies voi käyttää voimakeinoja virkatehtävää suorittaessaan vankilassa, sen alueella ja välittömässä läheisyydessä, vangen kuljetuksen aikana sekä Rikosseuraamuslaitoksen valvomassa toiminnassa.

Esitöissä (HE 263/2004) on käsitelty voimakeinojen käytön alueellista rajoittamista. Voimakeinojen käytöllä Rikosseuraamuslaitoksen valvomassa toiminnassa tarkoitetaan esimerkiksi sellaisia työ- tai toimintakohteita, joissa vangit tekevät työtä tai osallistuvat toimintaan laitoksen ulkopuolella Vankeinhoitolaitoksen henkilökunnan ohjauksessa tai valvonnassa.

Esimerkiksi ulkopuolisen laitossijoituksen valvonta tapahtuu suurelta osin vankilan ulkopuolella. Ulkopuolisessa laitossijoituksessa Rikosseuraamuslaitoksella on toimivalta valvoa vangin päihteettömyyttä ja vangille voidaan määrätä sähköinen valvonta. Turvatarkastusta ei kuitenkaan sitä koskevan säännöksen perusteella voida tehdä sijoituslaitoksessa. Lisäksi on epäselvää, voidaanko voimakeinoja käyttää sijoituslaitoksessa esimerkiksi vangin vankilaan toimittamiseksi.

Voimassaolevan sääntelyn perusteella valvontatoimivaltuudet ulkopuolisessa laitossijoituksessa ovat siten osin epäselvät. Sama epäselvyys koskee myös vankeuslain 8 luvun 6 §:ssä ja 9 §:ssä tarkoitettujen siviilityöluvan ja opintoluvan valvontaa. Nykytilaa voidaan verrata valvotusta koevapaudesta annettuun lakiin (629/2013), jossa on nimenomaiset säännökset turvatarkastuksen suorittamisesta, voimakeinojen käytöstä ja sitomisesta valvotun koevapauden valvonnassa.

Jotta Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehillä olisi riittävät toimivaltuudet toimia vankilan ulkopuolella, olisi sääntelyä perusteltua muuttaa siten, että turvatarkastuksen suorittamista, sitomista ja voimakeinojen käyttöä ei sidottaisi vankila-alueeseen tai vanginkuljetustilanteeseen.

3 Tavoitteet

Esityksen keskeiset tavoitteet perustuvat Petteri Orpon hallituksen ohjelmaan ”Vahva ja välittävä Suomi”.

Hallitusohjelmaan on kirjattu tavoite avolaitossijoituksen edellytysten selvittämisestä siten, että sijoitus päätöstä tehtäessä kiinnitetään enemmän huomiota tuomion perusteena olevan rikoksen laatuun ja vangin vaarallisuuteen.

Esityksen tavoitteena on varmistaa, ettei avolaitokseen sijoitettaisi vankeja, joiden arvioidaan jatkavan rikollista toimintaa taikka vaarantavan avolaitoksen turvallisuutta. Tähän pyritään ehdottamalla avolaitossijoitusten edellytysten täsmentämistä. Avolaitossijoituksen mahdollisuutta ei kuitenkaan ennakkolisesti ja kategorisesti poissuljettaisi yhdeltäkään vankiryhmältä, vaan päätökset tehtäisiin edelleen tapauskohtaisesti.

Hallitusohjelmaan on kirjattu tavoite varmuusosastoja koskevan lainsäädännön kehittämisestä ja tutkintavangin varmuusosastosijoituksen mahdollistamisesta sekä tavoite päihteiden käytön ja salakuljettamisen ehkäisemisestä vankilassa.

Näihin tavoitteisiin pyrittäisiin muuttamalla varmuusosastosijoituksen edellytyksiä. Samalla säädettäisiin, että myös tutkintavanki voidaan sijoittaa tällaiselle osastolle tutkintavankilassa. Lisäksi säädettäisiin mahdollisuus teknisesti kuunnella ja tallentaa varmuusosastolle sijoitetun vangin keskustelu lapsen tapaamisessa. Ehdotuksen mukaan vankilan muilla osastoilla puhelun kuuntelemista ja tallentamista koskeva päätös voitaisiin tehdä määräajaksi. Kaikkiaan näillä säännösmuutoksilla pyritään parantamaan vankilaturvallisuutta sekä helpotettaisiin puuttumista järjestäytyneen rikollisuuden toimintaan.

Lisäksi tässä esityksessä ehdotetaan täsmennettäväksi säännöstä, joka koskee vankilaan ottamisen rajoittamista yhteiskunnallisissa häiriötilanteissa. Muutosehdotuksella pyritäisiin turvaamaan se, että vakavissa yhteiskunnallisissa häiriötilanteissa olisi mahdollista säädellä vankilukua vankiloiden toiminnan turvaamiseksi.

4 Keskeiset ehdotukset

4.1 Avolaitokseen sijoittaminen

Esityksessä ehdotetaan avolaitokseen sijoittamista koskevien säännösten muuttamista hallitusohjelmaan kirjattuun tavoitteeseen perustuen. Sääntelyä ehdotetaan täsmennettäväksi siten, että sijoituspäätöstä tehtäessä kiinnitettäisiin nykyistä enemmän huomiota vangin rikollisuuden laatuun ja vangin vaarallisuuteen.

Muutosehdotuksen tavoitteena on varmistaa se, ettei avolaitokseen sijoitettaisi vankeja, joiden arvioidaan jatkavan rikollista toimintaa taikka vaarantavan avolaitoksen turvallisuutta. Ehdotus selventäisi nykyistä käytäntöä siitä, ettei esimerkiksi järjestäytyneeseen rikollisuuteen kiinnittyneitä henkilöitä lähtökohtaisesti sijoitettaisi avolaitokseen. Huomiota tulisi kiinnittää esimerkiksi siihen, onko henkilö luotettavasti irtaantunut rikollisesta toiminnasta. Sellaisten vakavien rikosten uusijoiden kohdalla, joita on pidettävä erittäin vaarallisena toisen hengelle, terveydelle tai vapaudelle, päätösharkinta tulisi tehdä korostetun huolellisesti.

Ehdotettujen muutosten takia avolaitokseen sijoittamisen kynnys voi jossain määrin nousta edellä mainittujen vankiryhmien kohdalla.

Avolaitossijoituksen mahdollisuutta ei kuitenkaan kategorisesti poissuljettaisi yhdeltäkään vankiryhmältä, vaan sijoittelupäätökset tehtäisiin edelleen tapauskohtaiseen harkintaan perustuen ja vaiheittaisen vapauttamisen prosessi mahdollistaen. Erityisesti yhdistelmärangeistukseen tuomittujen kohdalla arvioinnissa tulisi ottaa huomioon myös vaiheittaisen vapauttamisprosessin merkitys ja punnita sitä suhteessa vaarallisuuteen.

Ehdotuksen mukaan päätösharkinnassa arvioitaisiin muun ohella, voidaanko pitää todennäköisenä, että vanki noudattaa avolaitoksen järjestystä, ei jatka rikollista toimintaa, ei vaaranna toisen vangin tai muun henkilön turvallisuutta eikä poistu avolaitoksesta luvatta. Suljetusta vankilasta avolaitokseen siirtämistä koskeva vankeuslain 6 luvun 1 §:n säännöstä yhtenäistettäisiin muotoilultaan tuomitun avolaitokseen sijoittamista koskevan 4 luvun 9 §:än kanssa.

Lisäksi ehdotetaan, että määräaikaisen avovankilasijoituksen mahdollisuudesta luovutaan ja avovankilaan sijoittaminen tehtäisiin jatkossa aina toistaiseksi. Muutos on perusteltu, koska määräaikainen sijoittaminen on edellä nykytilan arviointia koskevassa jaksossa kuvatulla tavoin ongelmallista eikä määräaikaista sijoittamista käytännössä sovelleta usein. Muutos tekisi myös sijoittelusta vangin kannalta ennustettavampaa. Muutos ei myöskään estäisi vangin siirtämistä takaisin suljettuun vankilaan tilanteen muuttuessa. Jos vanki ei enää täytä avovankilaan sijoittamisen edellytyksiä, voidaan hänet joka tapauksessa siirtää suljettuun vankilaan vankeuslain 6 luvun 2 §:n perusteella.

Esitystä valmisteltaessa on arvioitu sitä, pitäisikö avovankilaan sijoittamisen edellytykset arvioida säännöllisesti jokaiselle vangille. Arviointia ei ehdoteta tehtäväksi säännönmukaisesti jokaisen vangin kohdalla, koska tämä johtaisi tarpeettomaan arviointiin esimerkiksi sellaisten vankien kohdalla, joilla avovankilaan sijoittamisen edellytykset eivät ilmeisesti täyty.

Vankeudesta annetussa valtioneuvoston asetuksessa olisi kuitenkin mahdollista säätää siitä, että avovankilaan siirron mahdollisuus huomioitaisiin jatkossa rangaistusajan suunnitelmaa laadittaessa ja päivitettäessä. Tällaisella muutoksella pystyttäisiin yhtenäistämään avovankilaan sijoittamiskäytäntöjä. Avolaitossijoituksen mahdollisuuteen vaikuttavat seikat kirjattaisiin säännönmukaiset kaikkien vankien rangaistusajan suunnitelmassa. Muutos ei kuitenkaan edellyttäisi sijoituspäätösten tekemistä säännönmukaisesti kaikille vangeille.

Esityksessä ehdotetaan myös, että vankeuslain 4 luvun säännöksiä avolaitokseen sijoittamisesta ja 6 luvun säännöksiä avolaitokseen siirtämisestä täydennettäisiin siten, että sijoituksen yhteydessä vangin tulisi myös sitoutua sähköisen valvonnan noudattamiseen. Sääntely vastaisi siten sitä, mitä vangin sitoutumisesta sähköiseen valvontaan on säädetty esimerkiksi valvotusta koevapaudesta annetussa laissa.

4.2 Varmuusosasto

Esityksessä ehdotetaan muutoksia varmuusosastoa koskeviin säännöksiin. Merkittävin muutosehdotus koskee varmuusosastolle sijoittamisen edellytyksiä ja mahdollisuutta sijoittaa tutkintavanki varmuusosastolle.

Varmuusosaston perustaminen

Varmuusosastot perustettaisiin jatkossa vankiloiden järjestyssäännöissä eikä erillisillä päätöksillä. Tämä olisi perusteltua, koska jo nykysääntelyn mukaan sekä varmuusosaston perustamisesta että vankiloiden järjestyssääntöjen hyväksymisestä päättää operatiivisen vastualueen johtaja. Edelleen varmuusosastolle sijoittamisesta tehtäisiin erikseen muutoksenhakukelpoinen päätös jokaiselle sinne sijoitettavalle vangille.

Varmuusosastosijoituksen edellytykset

Varmuusosastosijoituksen edellytyksiä muutettaisiin nykyistä paremmin vastaamaan varmuusosaston luonnetta turvaamistoimenpiteenä. Varmuusosastosijoittelun tavoitteena olisi nimenomaan tulevan rikollisuuden tai vankilaturvallisuutta vakavasti vaarantavan toiminnan estäminen. Säännösmuutoksilla pyritäisiin siihen, että varmuusosastosijoituksilla voitaisiin puuttua erityisesti järjestäytyneen rikollisuuden toimintaan vankilassa.

Varmuusosastolle sijoittaminen on kuitenkin merkittävästi vangin oikeuksia rajoittava toimenpide.

Varmuusosastolle sijoittamisen lähtökohtana olisi se, että sijoittaminen on välttämätöntä pykälässä säädetyn toiminnan estämiseksi. Tällä tarkoitettaisiin sitä, että yksittäisen vangin kohdalla on olemassa konkreettiset perusteet sijoittamiselle. Koska varmuusosastolle sijoittaminen puuttuu voimakkaasti vangin oikeuksiin, perusteiden tulisi olla painavat ja esimerkiksi rikollisen toiminnan jatkamista olisi voitava pitää todennäköisenä. Kuitenkaan täyttää varmuutta edellytysten täyttymisestä ei vaadittaisi, koska kyse on turvaamistoimesta, jolla pyritään estämään mahdollinen tulevaisuudessa tapahtuva toiminta. Käytännössä varmuusosastosijoituksen kynnys on tähänkin mennessä ollut korkea eikä nykyistä käytäntöä ole tarkoitus olennaisesti muuttaa. Välttämättömyydellä ei siten ole tarkoitus tiukentaa käytäntöä nykyisestä.

Välttämättömyydellä tarkoitettaisiin myös sitä, että varmuusosastosijoitus olisi viimesijainen keino pykälässä säädetyn toiminnan estämiseksi, jolloin huomioon tulisi ottaa se, onko vangin toimintaan mahdollista puuttua lievemmin keinoin.

Sijoittamisen edellytyksiä puolestaan selvennettäisiin nykyisestä. Vanki voitaisiin sijoittaa varmuusosastolle ensinnäkin, jos se olisi perusteltua rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseksi. Säännöstä voitaisiin soveltaa tilanteissa, joissa on olemassa konkreettiset perusteet epäillä vangin jatkavan rikollista toimintaa vankilassa. Säännöstä voitaisiin soveltaa esimerkiksi, jos vanki pyrkii jatkamaan huumausainerikollisuutta vankilassa. Sääntely ei enää edellyttäisi epäilyä säännöksessä mainittujen rikostunnusmerkistöjen täyttymisestä, vaan sijoittaminen perustuisi kokonaisarvioon vangin toiminnasta. Arviossa otettaisiin osana huomioon esimerkiksi vangin kuuluminen järjestäytyneen rikollisuuden organisaatioon ja hänen rikolliseen toimintaansa tämän organisaation puitteissa. Kuitenkin edelleen sijoittamisen perusteena tulisi olla konkreettiset seikat kyseisen vangin rikollisen toiminnan jatkamisesta vankilassa. Muutos parantaisi mahdollisuuksia puuttua nimenomaan järjestäytyneen rikollisuuden mahdollisuuksiin jatkaa rikollista toimintaa vankilassa.

Toiseksi vanki voitaisiin sijoittaa varmuusosastolle karkaamisen tai vapauttamisyrityksen estämiseksi. Sääntely vastaisi nykyistä.

Kolmanneksi sijoittaminen olisi mahdollista sen estämiseksi, että vanki muulla tavoin vakavasti vaarantaa vankilan järjestystä ja turvallisuutta tai muun henkilön terveyttä vankilassa. Tätä perustetta voitaisiin soveltaa esimerkiksi, jos vanki toistuvasti käyttäytyy vankilassa väkivaltaisesti tai uhkaavasti eikä tällaisen käyttäytymisen estämiseksi ole muuta keinoa kuin varmuusosastosijoitus.

Varmuusosastolle sijoittamista ei voitaisi enää tehdä vangin oman turvallisuuden takaamiseksi. Varmuusosastolle sijoittamista voidaan pitää pitkäkestoisena ja ankarana toimenpiteenä, jos sen perusteena on vain vangin oman turvallisuuden takaamiseksi. Ensi sijassa tulisi käyttää lievempiä keinoja vangin turvallisuudesta huolehtimiseen. Ehdotuksen mukaan vanki voitaisiin jatkossa pitää erillään muista vangeista vankeuslain 18 luvun 5 §:n nojalla, jos tämä olisi välttämätöntä hänen oman turvallisuutensa suojelemiseksi. Enää vankia ei näissä tilanteissa voitaisi sijoittaa varmuusosastolle. Muutos olisi perusteltu, koska erillään pitäminen on varmuusosastosijoittelua lyhyempikestoinen toimenpide, eikä erillään pitämiseen liity vastaavanlaisia turvallisuusriskejä kuin vangin sijoittamiseen varmuusosastolle.

Vapaa-ajan toiminta ja ilmoitus terveydenhuollolle

Ehdotuksilla täsmennettäisiin sääntelyä vapaa-ajan toiminnan järjestämisestä varmuusosastolla. Lähtökohtana olisi, että myös varmuusosastoilla järjestetään vapaa-ajan toimintaa ja vangeilla on mahdollisuus viettää aikaa toistensa kanssa. Nämä toiminnot tulisi kuitenkin toteuttaa osastolle soveltuvalla tavalla. Sääntely saatettaisiin vastaamaan nykyistä käytäntöä.

Lisäksi varmuusosastolle sijoittamisesta tulisi jatkossa ilmoittaa terveydenhuoltohenkilökunnalle ja vangin terveydentilaa tulisi seurata. Sääntely vastaisi muita eristämistoimia ja olisi perusteltua, koska varmuusosastolle sijoittamisenkin kaltaisella eristamisellä voi olla vaikutusta vangin terveydentilaan.

Tutkintavangin sijoittaminen varmuusosastolle

Tutkintavankeuslakiin ehdotetaan mahdollisuutta sijoittaa tutkintavanki varmuusosastolle. Sääntely vastaisi vankeuslakia, huomioiden kuitenkin tutkintavankeuden tarkoitus. Tämä olisi perusteltua, koska myös tutkintavanki voi esimerkiksi pyrkiä jatkamaan rikollista toimintaa vankilassa tai vakavasti vaarantaa vankilan turvallisuutta. Tällä hetkellä tutkintavankia ei kuitenkaan tällaisissa tilanteissa voi sijoittaa turvaamistoinena varmuusosastolle. Ehdotus

parantaisi siten Rikosseuraamuslaitoksen mahdollisuuksia puuttua rikolliseen toimintaan myös tutkintavankeuden aikana.

Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 14 (2) artikla sisältää syyttömyysolettaman, jonka mukaan jokaisella syytetyllä on oikeus tulla pidetyksi syyttömänä, kunnes hänen syyllisyytensä on laillisesti toteen näytetty. Vastaava määräys sisältyy Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 2 kohtaan. Tutkintavankien varmuusosastolle sijoittamista on tarkasteltava myös syyttömyysolettaman kannalta.

Tutkintavankien varmuusosastolle sijoittaminen olisi hyväksyttävä syyttömyysolettaman kannalta, koska varmuusosastosijoitus on turvaamistoimi, jota käytetään vankilaturvallisuuden edellyttämistä syistä. Kyse ei siten ole kannanotosta henkilön syylistymiseen rikoksiin. Tutkintavankiin on jo nykyisin voitu kohdistaa muita turvaamistoimia, kuten tarkkailu, eristämistarkkailu ja erillään pitäminen, joiden edellytykset kytkeytyvät vastaavalla tavalla vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen. Tutkintavangille on myös mahdollista määrätä kurinpitorangeistus järjestyksirikkomuksista. Ehdotus vastaisi siten monelta osin jo voimassa olevassa tutkintavankeuslaissa säädettyjä turvaamistoimia.

Tutkintavankeuslakiin ehdotetaan säännöstä kirjeenvaihdon, puheluiden ja sähköisen viestinnän valvonnasta varmuusosastolla. Ehdotettu sääntely vastaisi vankeuslain 12 luvun 8 §:ää sillä lisäyksellä, että kirjeenvaihtoa voitaisiin lukea myös tutkintavankeuden tarkoituksen turvaamiseksi.

Ehdotuksessa on huomioitu, että tutkintavangin mahdollisuus huolehtia puolustuksestaan esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä on turvattava. Varmuusosastolle sijoitetun tutkintavangin kirjeenvaihtoa asiamiehen kanssa ei saisi lukea. Myöskään puheluita asiamiehen kanssa ei saisi kuunnella eikä tallentaa. Varmuusosastolla tutkintavangin oikeutta tavata asiamiestään ei voitaisi rajoittaa, vaan asiamiehen tapaamiseen sovellettaisiin voimassa olevaa tutkintavankeuslain 9 luvun 4 §:ää, jonka 2 momentti mahdollistaa kameravalvonnan keskustelua kuuntelematta ja tallentamatta, jos se on välttämätöntä säännöksessä luetelluilla perusteilla.

Mahdollisuus tallentaa varmuusosastovangin keskustelu lapsen tapaamisessa

Esityksessä ehdotetaan, että varmuusosastolle sijoitetun vangin keskustelu voitaisiin kuunnella ja tallentaa teknisesti vankeuslain 13 luvun 5 §:ssä tarkoitettussa lapsen tapaamisessa. Lapsen tapaaminen on erityinen valvottu tapaamismuoto, jota valvotaan joko henkilökunnan läsnä ollen taikka kuvaa katsellen ja tallentaen (vankeuslain 13 luvun 2 §:n 2 momentti). Jo nykyisellään keskustelu voidaan kuulla silloin, kun henkilökunta on läsnä.

Ehdotettu muutos parantaisi Rikosseuraamuslaitoksen mahdollisuuksia valvoa erityisesti epäiltyä rikolliseen toimintaan liittyvää viestintää, kun keskustelu voitaisiin jälkikäteen kuunnella, jos epäillään, että vanki pyrkii jatkamaan rikollista toimintaa esimerkiksi tapaajan tai saattajan välityksellä.

Varmuusosastolle sijoitetun vangin keskustelu vankeuslain 13 luvun 3 §:ssä tarkoitettussa valvotussa tapaamisessa voidaan jo nykyisin kuunnella ja tallentaa teknisesti. Ehdotettu muutos siten yhtenäistäisi menettelyjä varmuusosastolla. Lapsi tai nuori voi tulla tapaajana myös tällaiseen tavalliseen valvottuun tapaamiseen, jolloin vangin keskustelu lapsen kanssa voi tulla tallennetuksi jo nykyisin.

Ehdotettu tekninen kuuntelu- ja tallennusmahdollisuus on merkityksellinen sekä vangin että tapaajan yksityiselämän ja luottamuksellisen viestin suojan kannalta, joita turvataan perustuslain 10 §:ssä. Toisaalta laillisuusvalvontakäytännössä on tullut ilmi tapauksia, joissa valvonnallisista syistä lapsen saattajaa tai aikuista tapaajaa ei ole päästetty mukaan tapaamistilanteeseen.

Teknisen kuuntelu- ja tallennusmahdollisuuden myötä vangin keskustelua saattajan tai aikuisen tapaajan kanssa voitaisiin valvoa tehokkaasti. Kuuntelu- ja tallennusmahdollisuus kohdistuisikin ensisijassa toiseen aikuiseen eikä lapseen. Keskustelun kuuntelusta ja tallentamisesta on jo nykyisin ilmoitettava vangille ja tapaajalle ennen kuuntelun aloittamista. Saattajan tai aikuisen tapaajan osallistumismahdollisuudella on merkitystä lapsen perhe-elämän suojan ja YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen kannalta. Saattajan osallistuminen lapsen tapaamiseen voi olla lapsen edun mukaista ja lisätä lapsen turvallisuuden tunnetta. Lapsen edun on oltava ensisijainen harkintaperuste kaikissa lasta koskevilla viranomaisen päätöksissä eikä sitä saa tarkastella samalla tasolla, kuin muita asiassa huomioitavia seikkoja.

Myös tutkintavankeuslakiin ehdotetaan säädettäväksi vastaava mahdollisuus.

Lapsen tietosuojaan liittyvät oikeudet toteutuvat lailla henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa (1301/2021). Lapsella on samat rekisteröidyn oikeudet kuin muillakin rekisteröidyillä. Tallenteiden käsittelyssä noudetaan niin ikään lain säännöksiä. Tallenteet esimerkiksi hävitetään pääsääntöisesti viimeistään kuukauden kuluttua tallentamisen päättymisestä (31 §:n 3 momentti).

4.3 Määräaikainen päätös puhelun kuuntelemisesta

Esityksessä ehdotetaan, että vankeuslain 12 luvun 7 §:n nojalla tehtävä päätös puhelun kuuntelemisesta voitaisiin tehdä kahden viikon määräajaksi. Näin sääntely vastaisi kirjeen lukemista, jota koskeva päätös on jo nykyisin mahdollista tehdä kahden viikon määräajaksi.

Muutos olisi perusteltu siksi, että sillä parannettaisiin Rikosseuraamuslaitoksen mahdollisuuksia valvoa erityisesti epäiltyä rikolliseen toimintaan liittyvää viestintää. Kuten edellä nykytilan kuvauksessa on todettu, nykyinen puhelukohtainen päätöksenteko ei tue tällaisen viestinnän valvontaa, koska päätökset pitäisi pystyä tekemään aina samalla, kun vanki soittaa tietyn puhelun.

Tutkintavankeuslakiin tehtäisiin sisällöltään vastaavat muutokset.

Esityksellä ei olennaisesti laajenneta kuuntelua ja tallentamista, vaan muutetaan päätöksentekotapaa. Muutoin oikeustila ei muutu nykyisestä. Esimerkiksi jo voimassaolevan sääntelyn perusteella tallentamisesta ilmoitetaan puhelun molemmille osapuolille. Puhelua koskevan tallenteen käsittelyyn ja hävittämiseen sovelletaan lakia henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa.

4.4 Vankilaan ottamisen rajoittaminen

Esityksessä ehdotetaan muutoksia vankilaan ottamisen rajoittamista koskevaan sääntelyyn. Ehdotuksella pyrittäisiin turvaamaan se, että vakavissa yhteiskunnallisissa häiriötilanteissa olisi mahdollista säädellä vankilukua vankiloiden toiminnan turvaamiseksi.

Vankeuslaissa säädettäisiin mahdollisuudesta rajoittaa vankien ottamista vankilaan. Säännökset mahdollistaisivat sen, ettei uusia vankeja oteta vankilaan normaaliolojen vakavissa

häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Sääntely koskisi siten paitsi yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen estämistä myös muita vakavia yhteiskunnallisia häiriötilanteita. Tällaisia häiriötilanteita voisivat olla esimerkiksi sota, erilaiset suuronnettomuudet, vakavat epidemiat tai muut vastaavanlaiset tilanteet. Sääntelyn soveltamisalan olisi perusteltua kattaa erilaiset häiriötilanteet, koska monilla häiriötilanteilla voi olla vakavia vaikutuksia vankiloiden toimintaan.

Häiriötilanteen ei tarvitsisi olla sellainen, että yhteiskuntaan olisi yleisesti julistettu valmiuslain mukaiset poikkeusolot. Säännöstä voitaisiin siten soveltaa riippumatta siitä, edellyttääkö häiriötilanne valmiuslain mukaisten muiden toimivaltuuksien soveltamista.

Rajoitusten käyttöönoton edellytyksenä olisi vakavan häiriötilanteen lisäksi, että vankilaan ottamisen rajoittaminen on välttämätöntä vankeusrangaistusten täytäntöönpanosta huolehtimiseksi. Pelkästään häiriötilanteen olemassaolo ei siten riittäisi, vaan häiriöstä tulisi aiheutua vankeusrangaistuksen täytäntöönpanolle sellaista haittaa, ettei täytäntöönpanon asianmukaisuutta voitaisi turvata ilman vankiluvun alentamista. Esimerkiksi koronavirusepidemian kaltaiset tilanteet voisivat olla perusteena rajoituksille, jos viruksen leviäminen vankiloihin voisi aiheuttaa merkittäviä laitosepidemioita.

Rajoitukset voisivat koskea sakon muuntorangaistukseen tuomittuja ja alle kahden vuoden ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittuja. Tämä merkitsisi muutosta nykyiseen tilanteeseen, jossa rangaistusten enimmäispituus on kuusi kuukautta vankeutta. Tämä olisi perusteltua, jotta säännösten avulla oli mahdollista tehokkaasti vaikuttaa vankilukuun. Rajoitukset koskisivat kuitenkin vain vankilaan ilmoittautumaan määrättäviä tuomittuja. Rajoitukset eivät vaikuttaisi tutkintavankeihin eivätkä täytäntöönpanon aloittamiseen, jos tuomittu on jo vankilassa. Käytännössä rajoitukset kohdistuisivat siten sellaisiin tuomittuihin, joiden välitöntä vapauden-menetystä tuomioistuimien ei ole esimerkiksi rikosten jatkamisen vuoksi pitänyt tarpeellisenä. Tyypillisesti vaikutukset kohdistuisivat yleisimmin sakon muuntorangaistuksiin ja muihin lyhyisiin vankeusrangaistuksiin. Näistäkin syistä ehdotus käyttöalan laajentamisesta on perusteltu.

Ehdotuksen mukaan rajoituksista päätettäisiin oikeusministeriön asetuksella. Rajoitukset voisivat kestää enintään kuusi kuukautta, mutta häiriötilanteen jatkuessa niitä voitaisiin jatkaa kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan. Asetuksella päätettäisiin myös siitä, minkä mittaisiin tuomioihin rajoitukset kohdistuisivat ja millä tavoin rajoitukset käytännössä toteutettaisiin.

4.5 Muut muutosehdotukset

Ehdotuksen mukaan puolustustilalain 9 §:n 4 momentissa oleva viittaussäännös kumottuun tutkintavankeudesta annettuun lakiin 615/1974 korjattaisiin viittaamalla voimassa olevaan tutkintavankeuslakiin 768/2005.

Ehdotuksen mukaan vankeuslain 1 luvun 9 §:n 2 lisättäisiin takaisin Rikosseuraamuslaitoksen päivystävälle virkamiehelle toimivalta tehdä päätös etsintäkuuluttamisesta, jollei asia siedä viivytystä. Toimivalta kumottiin virheellisesti lailla 222/2021.

Ehdotuksen mukaan säädettäisiin kielto käyttää sitomisvälineitä synnytyksen yhteydessä. Sitomista koskeviin säännöksiin lisättäisiin myös poliisilakia vastaavasti, ettei sitominen saa aiheuttaa vangille vaaraa tai tarpeetonta kipua. Lisäksi sitomista koskevaa säännöstä täsmennettäisiin siten, että sitominen olisi mahdollista virkatehtävän suorittamisen yhteydessä, jolloin vanki voitaisiin sitoa myös vankila-alueen tai kuljetuksen ulkopuolella tapahtuvan virkatehtävän yhteydessä. Sitomista koskevien säännösten muotoilua muutettaisiin edelleen

siten, että terveydenhuollon ammattihenkilöä kuultava ja että, terveydenhuollon ammattihenkilölle on ilmoitettava. Tällä selvennettäisiin sitä, ettei terveydenhuollon ammattihenkilö osallistu sitomisesta päättämiseen.

Synnyttävän vangin tai tutkintavangin sitomisen kieltoa koskevien säännösten soveltamistilanteen voidaan arvioida olevan käytännössä harvinainen, koska vanki ja tutkintavanki siirretään vankeuslain 10 luvun 4 §:n ja tutkintavankeuslain 6 luvun 3 §:n nojalla sairaalaan synnyttämään. Sitomisen keskeyttäminen vankilassa tai tutkintavankeudessa voisi kuitenkin tulla ajankohtaiseksi, jos synnytys poikkeuksellisesti alkaisi ennen siirtoa sairaalaan.

Ehdotuksen mukaan turvatarkastuksen suorittaminen, sitominen ja voimakeinojen käyttö eivät olisi enää sidoksissa vankila-alueeseen tai vanginkuljetukseen, jotta Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehillä olisi riittävät toimivaltuudet toimia vankilan ulkopuolella. Esimerkiksi ulkopuolisen laitossijoituksen valvonta tapahtuu suurelta osin vankilan ulkopuolella.

Toimivaltuudet rajattaisiin kuitenkin virkatehtävien suorittamiseen ja edelleen myös muiden toimenpiteiden edellytysten tulisi täyttyä. Sääntely vastaisi esimerkiksi valvotusta koevapaudesta annettua lakia. Säännökset sallisivat turvatarkastuksen, sitomisen ja voimakeinojen käytön paitsi ulkopuolisen laitossijoituksen valvonnassa myös esimerkiksi siviilityöluvan ja opintoluvan valvonnassa.

Johdonmukaisuussyistä ehdotetaan, että myös tutkintavankeuslain säännökset tutkintavangin turvatarkastuksesta ja sitomisesta sekä voimakeinojen käytöstä muutettaisiin sanamuodoiltaan vastaaviksi. Turvatarkastuksessa huomioitaisiin kuitenkin myös tutkintavankeuden tarkoitus.

5 Ehdotusten vaikutukset

5.1 Taloudelliset vaikutukset

Tässä esityksessä ehdotetut lainmuutokset eivät aiheuta merkittäviä taloudellisia vaikutuksia Rikosseuraamuslaitokselle. Ehdotetut muutokset on tarkoitus toteuttaa Rikosseuraamuslaitokselle varattujen määrärahojen puitteissa.

Ehdotettu avolaitossijoituksen edellytysten täsmentäminen ei aiheuta lisävankipaikkojen tarvetta.

Varmuosastoa koskevat ehdotukset mahdollistaisivat uuden varmuusosaston perustamisen tutkintavangeille tutkintavankilaan. Rikosseuraamuslaitos on arvioinut, että uuden varmuusosaston perustamiseen tulisi kohdentaa 7 henkilötyövuotta. Perustaminen toteutettaisiin ilman lisärahoitusta.

Ehdotetut muutokset vaativat muutoksia Rikosseuraamuslaitoksen asiakastietojärjestelmä Rotiin ja siten ylläpitotoimittajan työpanosta enintään noin 60 henkilötyöpäivän verran. Asiakastietojärjestelmän muutoksista aiheutuisi enintään noin 40 000 euron kustannukset ylläpitotoimittajan työstä. Kyseessä on arvio, joka sisältää lausuntokierroksella mukana olleet ehdotukset ulkopuolisesta laitossijoittelusta. Kustannusvaikutukset todennäköisesti jäävät siten tässä arvioitua pienemmiksi. Käytännössä muutokset toteutettaisiin vuoden ICT-budjetin puitteissa mukauttamalla asiakastietojärjestelmän jatkosuunnitelmaa siten, että joitain suunniteltuja osioita toteutettaisiin vasta seuraavina vuosina. Näin ollen varsinaista lisäkustannusta ei aiheutuisi.

Kokonaisuudessaan ehdotetut muutokset on tarkoitus toteuttaa Rikosseuraamuslaitokselle varattujen määrärahojen puitteissa.

Ehdotetuilla muutoksilla ei ole vaikutusta vankien tai heidän omaistensa talouteen.

5.2 Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin sekä ihmisryhmiin

Avolaitossijoittelu

Esityksessä ei ehdoteta muutoksia avolaitoksen olosuhteisiin itsessään eivätkä avolaitoksessa olevien vankien oikeudet näin ollen muutu nykyisestä. Esityksessä on kyse siitä, millä edellytyksillä vanki voidaan sijoittaa tai siirtää avolaitokseen. Vangilla ei ole oikeutta avolaitossijoitukseen, mutta avolaitokseen sijoittaminen tai siirtäminen vaikuttaa olennaisella tavalla vangin oikeuksiin ja velvollisuuksiin, koska olosuhteet avolaitoksessa poikkeavat merkittävästi suljetusta vankilasta. Vangin kannalta on siten hyvin merkityksellistä suorittaako hän rangaistusta suljetussa vankilassa vai avolaitoksen avoimemmissa olosuhteissa.

Ehdotettujen muutosten takia ja vaikutuksena avolaitokseen sijoittamisen kynnys voi jossain määrin nousta esimerkiksi järjestäytyneeseen rikollisuuteen kytkeytyneiden vankien tai yhdistelmärangaistukseen tuomittujen vankien kohdalla.

Jo nykyisin järjestäytyneeseen rikollisuuteen kytkeytyneet vangit eivät lähtökohtaisesti täytä avovankilaan sijoittamisen edellytyksiä. Ehdotettu muutos selventäisi tätä käytäntöä. Arviointi tehtäisiin kuitenkin edelleen tapauskohtaisesti ottaen huomioon sekä sijoitusta puoltavia että vastaan puhuvia seikkoja. Puoltavia seikkoja voivat olla esimerkiksi tavoitteellinen työskentely rangaistusajan suunnitelman toteutumiseksi ja osoitukset luotettavasta irtaantumisesta rikollisesta elämäntavasta.

Yhdistelmärangaistusta suorittavia on lukumääräisesti vähän. Osa heidän avolaitossijoituksistaan on onnistunut ja osa ei, jolloin vanki on siirretty takaisin suljettuun laitokseen. Ehdotuksen mukaan heidän kohdallaan päätösharkinta tulisi tehdä korostetun tapauskohtaisesti punniten toisaalta arvioitua vaarallisuutta ja toisaalta vaiheittaisen vapauttamisprosessin ja vapautumiseen liittyvien tukitoimien merkitystä uusintarikollisuuden ehkäisyssä.

Nykyinen käytäntö, jonka mukaan avolaitossijoituksen mahdollisuutta ei ole kategorisesti rajattu pois miltään vankiryhmältä, säilyisi siten edelleen. Avolaitossijoittelussa noudatettaisiin myös edelleen vankeuslain 4 luvun 8 §:ssä tarkoitettuja sijoittelun yleisperiaatteita. Tästä syystä ehdotettu muutos ei heikentäisi vankien oikeuksien toteutumista nykyiseen verrattuna.

Sijoitusedellytyksillä on merkitystä myös avolaitoksessa jo olevien vankien kannalta. Myös heidän näkökulmastaan on merkittävää, että järjestäytyneeseen rikollisuuteen kytkeytyneitä vankeja ei sijoitettaisi avolaitokseen, koska järjestäytyneeseen rikollisuuteen kytkeytyneet vangit voivat avolaitoksessa esimerkiksi painostaa muita vankeja. Asiaa käsitellään myös jäljempänä vankilaturvallisuutta koskevassa alakohdassa.

Ehdotuksen mukaan avolaitokseen sijoittaminen tehtäisiin jatkossa toistaiseksi. Ehdotus olisi selkeyttävä, koska määräaikainen avolaitossijoituspäätös on voinut aiheuttaa vangille epäselvyyttä siitä, missä vankilassa hän tulee jatkossa suorittamaan vankeusrangaistusta.

Ehdotuksen mukaan avolaitokseen siirron mahdollisuus huomioitaisiin jo rangaistusajan suunnitelmaa laadittaessa. Muutoksen myötä vangin voi olla helpompi mieltää omat

mahdollisuutensa päästä avolaitossijoitukseen, joka osaltaan voi kannustaa vankia rangaistusajan suunnitelman tavoitteiden työstämiseen vankeuden aikana.

Varmuusosastoa koskevat ehdotukset

Varmuusosastolle sijoittamisen lähtökohtana olisi se, että sijoittaminen on välttämätöntä pykälässä säädetyn toiminnan estämiseksi. Varmuusosastolle sijoittamisen kynnys on käytännössä ollut korkea, eikä ehdotuksella ole tarkoitus muuttaa nykyistä sijoittamiskäytäntöä olennaisesti. Yksittäisen vangin kohdalla olisi oltava konkreettiset perusteet sijoittamiselle. Perusteiden arviointiin vaikuttaisi kuitenkin se, että varmuusosastosijoituksessa olisi kyse selvästi turvaamistoimesta, jolla pyritään estämään mahdollinen tulevaisuudessa tapahtuva toiminta. Tutkintavangin näkökulmasta turvaamistoimena tehtävä varmuusosastolle sijoittaminen olisi hyväksyttävä myös syyttömyysolettaman kannalta.

Välttämättömyydellä viitataan myös siihen, että varmuusosastosijoitus olisi viimesijainen keino pykälässä säädetyn toiminnan estämiseksi, jolloin huomioon tulee ottaa se, onko vangin toimintaan mahdollisuus puuttua lievemmin keinoin.

Varmuusosastosijoitus merkitsee voimakasta puuttumista vangin oikeuksiin osaston rajoitettujen olosuhteiden vuoksi. Tästä näkökulmasta merkityksellisiä ovat perustuslain 7 §:n 2 momentissa turvattu oikeus ihmisarvoiseen kohteluun ja perustuslain 10 §:n 1 momentissa turvattu yksityiselämän suoja. Varmuusosastolla oikeuksia rajoitetaan seuraavilla tavoilla.

Varmuusosastolla vanki saa osallistua vain sellaiseen toimintaan ja vapaa-ajan toimintaan, joka soveltuu osastolle.

Varmuusosastolle sijoitetulla ei ole oikeutta osallistua vankilassa järjestettäviin yleisiin uskonnollisiin tilaisuuksiin. Mahdollisuudesta uskonnonharjoittamiseen huolehditaan muulla tavoin. Käytännössä omaa uskontoaan on mahdollista harjoittaa osastolla itsenäisesti ja oman uskontokunnan edustajaa on mahdollista tavata osastolla.

Varmuusosastolta ei myöskään ole mahdollista käydä vankilan kirjastossa. Myös kirjastopalveluista huolehditaan muulla tavoin. Käytännössä kirjojen lainaaminen mahdollistetaan henkilökunnan avustuksella.

Lisäksi yhteyksiä vankilan ulkopuolelle on rajoitettu. Viestin lukemisen perusteista sekä puhelimen käytön ehdoista säädetään erikseen. Käytännössä viestin lukemisen edellytykset ovat varmuusosastolla matalammat ja puhelimen käytön ehtona on suostuminen siihen, että puhelu voidaan kuunnella ja tallentaa. Varmuusosastolle sijoitetun vangin valvotun tapaamisen keskustelu voidaan kuunnella ja tallentaa.

Esityksessä ei ehdoteta muutoksia näihin rajoituksiin, mutta vapaa-ajan toimintojen järjestämistä koskevaa säännöstä täsmennettäisiin. Tästä syystä ehdotetut muutokset eivät heikentäisi varmuusosastolla olevien vankien oikeuksien toteutumista nykyiseen verrattuna.

Edellä kuvatulla tavalla varmuusosastosijoittaminen merkitsee tietynlaista eristämistä, koska osasto toimii täysin erillään muista osastoista. Osaston sisällä vangeille järjestetään kuitenkin toiminnot, vapaa-ajan toiminnot ja mahdollisuus viettää aikaa sellin ulkopuolelle muiden osaston vankien kanssa. Tästä syystä sosiaaliset kontaktit ovat vähäisiä, vaikka vangit eivät ole täysin eristettyinä muista vangeista. Yksinäisyydellä ja sosiaalisella eristyneisyydellä on

havaittu olevan yhteys vakaviin terveysongelmiin¹. Varmuusosastosijoitus voi siten vaikuttaa osastolle sijoitetun vangin hyvinvointiin sekä psyykkiseen ja fyysiseen terveyteen. Myös varmuusosastosijoituksen pitkittymisellä voi olla merkitystä tässä suhteessa.

Esitystä valmisteltaessa on arvioitu enimmäisajan säätämistä varmuusosastosijoitukselle, mutta tätä ei pidetty perusteltuna. Useimmiten sijoitukset ovat kestäneet kolmesta kuuteen taikka kuudesta yhdeksään kuukauteen. Yksittäiset vangit ovat voineet olla sijoitettuna yli vuoden. Täsmennysehdotukset koskien vapaa-ajan toimintojen järjestämistä ja varmuusosastolle sijoitetun terveydentilan seurantaan parantaisivat kuitenkin osaston olosuhteita.

Esityksen mukaan vankiterveydenhuollon yksikölle ilmoitettaisiin varmuusosastosijoituksesta. Ilmoituksen saatuaan Vankiterveydenhuollon yksikön henkilöstö päättäisi oman asiantuntemuksensa perusteella siitä, kuinka vangin terveydentilan arviointi käytännössä toteutetaan varmuusosastosijoituksen aikana. Varmuusosastosijoituksen pitkittyessä säännönmukaisen seurannan merkityksen voidaan arvioida korostuvan. Käytännössä jo nykyisin Riihimäen vankilassa sijaitsevan poliklinikan käytäntönä on, että varmuusosastolle sijoitetun vangin terveydentila tarkastetaan samana tai seuraavana päivänä.

Esityksellä mahdollistettaisiin tutkintavangin sijoittaminen varmuusosastolle. Tutkintavankeuden aikana psyykkinen kuormitus usein lisääntyy. Esimerkiksi itsemurhariski on korkeimmillaan vankeusajan alussa². Terveydentilan tarkastamisen, arvioinnin ja seurannan merkitys voi siten korostua erityisesti varmuusosastolle sijoitettujen tutkintavankien kohdalla.

Esityksen mukaan vankia ei voitaisi sijoittaa varmuusosastolle enää vangin oman turvallisuuden varmistamiseksi, vaan tällaisessa tilanteessa vanki voitaisiin pitää erillään muista vangeista vankeuslain 18 luvun 5 §:n nojalla. Ehdotus edistäisi tällaisen vangin oikeuksien toteutumista, koska varmuusosastosijoitusta voidaan pitää ankarana toimenpiteenä oman turvallisuuden takaamiseksi.

Mahdollisuus teknisesti kuunnella ja tallentaa varmuusosastolle sijoitetun vangin keskustelu lapsen tapaamisessa

Esityksen mukaan voitaisiin teknisesti kuunnella ja tallentaa varmuusosastolle sijoitetun vangin keskustelu lapsen tapaamisessa. Perustuslain 10 §:n 2 momentti turvaa keskustelun salaisuutta ja 4 momentin mukaan lailla voidaan säätää välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen vapaudenmenetyksen aikana. Perustuslakivaliokunnan käytännön mukaan laitosoloissakin viestin salaisuutta voidaan rajoittaa vain siinä määrin kuin se on kussakin yksittäistapauksessa perusteltua.

Ehdotus ei muodostaisi merkittävää puuttumista vangin eikä lapsen luottamuksellisen viestin suojaan, koska jo voimassa olevan lainsäädännön perusteella henkilökunta voi olla läsnä ja kuulla keskustelun lapsen tapaamisessa. Keskustelun kuuntelusta ja tallentamisesta on ennen toimenpiteen aloittamista ilmoitettava vangille ja tapaajalle. Toisaalta ehdotetun tallennusmahdollisuuden myötä ei pitäisi enää olla estettä sille, että lapsen tapaamiseen

¹ Elovainio ja Komulainen: Yksinäisyys, sosiaalinen eristyneisyys ja terveys, Duodecim 2023 ja Sharon Shalevin: A Sourcebook on Solitary Confinement, Mannheim Centre for Criminology, London School of Economics and Political Science, 2008

² Heli Siltalan blogikirjoitus ”Yksikin itsemurha on liikaa- vankien mielenterveyden riskit tärkeä tunnistaa etenkin tutkintavankiloissa 29.6.2023, viitattu 14.4.2025 sekä Rikosseuraamuslaitoksen julkaisu ”Itsemurhien ehkäisy ja kiireellisen hoidon tarpeen arviointi Rikosseuraamusalalla”, 2014.

osallistuu myös lapsen saattaja tai muu aikuinen tapaa varmuusosastolla. Myös tällä olisi merkitystä lapsen perhe-elämän suojan kannalta. Lisäksi lapsen edun on oltava ensisijainen harkintaperuste kaikissa lasta koskevista viranomaisen päätöksissä.

Lisäksi voimassaolevan lain nojalla on jo mahdollista teknisesti kuunnella ja tallentaa varmuusosastolla olevan vangin keskustelu tavallisessa valvotussa tapaamisessa. Lapsi tai nuori voi olla tapaa valvotussa tapaamisessa, jolloin vangin keskustelu hänen kanssaan voi tulla kuunnelluksi ja tallennetuksi.

Vaikka ehdotettu tallentaminen puuttuu luottamuksellisen viestin suojaan, edellä esitetyistä syistä tapaamiseen osallistuvien oikeudet eivät merkittävästi heikentyisi. Ehdotuksen tietosuojavaihtoehtoja käsitellään jäljempänä.

Määräaikainen päätös puhelun kuuntelemisesta

Esityksellä ei olennaisesti laajenneta kuuntelua ja tallentamista, vaan muutetaan päätöksentekotapaa. Päätöksentekotapa olisi yhdenmukainen kirjeen lukemispäätöksen kanssa.

Ehdotettu muutos ei vaikuta vangin mahdollisuuteen käyttää puhelinta. Nykysääntelynkin perusteella puhelun kuuntelemisesta ja tallentamisesta ilmoitetaan molemmille osapuolille ennen toimenpiteen aloittamista. Puhelun tallentamista koskevan päätöksen on muutoksenhakukielto. Oikeustilaan ei siten tule muutosta.

Myöskään tallenteiden käsittely ei muuttuisi nykyisestä. Tallenteiden käsittelystä säädetään laissa henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa. Lain 31 §:n 3 momentin mukaan tallenteet hävitetään pääsääntöisesti viimeistään kuukauden kuluttua tallentamisen päättymisestä.

Vankilaan ottamisen rajoittaminen

Vankilaan ottamisen rajoittaminen yhteiskunnallisissa häiriötilanteissa turvaisi ennen muuta vankilassa olevien vankien ja henkilökunnan oikeuksia, kuten perustuslain 7 §:n 2 momentissa turvattua oikeutta ihmisarvoiseen kohteluun. Häiriötilanteen luonteen mukaan esimerkiksi perustuslain 19 §:n 3 momentissa säädetty julkisen vallan velvollisuus turvata riittävät terveyspalvelut ja edistää väestön terveyttä voisivat tulla myös kyseeseen. Vankien lukumäärän rajoittaminen vankiloissa oli keskeinen toimenpide niin sanotun koronataudin leviämisen ehkäisyssä.

Vankilaan ottamisen rajoittaminen vaikuttaisi myös niihin tuomittuihin, joiden täytäntöönpano siirtyisi myöhempään ajankohtaan. Tuomitun näkökulmasta täytäntöönpanon alkamisajankohta on merkityksellinen sekä inhimilliseltä että oikeusturvan kannalta. Lähtökohtana on täytäntöönpano ilman aiheetonta viivytystä. Ilmoittautumispäivän määrittämisessä on jonkin verran harkintavaltaa siten, että esimerkiksi tuomitun opiskeluun, työhön tai muihin olosuhteisiin liittyviä seikkoja voidaan huomioida muutamalla kuukaudella. Rajoitusten soveltamisen aikana tuomittuja ei kuitenkaan määrättäisi ilmoittautumaan vankilaan ja tuomittuja voitaisiin myös jättää etsintäkuuluttamatta vankilaan saapumista varten. Lähtökohtana olisi se, ettei tuomitulle jo määrättyä ilmoittautumisaikaa peruttaisi. Lähtökohtaisesti on oletettavaa, että yhteiskunnallisessa häiriötilanteessa täytäntöönpanon aloittamisen siirtäminen yleensä parantaisi tuomitun perusoikeuksien toteutumista verrattuna siihen, että hän suorittaisi vankeusrangaistusta.

Yhteiskunnallisesta sekä niin sanotun arjen turvallisuuden näkökulmasta merkityksellistä on, että vankilaan ottamisen rajoittaminen kohdistuisi ainoastaan sakon muuntorangaistukseen tuomittuihin sekä alle kahden vuoden ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittuihin. Lisäksi rajoittaminen koskisi vain vapaudesta vankilaan ilmoittautumaan määrättäviä tuomittuja. Esitys ei siten heikentäisi yhteiskunnan turvallisuutta, koska täytäntöönpanon viivästyminen koskisi vain sellaisia tuomittuja, jotka muutenkin odottavat tuomion täytäntöönpanoa vapaudessa.

Tutkintavankien ottamista vankilaan ei rajoitettaisi, vaan vangitsemisesta päättäisi aina yksittäisessä asiassa tuomioistuin. Käytännössä rajoitukset kohdistuisivat siten sellaisiin tuomittuihin, joiden välitöntä vapaudenmenetystä tuomioistuin ei ole esimerkiksi rikosten jatkamisen vuoksi pitänyt tarpeellisenä. Rajoitukset eivät koskisi myöskään sellaisia tuomittuja, jotka ovat jo vankilassa täytäntöönpanon alkaessa. Tällöin täytäntöönpano aloitettaisiin normaalisti. Tyypillisesti vaikutukset kohdistuisivat etupäässä sakon muuntorangaistuksiin ja lyhyisiin vankeusrangaistuksiin tuomittuihin.

Vankilaan ottamisen rajoittamista koskeva ehdotus ei vaikuttaisi yleisestävyyteen, koska tuomittuja ei armahdeta, vaan rangaistuksen suorittaminen siirtyisi myöhempään ajankohtaan häiriötilanteen takia. Rajoitusten aikanakin olisi huolehdittava siitä, ettei yksittäisen rangaistuksen täytäntöönpano raukea. Täytäntöönpanoon tulisi siten ryhtyä, jos tuomio raukeaisi rajoitusten aikana.

5.3 Vaikutukset viranomaisiin

Esityksellä on vaikutuksia Rikosseuraamuslaitoksen toimintaan.

Avolaitossijoittelun edellytyksiä koskevan muutosehdotuksen voidaan arvioida selkeyttävän päätösharkintaa sellaista turvallisuusseikkojen osalta, joita jo nykyään päätösharkinnassa käytännössä otetaan huomioon. Ehdotettu säännösmuutos vahvistaisi sitä käytäntöä, ettei avolaitokseen sijoitettaisi vankeja, joiden arvioidaan jatkavan rikollista toimintaa taikka vaarantavan avolaitoksen turvallisuutta. Ehdotus ei aiheuta lisävankipaikkojen tarvetta.

Varmuosastoa koskevien säännösmuutosten voidaan arvioida parantavan Rikosseuraamuslaitoksen valmiuksia huolehtia vankilaturvallisuudesta. Rikosseuraamuslaitoksella olisi jatkossa mahdollisuus perustaa varmuusosasto myös tutkintavangeille. Tutkintavankien varmuusosaston toiminnassa joudutaan kuitenkin huomioimaan se, että varmuusosastosijoituksen edellytykset täyttäviä tutkintavankia ei välttämättä ole jatkuvasti vangittuna.

Vankilaan ottamisen rajoittamista koskeva muutosehdotus vaikuttaisi merkittävimmin Rikosseuraamuslaitoksen toimintaan. Koska tuomioistuimet käyttävät riippumatonta ja itsenäistä tuomiovaltaa, ei Rikosseuraamuslaitos voi vaikuttaa täytäntöönpantavaksi tulevien vankeusrangaistusten lukumäärään. Lähtökohtana voidaan pitää sitä, että vakavissakin yhteiskunnallisissa häiriötilanteissa tuomioistuinten toiminta pyritään turvaamaan ja jatkuisi mahdollisimman häiriöttömänä. Rikosseuraamuslaitoksen mahdollisuudet vaikuttaa vankiloissa kulloinkin olevien vankien lukumäärään omin toimenpitein ovat rajalliset. Vakavissa häiriötilanteissa voi olla tarpeellista poiketa ilman aiheutonta viivästystä tapahtuvasta täytäntöönpanosta vankiluvun säätelemiseksi ja vankiloiden toiminnan turvaamiseksi. Vankiloiden toiminnan järjestäminen on yksinomaan julkisen vallan vastuulla niin normaalioloissa kuin vakavissa yhteiskunnallisissa häiriötilanteissakin. Ehdotuksen mukaan rajoituksista päätettäisiin oikeusministeriön asetuksella. Käytännössä oikeusministeriön asetus

valmisteltaisiin yhteistyössä Oikeusrekisterikeskuksen ja Rikosseuraamuslaitoksen kanssa. Tällaisesta yhteistyöstä on jo kokemusta koronapandemian ajalta.

Ehdotus siitä, että turvatarkastuksen suorittaminen, sitominen ja voimakeinojen käyttö voitaisiin tehdä paikasta riippumatta vaikuttaisi Rikosseuraamuslaitoksen toimintaa. Käytännössä muutosehdotus vaikuttaisi merkittävimmin valvontahenkilökuntaan sekä yhdyskuntaseuraamustoimistojen tukipartioiden toimintaan. Tukipartio-ohjaajat osallistuvat rangaistustaan suorittavien valvontaan siviiliyhteiskuntaan sijoittuvissa tilanteissa. Tukipartio-ohjaajien näkökulmasta ehdotuksen voidaan arvioida helpottavan turvallisuustyötä, kun esimerkiksi toimivalta voimakeinojen käyttöön olisi vastaava sekä ulkopuolisen laitossijoituksen että valvotun koevapauden valvonnassa.

Kaikkien ehdotettujen muutosten toimeenpano edellyttäisi, että Rikosseuraamuslaitos huolehtii henkilökunnan kouluttamisesta.

5.4 Vaikutukset vankilaturvallisuuteen ja järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan

Ehdotetut muutokset parantaisivat Rikosseuraamuslaitoksen edellytyksiä huolehtia vankilaturvallisuudesta.

Vankiloiden sisäistä turvallisuustilannetta sekä järjestäytyneen rikollisuutta vankiloissa on hiljattain käsitelty kahdessa Rikosseuraamuslaitoksen selvityksessä: Rikosseuraamuslaitoksen turvallisuuden ja valvontatyön ulkoinen arviointi (Jyri Paasonen, Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 2/2021) sekä Selvitys Rikosseuraamuslaitoksen kyvystä vastata järjestäytyneen rikollisuuden aiheuttamiin haasteisiin (Holopainen, Jari-Pekka, Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 3/2021).

Avolaitoksissa

Selvityksessä Rikosseuraamuslaitoksen kyvystä vastata järjestäytyneen rikollisuuden haasteisiin tuodaan esille, että avolaitosolosuhteissa voi olla erittäin vaikea havaita vankien välistä vaikuttamista, uhkailua sekä painostamista, ellei joku vanki kerro siitä henkilökunnalle. Selvityksen mukaan on havaintoja siitä, että suljetuista vankiloista ohjataan järjestäytyneen rikollisryhmän vaikutuspiirissä olevia henkilöitä toimimaan avolaitoksessa rikollisryhmän hyväksi.

Avolaitokseen sijoittamisen edellytysten täsmentäminen parantaisi avolaitosten turvallisuutta, koska avolaitokseen ei sijoitettaisi vankeja, joiden todennäköisesti arvioitaisiin jatkavan rikollista toimintaa taikka vaarantavan avolaitoksen turvallisuutta.

Suljetuissa vankiloissa

Varmuusosastolle sijoittamisen edellytysten muuttaminen sekä mahdollisuus teknisesti kuunnella ja tallentaa varmuusosastolle sijoitetun vangin keskustelu lapsen tapaamisessa parantaisivat mahdollisuuksia puuttua järjestäytyneen rikollisuuden toimintaan vankilassa. Keskustelun tallennusmahdollisuudella pyritään rikosten estämiseen, erityisesti huumausainerikosten sekä toisiin vankeihin tai henkilökuntaan kohdistuvan väkivaltarikollisuuden estämiseen.

Myös mahdollisuus tehdä puhelun kuuntelua ja tallentamista koskeva päätös määräajaksi muilla osastoilla parantaisi vankilaturvallisuutta. Puhelun kuuntelulla pyritään sekä valvomaan

vankien viestintää, että estämään rikollista toimintaa. Päästötoimivallan alentaminen mahdollistaisi myös jouhevan päätöksenteon virka-ajan ulkopuolella.

Nämä muutosehdotukset ovat edellä mainittujen Paasosen ja Holopaisen selvitysten kehittämissuosituksen mukaisia.

Vankilaan ottamisen rajoittamista koskevan sääntelyn täsmentäminen parantaisi Rikosseuraamuslaitoksen edellytyksiä huolehtia vankilaturvallisuudesta erilaisissa yhteiskunnallisissa häiriötilanteissa. Esimerkiksi yliasutus heikentää vankilaturvallisuutta monin eri tavoin normaalioloissakin. Vankiluvun säateleminen voikin olla häiriötilanteessa tarpeen, jotta vankiloiden toiminta voidaan turvata ja täytäntöönpanon turvallisuus varmistaa. Rajoituksen päätyttyä syntyykin vastaavasti painetta vankiluvun nousulle. Rajoituksen päätyttyä tuomittujen vankilaan saapuminen on järjestettävä hallitusti ja tulisi suunnitella jo rajoitusta annettaessa.

Vankila-alueen ulkopuoliset tilanteet

Ehdotus siitä, että turvatarkastuksen suorittaminen, sitominen ja voimakeinojen käyttö eivät olisi enää sidoksissa joko vankila-alueeseen tai vanginkuljetukseen, edistäisi osaltaan valvontahenkilökunnan mahdollisuuksia huolehtia turvallisuudesta.

5.5 Tietojärjestelmävaikutukset

Säännösmuutokset edellyttävät joitain muutoksia Rikosseuraamuslaitoksen asiakastietojärjestelmään. Nämä muutokset voidaan toteuttaa osana tietojärjestelmän tavanomaista kehitystyötä. Tietojärjestelmämuutosten toteuttamiselle varattava aika tulee huomioida voimaantuloaikataulussa. Käytännössä laki voi tulla voimaan aikaisintaan 30 kalenteriviikkoa sen hyväksymisestä ja vahvistamisesta.

5.6 Tietosuoja-vaikutukset lapsen näkökulmasta

Henkilötietojen suoja kuuluu osana perustuslain 10 §:n 1 momentilla turvattuun yksityiselämän suojaan. Henkilötietojen suojasta on säädettyä lailla.

Laissa henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa säädetään henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanon, tutkintavankeuden toimenpanon ja muiden Rikosseuraamuslaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamisessa (1 §). Laki sisältää useita tietosuojan toteutumista varmistavia säännöksiä.

Esitys mahdollistaa varmuusosastolle sijoitetun vangin keskustelun tallentamisen lapsen tapaamisessa. Tällöin lasta koskevat henkilötiedot voivat tulla käsiteltäväksi. Lapsen keskustelun tallentaminen ei ole uusi asia, sillä varmuusosastolle sijoitetun vangin keskustelu tallennetaan tavallisessa valvotussa tapaamisessa ja lapsi voi osallistua valvottuun tapaamiseen.

Lapsen tietosuojaan liittyvät oikeudet toteutuvatkin edellä mainitulla lailla henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa. Lapsella on samat rekisteröidyn oikeudet kuin muillakin rekisteröidyillä. Tallenteiden käsittelyssä noudetaan niin ikään lain säännöksiä. Tallenteet hävitetään pääsääntöisesti viimeistään kuukauden kuluttua tallentamisen päättymisestä (31 §:n 3 momentti).

Edellä mainituista syistä esitystä valmisteltaessa on arvioitu, ettei ehdotus ole tietosuoja-vaikutuksiltaan merkittävä. Yleinen tietosuojalainsäädäntö kuitenkin velvoittaa

rekisterinpitäjää tekemään tietosuojaa koskevan vaikutusarvioinnin silloin, kun käsitellään lapsien ja muiden heikommassa asemassa olevien rekisteröityjen tietoja.

6 Muut toteuttamisvaihtoehdot

6.1 Muut toteuttamisvaihtoehdot

Vankeuslain ja tutkintavankeuslain kehittämishankkeessa (VN/11810/2021) on aiemmin toiminut oikeusministeriön asettama työryhmä. Työryhmä valmisti hallituksen esityksen muotoon laaditun mietinnön. Merkittävimmät muut toteuttamisvaihtoehdot konkreettisine säännösehdoituksineen onkin arvioitu tässä mietinnössä. Mietintö ja muut työryhmän asiakirjat löytyvät hankesivulta: <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM039:00/2021>.

Avolaitossijoittelu

Edellä mainittu työryhmä ei esittänyt muutoksia avolaitossijoituksen edellytyksiä koskevaan sääntelyyn. Työryhmä arvioi, että vangen rikollisuus ja vaarallisuus tulisivat jo nykyisen lainsäädännön nojalla riittävästi huomioon otetuiksi päätösharkinnassa (mietinnön jakso 3.2., erityisesti alajakso 3.2.3).

Virkamiesvalmistelun aikana on lisäksi arvioitu seuraavaa.

Avolaitossijoituksella on olennainen vaikutus vangen oikeuksiin ja velvollisuuksiin, koska avolaitoksen olosuhteet poikkeavat merkittävästi suljetusta vankilasta. Avolaitokseen sijoittamisen ja siirtämisen edellytyksistä on säädettävä lailla ja sijoitteluperusteiden on oltava täsmällisesti ja tarkkarajaisesti määriteltyjä. Näitä vaatimuksia ei vastaisi, jos päätöspäätökset täsmennettäisiin esimerkiksi Rikosseuraamuslaitoksen määräyksenantovaltuudella. Tällainen määräystoimivalta olisi epätavallinen myös siitä näkökulmasta, ettei ole perusteltua sitoa päätöksentekijän itsenäistä harkintavaltaa lain säännöstä tiukemmaksi määräystasoisesti. Päätöksentekijällä on ja tulisi jatkossakin olla laaja harkintavalta perusteiden täyttymisen arvioimisessa.

Varmuusosastoja koskeva lainsäädäntö

Varmuusosastoja koskevaa sääntelyä voitaisiin kehittää samassa yhteydessä eräiden muiden hallitusohjelmakirjausten käsittelyn kanssa vankeuslain ja tutkintavankeuslain jatkohankkeessa (<https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM085:00/2024>).

Jatkohankkeessa on muun ohella tarkoitus käsitellä hallitusohjelman kirjausta vankilahenkilökunnan toimivaltuuksien selkeyttämisestä ja laajentamisesta niin sanotuilla tehostetun valvonnan osastoilla, jotka Rikosseuraamuslaitos on ottanut käyttöön 1.3.2022 alkaen. Tehostetun valvonnan osastoista ei ole tällä hetkellä ole säännöksiä, joten arvioitavaksi voi tulla, tulisiko myös näistä osastoista säätää erikseen. Myös tehostetun valvonnan osastojen tavoitteena on lisätä vankilaturvallisuutta, puuttua järjestäytyneen rikollisuuden toimintaan ja estää rikollisen toiminnan jatkaminen vankeusaikana. Varmuusosastoa koskevia säännöksiä voi olla tarpeen arvioida tässä yhteydessä uudelleen, jotta vankilan eri osastoja koskevasta sääntelystä kaikkiaan muodostuisi yhtenäinen ja johdonmukainen kokonaisuus eikä päällekkäisyyksiä syntyisi. Mahdollista olisi myös laajentaa varmuusosastojen käyttöä siten, ettei erillisille tehostetun valvonnan osastoille olisi tarvetta. Tällöin varmuusosastopaikkoja tulisi lisätä.

Varmuusosastoa koskevan hallitusohjelmakirjauksen vaikuttavan rikosentorjunnan tavoitteen näkökulmasta merkitystä on myös varmuusosaston valvontatoimivaltuuksilla. Tässä esityksessä ei kuitenkaan ehdoteta muutoksia varmuusosaston valvontatoimivaltuuksiin, koska jatkohankkeessa on tarkoitus myös tehdä Rikosseuraamuslaitoksen valvontatoimivaltuuksien kokonaisvaltainen tarkastelu. Kokonaistarkastelun tarpeeseen on kiinnittänyt huomiota eduskunnan lakivaliokunta (LaVM 1/2020). Edellä mainittu työryhmän mietintö sisältää työryhmän ehdotukset kokonaistarkastelua toteuttaviksi säännösmuutoksiksi.

Vankilaan ottamisen rajoittaminen

Muutosehdotus liittyy tilanteeseen, jossa vakavassa yhteiskunnallisessa häiriötilanteessa vankiluvun ei voida antaa nousta taikka vankilukua on alennettava täytöntöönpanon turvallisuuden varmistamiseksi. Rikosseuraamuslaitoksen omilla toimenpiteillä ei ole mahdollista merkittävästi vaikuttaa vankiloissa olevien vankien lukumäärään. Esimerkiksi valvotun koevapauden käytön lisäämisellä ei voida merkittävästi vaikuttaa vankiloissa olevien vankien lukumäärään. Viime vuosina normaalioloissakin vankiloiden täyttöaste on ollut korkea useista eri syistä.

Periaatteessa täyttöasteeseen voidaan vaikuttaa uusia vankiloita perustamalla. Normaalioloissakin päätöksenteko, rakentaminen ja käyttöönotto vaativat aikaa, resursseja ja henkilökuntaa, joita vakavassa häiriötilanteessa tuskin on käytettävissä. Vankilat ovat erityisiä tiloja, joiden tulee täyttää tietyt turvallisuuden ja valvonnan edellyttämät vaatimukset. Siten ehdotettu vankilaan ottamisen rajoittaminen on yksinkertaisin ja nopein tapa vaikuttaa vankiloiden täyttöasteeseen häiriötilanteessa.

6.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot

6.2.1 Avolaitokseen sijoittaminen muissa Pohjoismaissa

Ruotsi

Ruotsissa on voimassa vastaavan kaltaiset sijoittelun yleisperiaatteet, kuin Suomessa. Kuten Suomessakin, sijoitus päätöstä edeltää kokonaisarviointi kussakin yksittäistapauksessa.

Lainsäädännössä (Fängelselagen 2010:610), ei ole enää avolaitoksia koskevaa sääntelyä eikä määritetä edellytyksiä avolaitossijoitukselle sinänsä. Lain mukaan kuitenkin kaikille vähintään neljä vuotta vankeutta suorittaville pitkäaikaisvangeille tehdään ns. erityisiä ehtoja koskeva päätös, ellei tämä ole ilmeisen tarpeetonta. Päätös tehdään yleensä heti täytöntöönpanon alussa ja siinä otetaan kantaa mm. laitossijoitteluun ja poistumislupiin ja siten määritellään täytöntöönpanoa koskevat turvallisuuspuitteet. Konkreettisia laitossijoitus päätöksiä ei saa tehdä vastoin näissä erityisehdoissa määriteltyjä puitteita. Tämä pitkäaikaisvankeja koskeva erillissääntely on säilynyt ennallaan, vaikka sääntelyn kohderyhmä on muuttunut useita kertoja. Nykyisellä sääntelyllä korostetaan ja tavoitellaan yhteiskunnan suojaamista vakavalta rikollisuudelta. Tavoitteena on myös se, että täytöntöönpano olisi tuomitulle itselleen ennakoitavampaa. Erityisehtoja koskevaan päätökseen on muutoksenhakuoikeus.

Täytöntöönpanoviranomaisella, Kriminalvårdenilla, on siten laaja harkintavalta sijoituslaitoksesta päätettäessä. Käytännössä Kriminalvården luokittelee vankilansa kolmelle turvallisuustasolle ja vangin tarvitsema valvonnan aste ilmenee ensisijaisesti sijoituslaitoksen turvallisuusluokasta. Myöskään tästä vankiloiden luokittelusta ei ole säädetty. Käytännössä turvallisuusluokka 1 luokka tarkoittaa tiukinta suljettua laitosta. Turvallisuusluokka 2 luokka tarkoittaa matalamman turvallisuustason suljettua vankilaa, joiden valvonnan ja kontrollin aste

voi kuitenkin vaihdella. Turvallisuusluokka 3 tarkoittaa avolaitosta, jossa ei ole välittömiä pakenemisen esteitä. Joskus alueen ympärillä voi olla aita, joka tarkoituksena on osoittaa alueen rajat ja estää ulkopuolisten pääsy alueelle. Osassa avolaitoksista käytetään sähköistä valvontaa. Turvallisuusluokka 3 vastaa siten suomalaista avolaitosta.

Lisäksi Ruotsissa on käytössä ns. erityisiä vapauttamispolkuja, joista säädetään laissa. Näistä voidaan tässä yhteydessä mainita ns. puolivälitalot, jotka ovat turvallisuusluokan 3 avovankiloita avoimempia ja joihin voidaan sijoittaa uusimisriskin vähentämiseksi tai muutoin yhteiskuntaan sopeutumisen helpottamiseksi. Puolivälitalot on tarkoitettu erityistä tukea tai kontrollia itsenäisessä asumisessaan tarvitseville vangeille. Niissä käytetään sähköistä valvontaa ja henkilökunta on aina läsnä.

Norja

Norjassa laissa (straffegjennomføringsloven) säädetään, että tuomitut sijoitetaan suoraan suljettuun vankilaan, ellei toisin säädetä. Avolaitokseen suoraan sijoittamista on arvioitava, jos vankeusrangaistuksen pituus on enintään kaksi vuotta. Avolaitokseen ei tule sijoittaa, jos se olisi vastoin rangaistuksen tarkoitusta tai turvallisuussyitä tai on syytä olettaa, että tuomittu välttelee täytäntöönpanoa. Poikkeustapauksissa tuomittu voidaan sijoittaa suoraan avovankilaan, vaikka vankeusrangaistuksen pituus olisi yli kaksi vuotta. Suoritettuaan osan rangaistuksestaan, vanki voidaan siirtää suljetusta vankilasta avolaitokseen. Vankia ei saa siirtää, jos rangaistuksen tarkoitus tai turvallisuussyyt ovat sitä vastaan tai on syytä olettaa, että vanki välttelee täytäntöönpanoa. Avolaitokseen siirtämistä on kuitenkin harkittava, kun vankeusrangaistuksen suorittamista on jäljellä yksi vuosi ennen koeajalle vapauttamista. Myös Norjassa on käytössä ns. puolivälitalot (overgangsbolig), jonne voidaan sijoittaa myös suoraan vapaudesta, jos suoritettavana on lyhyt enintään 1 vuoden pituinen vankeusrangaistus. Siirto on mahdollinen sekä suljetusta vankilasta että avolaitoksesta, kun osa vankeusrangaistuksesta on suoritettu ja muut edellytykset täyttyvät.

Tanska

Tanskassa laissa (Straffuldbyrdelsesloven) säädetään, että suljetut vankilat ovat korkean turvallisuustason vankiloita ja avolaitokset matalan turvallisuustason vankiloita. Edelleen on säädetty nimenomaiset säännökset avolaitokseen sijoittamisesta, siirtämisestä suljetusta vankilasta avolaitokseen, siirtämisestä avolaitoksesta suljettuun vankilaan sekä siirroista samanlaisten laitosten välillä, joten sääntelyn rakenne on samankaltainen, kuin Suomessa. Myös Tanskassa on ns. puolivälin vankiloita (udslusningsfængse), jotka ovat avolaitosta avoimempia laitoksia vapautumista edeltävään vaiheeseen. Myös näihin sijoittamisen edellytyksistä on säädetty laissa.

Sääntelyn mukaan täytäntöönpano tapahtuu yleensä avovankilassa. Pääsääntönä on täytäntöönpano suljetussa vankilassa, kun vankeusrangaistuksen pituus on vähintään viisi vuotta. Tällöinkin tuomio on suoritettava avolaitoksessa, jos tuomitusta saatujen tietojen perusteella sijoitus suljettuun vankilaan ei ole tarpeen. Vankeusrangaistus voidaan kuitenkin suorittaa suljetussa vankilassa, jos se katsotaan tarpeelliseksi muiden vankien, henkilökunnan tai muiden laitoksessa olevien turvallisuuden vuoksi tai osana vankilaitoksen toimia radikalisoitumisen ja ääriliikkeiden torjumiseksi. Lisäksi, jos tuomittua koskevien tietojen ja rikollisuuden laadun perusteella voidaan olettaa, että hän poistuisi avolaitoksesta taikka syyllistyisi rikokseen tai toimisi muutoin selvästi avolaitoksen järjestyksen vastaisesti. Jos vanki rikkoo avolaitoksen sääntöjä, hänet voidaan siirtää takaisin suljettuun vankilaan.

Säännösten mukaan vanki voidaan siirtää avolaitoksesta suljettuun vankilaan, jos hän on karannut tai yrittänyt karata, on pitänyt hallussaan päihteitä tai on perusteltu syy epäillä päihteiden salakuljetusta taikka jos on perusteltu syy epäillä, että hän vaarantaa muiden vankien tai muiden henkilöiden turvallisuutta. Siirto voidaan tehdä myös, jos se katsotaan tarpeelliseksi muiden vankien, henkilökunnan tai muiden laitoksessa olevien turvallisuuden vuoksi tai osana vankilaitoksen toimia radikalisoitumisen ja ääriliikkeiden torjumiseksi. Edelleen siirto voidaan tehdä myös, jos saatujen tietojen perusteella on erittäin vahva syy epäillä, että avolaitossijoituksen jatkaminen johtaisi karkaamisyritykseen tai syyllistymiseen törkeään rikokseen taikka vanki toimisi muutoin selvästi avolaitoksen järjestyksen vastaisesti.

Islanti

Lainsäädännössä (Lög um fullnustu refsinga) vankilat jaetaan suljettuihin vankiloihin ja avovankiloihin. Laitossijoittelupäätöksessä on otettava huomioon vangin ikä, sukupuoli, rikosrekisteri ja rangaistuksen ankaraus sekä kunkin yksittäisen vankilan säilöönottoon liittyvät seikat. Näin ollen täytäntöönpanoviranomaisella on laaja harkintavalta päättäessään sijoituslaitoksesta.

Lisäksi Islannin täytäntöönpanoviranomaisen julkaisusta ilmenee, että avolaitokseen voidaan sijoittaa, jos vankeustuomio on kaksi vuotta tai pidempi, vanki kykenee työskentelemään tai opiskelemaan avolaitoksessa, hänellä ei ole merkintää kurinpitomenettelystä viimeisen kolmen kuukauden ajalta, lupa internetin käyttöön on myönnettävissä vangille ja vanki sitoutuu päihdehoitoon, jos hänellä on päihdeongelma. Vanki voidaan siirtää avolaitoksesta suljettuun vankilaan, jos hän ei noudata avolaitoksen sääntöjä. Myös Islannissa on käytössä ns. puolivälin taloja. Tavoitteena on vaiheittainen vapauttaminen (suljettu vankila → avovankila → ns. puolivälin talo → tuomion suorittaminen vankilan ulkopuolella sähköisessä valvomassa → ehdonalainen vapauttaminen).

6.2.2 Varmuusosastolle sijoittaminen muissa Pohjoismaissa

Ruotsi

Varmuusosastolle sijoittamisen edellytyksistä säädetään laissa toimenpiteen luonteen vuoksi. Vanki voidaan sijoittaa erityisen korkean valvonnan ja kontrollin osastolle, jos 1) on olemassa pysyvä karkaamisen tai vapauttamisen vaara ja voidaan olettaa, että vanki on erityisen taipuvainen jatkamaan vakavaa rikollista toimintaa; tai 2) on erityisiä syitä olettaa, että se on tarpeen vangin vakavan rikollisen toiminnan estämiseksi laitoksessa olon aikana. Varmuusosastolle sijoittamista koskeva päätös on tarkistettava aina, kun siihen on aihetta ja vähintään kerran kuukaudessa (Fängelslagen 2010:610, 2 kap. 4 § Placering på säkerhetsavdelning.)

Sääntely on tullut voimaan 2010 eikä varmuusosastolle sijoittamisen edellytyksiin tuolloin tehty perusteellisia muutoksia. Esitöissä arvioitiin kuitenkin, että pelkkä vapauttamisyhteyden tai karkaamisen vaara ei riitä oikeuttamaan varmuusosastosijoitusta, vaan on oltava myös riski vakavan rikollisen toiminnan jatkamisesta laitoksessa. Karkaamiseen tai vapauttamisyhteyden perustuvasta edellytyksestä poistettiin kuitenkin vaatimus siitä, että vanki on tuomittu vankeuteen vähintään kahdeksi vuoksi. Edellytyksen poistamista perusteltiin esitöissä seuraavasti. Pääsääntöisesti lyhyempään vankeusrangaistukseen tuomitun kohdalla olisi riittävää, että hänet sijoitetaan turvallisempaan laitokseen. Yksittäistapauksessa lyhyeenkin vankeusrangaistukseen tuomittu vanki voi muodostaa hyvin vakavan uhan turvallisuudelle, esimerkiksi jos hänellä on yhteyksiä törkeään järjestäytyneeseen rikollisuuteen (Prop. (2009/10:135)).

Norja

Erityisen korkean turvallisuuden osastolle voidaan sijoittaa vankeja ja tutkintavankeja, joilla arvioidaan olevan erityisen suuri karkaamis- tai vapauttamisriski, riski ottaa panttivankeja tai tehdä uusia erittäin vakavia rikoksia. Jos muut turvallisuustoimenpiteet ovat olleet ilmeisen riittämättömiä, voidaan osastolle sijoittaa myös vankeja, jotka ovat syyllistyneet toistuvaan väkivaltaan taikka käyttäytyneet erityisen uhkaavalla tavalla. Sijoitus tehdään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan ja sitä voidaan jatkaa uudella päätöksellä.

Norjan täytäntöönpanoviranomaisen (Kriminalomsorgen) internetsivuillaan ilmoittamien tietojen mukaan erityisen korkean turvallisuuden osastolle on vuosina 2002–2023 ollut sijoitettuna yhteensä 14 vankia. Osaston vangit eivät saa olla yhteydessä osaston muiden vankien kanssa, ellei yksittäistapauksessa vangista saatujen tietojen perusteella päätetä toisin eristäytyneisyyden ehkäisemiksi. Osastolla olevien vankien terveydentilaa seurataan säännöllisesti.

Tanska

Tanskan täytäntöönpanoviranomaisen (Kriminalforsorgen) internetsivujen mukaan suljetuissa vankiloissa on valvonnaltaan erilaisia osastoja erilaisille vangeille. Esimerkiksi järjestäytyneeseen rikollisuuteen kiinnittyneille on osastoja, joiden valvonnan aste on korkeampi. Tällä tavoin pyritään estämään muiden vankien painostaminen. Tarvittaessa asuminen voidaan osastoilla järjestää edelleen pienemmissä ryhmissä.

Islanti

Vankilat jaetaan osastoihin. Litla-Hraun vankilassa on turvallisuusosasto. Vankilan johtaja voi turvallisuussyistä tai erityisestä syystä päättää siirtää vangen turvallisuusosastolle, jos hän on tehnyt törkeän rikoksen tai toistuvasti tehnyt vähäisiä rikoksia, jos hänen katsotaan vaarantavan vankilan turvallisuutta tai jos hän käyttäytymisensä vuoksi ei voi olla muiden vankien seurassa.

6.2.3 Johtopäätökset Pohjoismaiden lainsäädännöstä ja Pohjoismaissa käytetyistä keinoista

Avolaitokset

Edellä esitetyn perusteella voidaan todeta, että suoraan vapaudesta avolaitokseen sijoittamista sekä suljetusta vankilasta avolaitokseen siirtämistä koskevissa perusteissa on paljon yhtäläisyyksiä, joskin yksityiskohdat ja painotukset on jokaisessa Pohjoismaassa ratkaistu omalla tavallaan. Erona Suomeen verrattuna on myös se, että muissa Pohjoismaissa avolaitosten ohella käytetään ns. puolivälin taloja vaihteittaisessa vapauttamisessa. Suomessa puolivälin talojen tarkoitusta jossain määrin korvaa vangen sijoittaminen ulkopuoliseen laitokseen esimerkiksi päihdekuntoutuslaitokseen. Tämän esityksen avolaitokseen sijoittamista koskevat muutosehdotukset ovat linjassa muiden Pohjoismaiden lainsäädäntöratkaisujen kanssa.

Varmuosasto

Edellä esitetyn perusteella voidaan todeta, että ainakin Ruotsissa ja Norjassa varmuusosaston kaltaiselle erityisen korkean turvallisuuden osastolle sijoittamisen edellytyksistä säädetään laissa ja sijoitus voidaan tehdä muun muassa vakavan rikollisuuden jatkamiseen liittyvän riskin perusteella. Tässä esityksessä ehdotetaan, että varmuusosastosijoitus olisi luonteeltaan selvemmin turvaamistoimi. Ehdotus on siten linjassa muiden Pohjoismaiden lainsäädäntöratkaisujen kanssa.

7 Lausuntopalaute

7.1 Lausuntokierros

Esitysluonnos on ollut lausuntokierroksella 13.12.2024-31.1.2025. Lausuntopyyntö julkaistiin lausuntopalvelu.fi -sivustolla. Lisäaikaa on pyynnöstä annettu muutamille tahoille.

Lausunto saatiin yhteensä 28:lta viranomais- ja järjestötaholta.

Hämeenlinnan, Kylmäkosken ja Pyhäselän vankiloissa järjestettiin erillinen lausuntomahdollisuus niille vangeille, joilla on lupa internetin käyttöön. Näihin vankiloihin toimitettiin erilliset ohjeet lausunnon lähettämisestä oikeusministeriöön. Vankien lausuntoja saatiin 10 kappaletta. Vankien lausunnot eivät tule nähtäville lausuntopalveluun. Lausuntotiivistelmä sisältää anonymisoidun koosteen vankien lausunnoista.

Useimmissa lausunnoissa esitysluonnosta pidettiin kannatettavana. Lausunnoissa esitettiin seuraavia huomioita.

Avolaitossijoittelu

Ehdotusta avolaitokseen sijoittamisen edellytysten täsmentämisestä pääsääntöisesti kannatettiin. Muutama lausunnonantaja ei nähnyt esitetyle muutokselle tarvetta. Osa lausunnonantajista arvioi ehdotettujen muutosten vaikuttavan sijoittelukäytäntöön ja osa arvioi muutoksen jäävän vähäiseksi. Muutamat tahot toivat esille, että voi olla haasteellista arvioida, milloin vangin katsotaan olevan kiinnittynyt järjestäytyneeseen rikollisryhmään. Asia ei kuitenkaan ole varsinaisesti ole lainsäädännössä määriteltävä, vaan edellyttää tapauskohtaista arviointia. Lisäksi muutamat tahot kiinnittivät huomiota siihen, mitä vangin vaarallisuuden arvioimisella tarkoitetaan. Määräaikaista avolaitossijoituksista luopumista sekä avolaitossijoituksen mahdollisuuden huomioimista rangaistusajan suunnitelmassa kannatettiin. Päihdehoitoon ja päihitteettömyyteen sitoutumiseen liittyvät seikat tulivat myös lausuntopalauteissa esille.

Vankien lausunnoissa katsottiin, että avolaitokseen sijoittamiseen pitäisi kiinnittää enemmän huomiota. Muutama lausunnonantaja piti edellytysten tiukentamista tärkeämpänä sitä, että avolaitoksen järjestyksen rikkomisessa sanktioitaisiin tehokkaammin. Avolaitokseen voi päästä takaisin hyvin pian rikkeen jälkeen. Osa lausunnonantajista katsoi, että pitkäaikaivankien on vaikea päästä avolaitokseen. Tilannetta ei nähty yhdenvertaisena, vaikka toisaalta korostettiin, että päätösharkinnan tulisi olla yksilöllistä. Useampi vanki katsoi, että järjestäytyneen rikollisuuden vaikuttajia ei tulisi päästää avolaitokseen, mutta rikollisesta elämäntavasta aidosti irtautuville tulisi antaa mahdollisuus avolaitossijoitukseen. Irtautumiseen tarvittaisiin myös nykyistä enemmän tukea. Yksi lausunnonantaja katsoi, että turvallisuushenkilökunnan ja asiakasarviointiyksikön yhteistyön tulisi olla toimivampaa sijoituksia valmisteltaessa. Avolaitoksessa valvontaa arvostettiin ja toivottiin lisäävän. Rangaistusajan suunnitelmissa tulisi ottaa kantaa avolaitossijoituksen mahdollisuuteen. Useammassa lausunnossa kuitenkin kerrottiin, että suunnitelman laatimisessa saattaa kestää kauan ja suunnitelman puute vaikeuttaa rangaistuksen suorittamista monin tavoin.

Lausuntopalautteen perusteella esitystä ei katsottu aiheelliseksi muuttaa.

Varmuusosastoa koskevat ehdotukset

Varmuusosastolle sijoittamisen edellytysten muuttamista koskevaa ehdotusta pääosin kannatettiin, mutta osin myös kritisoiitiin. Kriitikissä katsottiin kynnys ”perusteltua” liian matalaksi ja käsite ”rikollisen toiminnan jatkaminen” liian laveaksi. Mahdollisuutta sijoittaa tutkintavanki varmuusosastolle kannatettiin laajasti. Eduskunnan oikeusasiamies kiinnitti kuitenkin tässä yhteydessä huomiota siihen, millaisissa tiloissa varmuusosastot sijaitsevat, koska kaikki osaston toiminta ja vapaa-ajan toiminta tapahtuu samoissa tiloissa.

Terveystieteidenhuollolle ilmoittamista kannatettiin, joskin terveystieteidenhuollon toimijat toivoivat eräitä tarkennuksia. Näistä tarkennustoiveista on keskusteltu STM:n kanssa ja säännöskohtaisia perusteluja on täsmennetty tarvittavilta osin. Lisäksi muutamissa lausunnoissa tuotiin esille eristämisestä aiheutuvat haitat ja toivottiin lisää resurssointia varmuusosaston kuntouttavaan toimintaan.

Mahdollisuutta teknisesti kuunnella ja tallentaa varmuusosastolle sijoitetun vangin keskustelu lapsen tapaamisessa enimmäkseen kannatettiin. Muutama lausunnonantaja korosti lapsen oikeutta luottamukselliseen viestintään vanhempansa kanssa ja tarvetta arvioida ehdotuksen vaikutuksia kokonaisvaltaisemmin. Myös se, missä, miten ja kuinka kauan tallenteita säilytetään, tulisi kertoa esityksessä. Lapsiasiavaltuutettu piti myönteisenä, että tässä yhteydessä on painotettu lapsen edun arvioimista ja sen korkeampaa prioriteettia suhteessa muihin seikkoihin. Lapsiasiavaltuutettu kuitenkin kiinnitti huomiota eräisiin muotoiluihin.

Lausuntopalautteen johdosta ehdotukseen liittyviä muotoiluja ja terminologiaa on tarkistettu kauttaaltaan esityksessä. Esitykseen on myös lisätty tieto teknisten tallenteiden hävittämisestä.

Vain muutama vanki otti kantaa varmuusosastoa koskeviin ehdotuksiin. Varmuusosastolle sijoittamisen edellytyksissä ei nähty tarpeelliseksi muuttaa. Sen sijaan tulisi lisätä varmuusosaston toimintoja ja mahdollisuuksia irtautua rikollisesta elämäntavasta. Mahdollisuutta sijoittaa tutkintavanki varmuusosastolle ei käytännössä kommentoitu. Yhden lausunnonantajan mukaan asian lisähyötyä on vaikea arvioida, koska yhteydenpidon rajoituksen vuoksi tutkintavanki usein on erillään muista joka tapauksessa. Mahdollisuutta teknisesti kuunnella ja tallentaa keskustelu lapsen tapaamisessa ei kannatettu, koska lapsella tulisi olla oikeus luottamukselliseen keskusteluun vanhempansa kanssa. Yksi lausunnonantaja toi esille, että vaikka varmuusosastosijoitukseen voi hakea muutosta, kyse on käytännössä jälkikäteisestä oikeusturvasta.

Ulkopuolinen laitossijoittelu

Ehdotuksia pääosin kannatettiin. Muutamat tahot kantoivat huolta siitä, voidaanko sijoituksia päihdekuntoutuslaitoksiin tehdä riittävästi. Lausuntopalautteessa nousi erityisesti esille alaikäisen vangin sijoittaminen ulkopuoliseen lastensuojelulaitokseen. Lausuntopalautteen johdosta ehdotus on perusteltua jatkovalmistella tarkemmin sekä laatia lapsivaikutusten arviointi. Jotta vankeuslain ja lastensuojelulain yhteensovittamiseen liittyvät kysymykset tulisivat käsitellyksi riittävällä tarkkuudella, on jatkovalmistelu kuitenkin perusteltua tehdä loppuun vankeuslain kehittämishankkeen jatkohankkeessa. Jatkohankkeessa tavoitteena on antaa toinen vankeuslakia koskeva hallituksen esitys tämän hallituskauden aikana.

Edellä mainituista syistä ulkopuolisen laitossijoittelun edellytyksiä, alaikäisen vangin lastensuojelulaitossijoitusta ja vangin velvollisuuksia ulkopuolisen laitossijoituksen aikana koskevat muutosehdotukset on siirretty jatkohankkeeseen. Tähän esitykseen sisältyy kuitenkin ulkopuoliseen laitossijoitteluun liitännäiset valvontatoimivaltuuksia koskevat muutosehdotukset.

Vankien antamissa lausunnoissa esitettiin erilaisia mielipiteitä siitä, kannattaako päihdekuntoutukseen ulkopuolisessa laitoksessa panostaa erityisesti sakko- ja lyhytaikaisvankien kohdalla. Erilaiset mielipiteet johtuivat pohjimmiltaan siitä, että päihdekuntoutuksen onnistumisessa ratkaisevaa on, onko henkilöllä itsellään motivaatiota päästä eroon päihdeongelmastaan. Yhteenvetona lausunnoista voidaan todeta, että sijoitus päihdekuntoutuslaitokseen tulisi arvioida hyvin tapauskohtaisesti. Lisäksi kuntoutuksen tulisi jatkua riittävän pitkään ollakseen vaikuttavaa. Usein päihdekuntoutuksen tulisi jatkua huomattavasti rangaistuksen suorittamista pidempään. Päihdekuntoutuslaitoksessa tulisi olla riittävästi valvontaa, sekä päihdetestausta että sähköistä valvontaa.

Määräaikainen päätös puhelun kuuntelemisesta

Ehdotusta puhelun kuuntelemista koskevan päätöksen tekemisestä kahden viikon määräajaksi kannatettiin laajasti. Rikosseuraamuslaitoksen lausunnossa esitetyn johdosta nykytilan kuvauksessa esitettyä tietoa tallentamisesta on korjattu.

Vankien lausunnoissa ehdotukseen ei juurikaan otettu kantaa. Kahdessa lausunnossa epäiltiin, että puheluita kuunnellaan ilman oikeusperustetta.

Vankilaan ottamisen rajoittaminen

Eduskunnan oikeusasiamiehen sekä sisäministeriön lausunnoissa kiinnitettiin huomiota siihen, että ehdotetun säännöksen sanamuoto on epä johdonmukainen, kun rajoittamisen tulee ensivaiheessa olla perusteltua, mutta rajoituksia voitaisiin jatkaa, jos se on edelleen välttämätöntä momentissa mainituista syistä.

Lausuntopalautteen johdosta säännöksen sanamuoto on täsmennetty siten, että rajoittamisen tulisi olla välttämätöntä jo ensimmäistä päätöstä tehtäessä momentissa mainituista syistä. Lisäksi ehdotuksen yhteiskunnallisia vaikutuksia on arvioitu sisäministeriön lausuntopalautteen johdosta. Myös vaihtoehtoja ehdotetulle sääntelylle on käsitelty tarkemmin.

Vankien lausunnoissa ehdotukseen ei juurikaan otettu kantaa. Yksi lausunnonantaja katsoi, että rajoittaminen tulisi kohdistaa tuomittuihin, joiden ei epäillä syyllistyvän rikoksiin täytäntöönpanoa odottaessa. Lisäksi ehdotettiin sähköisen valvonnan käyttömahdollisuuksien selvittämistä.

Muut ehdotukset

Muutamissa lausunnoissa otettiin kantaa synnyttävän vangin sitomisen kieltoa koskevaan ehdotukseen lähinnä terveydenhuollon toimijoiden näkökulmasta. Lausuntopalautteen johdosta ei kuitenkaan havaittu tarvetta täsmentää perusteluja.

Esityksen mukaan vanki voitaisiin pitää erillään muista vangeista oman turvallisuutensa takaamiseksi ehdotetun vankeuslain 18 luvun 5 §:n säännöksen nojalla. Varmuosastolle ei voitaisi sijoittaa enää vangin omaan turvallisuuteen liittyvän uhan perusteella. Eduskunnan oikeusasiamiehen lausunnon johdosta on täsmennetty ehdotuksen säännöskohtaisia perusteluja siten, että päätöstä tehtäessä tulisi kiinnittää huomiota myös siihen, kuinka erillään pitämisen haittoja voitaisiin vähentää.

7.2 Lainsäädännön arviointineuvoston lausunto

Tiivistelmä lausunnosta

Arviointineuvosto katsoo lausunnossaan, että hallituksen esitysluonnos noudattaa tyydyttävästi lainvalmistelun vaikutusarviointiohjetta. Arviointineuvosto suosittelee, että esitysluonnosta korjataan neuvoston lausunnon mukaisesti ennen hallituksen esityksen antamista.

Lausunnon mukaan esitysluonnoksen perusteella saa käsityksen asian taustasta, tavoitteista ja keskeisistä ehdotuksista. Esitysluonnoksessa käy ilmi lainmuutoksen tarve. Esityksen keskeiset vaikutukset on tunnistettu, mutta vaikutuksia vankeihin ja vankilaturvallisuuteen tulisi arvioida tarkemmin.

Esitysluonnoksen keskeisimmät puutteet ja kehittämiskohteet ovat seuraavat:

Esityksestä ei käy riittävästi ilmi, miten ehdotetut muutokset vaikuttavat vankeihin, esimerkiksi edistävätkö tai heikentävätkö muutokset vankien perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Lisäksi tulisi kuvata esityksen vaikutuksia vankien hyvinvointiin ja terveyteen, esimerkiksi kun vanki on sijoitettuna varmuusosastolla.

Arviointineuvosto tuo esille, että tällä hallituskaudella on annettu eräitä hallituksen esityksiä, jotka vaikuttavat rikoksentekijöihin, vankiloihin ja rikosseuraamusjärjestelmään. Arviointineuvosto on myös antanut näistä esityksistä lausuntoja. Lakiehdotuksessa tulisikin arvioida tämän hallituksen esityksen yhteisvaikutuksia jo annettujen esitysten kanssa sekä selvittää, voivatko mahdolliset yhteisvaikutukset aiheuttaa riskejä ehdotettujen muutosten toteutumiselle.

Lisäksi esityksessä tulisi arvioida vaikutuksia vankiloiden turvallisuuteen ja järjestäytyneen rikollisuuden toimintaan.

Lausunnon huomioon ottaminen

Arviointineuvoston lausunnon johdosta esityksen vaikutusten arviointia koskevaa jaksoa on täydennetty seuraavasti. Esityksen vaikutuksia perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen sekä varmuusosastosijoituksen vaikutuksia osastolle sijoitettujen vankien hyvinvointiin ja terveyteen on käsitelty laajemmin. Lisäksi vankilaturvallisuutta koskevaa vaikutusarvioinnin jaksoa on täydennetty erityisesti järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan näkökulmasta.

Kysymystä eri hallitusten esitysten yhteisvaikutuksista on arvioitu seuraavasti. Vaikka eduskunnan käsiteltävänä on ollut useita hallituksen esityksiä, jotka lisäävät vankimäärää, ei valmistelussa ole tunnistettu olennaisia yhteisvaikutuksia niiden ja tämän esityksen välillä.

Lisäksi esitykseen on kirjoitettu jakso Pohjoismaisen lainsäädäntövertailun johtopäätöksistä.

8 Säännöskohtaiset perustelut

8.1 Vankeuslaki

1 luku Yleiset säännökset vankeuden täytäntöönpanosta

9 §. Toimivalta virka-ajan ulkopuolella. Pykälän 2 momenttiin on lailla 290/2021 lisätty Rikosseuraamuslaitoksen päivystävän virkamiehen toimivaltaan tehdä päätös etsintäkuuluttamisesta, jollei asia siedä viivästystä. Lailla 222/2021 momentti on virheellisesti muutettu alkuperäiseen muotoonsa ja päivystävän virkamiehen toimivalta päättää etsintäkuuluttamisesta on kumoutunut. Momenttiin lisättäisiin takaisin mahdollisuus etsintäkuuluttamiseen, jos asia ei siedä viivästystä.

2 luku Täytäntöönpanon aloittaminen

1 §. *Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoon ryhtyminen.* Pykälän 4 momentin säännöstä vankilaan ottamisen rajoittamisesta uudistettaisiin.

Momentin nojalla vankien ottamista vankilaan voitaisiin rajoittaa kuten nykyisinkin. Rajoittamisen edellytykset kuitenkin uudistettaisiin.

Vankilaan ottamisen rajoittamisella tarkoitetaan säännöksessä sitä, ettei tuomittuja määrättäisi ilmoittautumaan vankilaan rajoitusten soveltamisen aikana. Rajoitukset voisivat tarkoittaa myös sitä, ettei vankilaan saapumiseksi etsintäkuulutettaisi tuomittuja rajoitusten soveltamisen aikana. Lähtökohtana olisi se, ettei tuomitulle jo määrättyä ilmoittautumisaikaa peruttaisi.

Säännöksen nojalla rajoituksia voitaisiin asettaa normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Keskeisiä soveltamistilanteita olisivat esimerkiksi yleisvaarallisen tartuntataudin torjunta tai sotatila. Pelkästään häiriötilanne ei riittäisi säännöksen soveltamiseksi, vaan rajoitusten tulisi olla välttämättömiä sen turvaamiseksi, että vankiloissa pystytään huolehtimaan vankeuslain 1 luvun 3 §:n 2 momentin mukaisesti rangaistusten täytäntöönpanosta. Käytännössä soveltaminen voisi tulla kyseeseen silloin, jos vankeusrangaistusten täytäntöönpano vaarantuu häiriötilanteessa, ellei vankilukua alenneta tavanomaisesta. Rajoituksilla pyrittäisiin siten luomaan vankiloihin sellaiset olosuhteet, että rangaistusten täytäntöönpano voidaan toteuttaa turvallisesti häiriötilanteesta huolimatta.

Rajoitukset voisivat koskea sakon muuntorangaistukseen tai alle kahden vuoden ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittuja. Rajoitukset koskisivat vain vankilaan vapaudesta ilmoittautumaan määrättyjä vankeja. Tutkintavankien ottamista vankilaan ei rajoitettaisi, vaan vangitsemisesta päättäisi aina yksittäisessä asiassa tuomioistuimien. Rajoitukset eivät koskisi myöskään sellaisia tuomittuja, jotka ovat jo vankilassa täytäntöönpanon alkaessa. Tällöin täytäntöönpano aloitettaisiin normaalisti.

Rajoitusten enimmäiskesto olisi kuusi kuukautta, mutta ne voitaisiin uudistaa kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan. Yksittäisen rangaistuksen täytäntöönpanossa olisi rajoitusten ajanakin huolehdittava siitä, ettei rangaistus raukea. Täytäntöönpanoon tulisi siten ryhtyä, jos tuomio raukeaisi rajoitusten aikana.

12 §. *Tarkemmat säännökset ja määräykset.* Pykälässä säädettäisiin asetuksenantovaltuudesta vankilaan ottamisen rajoittamiseen luvun 1 §:n 4 momentin nojalla. Valtioneuvoston asetuksella annettaisiin tarkemmat säännökset rajoitusten kestosta sekä rajoitusten toteuttamisesta luvun 1 §:ssä säädettyissä rajoissa. Asetuksella säädettäisiin siitä, minkä mittaiset rangaistukset asetuksen soveltamisalaan kuuluisivat sekä siitä, mitä vankilaan ottamistoimia rajoitukset koskisivat. Asetuksella voitaisiin säätää esimerkiksi, että ainoastaan ilmoittautumisaikojen määrittäminen tietyille ajanjaksoille rajoitettaisiin tai siitä, ettei ilmoittautumisaikoja määrättäisi lainkaan tietyinä aikoina. Vastaavasti voitaisiin säätää etsintäkuulutusten peruuttamisesta tietyinä aikoina. Asetuksella voitaisiin säätää myös täytäntöönpanotoimien jaksottamisesta rajoitusten päättymisvaiheessa.

4 luku Saapuminen ja sijoittaminen vankilaan

9 §. *Sijoittaminen avolaitokseen.* Pykälän 1 momentin avovankilaan sijoittamisen edellytyksiä täydennettäisiin. Sijoittamisen edellytyksenä olisi nykyisen lisäksi se, että vanki sitoutuu luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitettuun tekniseen valvontaan. Tämä edellytys koskisi tilanteita, joissa

vanki olisi tarkoitus sijoittaa teknisesti valvottuun avovankilaan. Säännöksellä varmistettaisiin se, että vanki sitoutuu tällaiseen valvontaan ennen sijoituspäätöksen tekemistä.

Pykälän 2 momentissa säädetään siitä, milloin tuomittu on kuitenkin sijoitettava suljettuun vankilaan. Momentin 4 kohtaa muutettaisiin siten, että tuomittu on sijoitettava suljettuun vankilaan, jos on perusteltua syytä epäillä, että vaarantaa toisen vangin tai muun henkilön turvallisuutta.

Momentin 4 kohta muutettaisiin 5 kohdaksi ja 5 kohta uudeksi 6 kohdaksi.

Näillä muutoksilla lisättäisiin uudeksi arvioitavaksi perusteeksi toisen vangin tai muun henkilön turvallisuuden vaarantaminen. Pykälässä tarkoitettuna muuna henkilönä voitaisiin pitää ketä tahansa muuta henkilöä kuin toista vankia, kuten esimerkiksi vankilan henkilökuntaan kuuluvaa henkilöä tai vankilan ulkopuolisia henkilöitä. Sijoittamispäätöstä tehtäessä tulisi siten kiinnittää nykyistä enemmän huomiota vangin rikollisuuden laatuun ja vangin vaarallisuuteen. Ehdotuksen tarkoituksena olisi selvittää nykyistä käytäntöä siitä, ettei esimerkiksi järjestäytyneeseen rikollisuuteen kiinnittyneitä henkilöitä lähtökohtaisesti sijoitettaisi avolaitokseen. Ehdotetulla muutoksella myös yhtenäistettäisiin vankeuslain 4 luvun 9 §:n 1 momentin sääntelyä ja 6 luvun 1 §:n sääntelyä toisiinsa nähden.

5 luku **Sijoittaminen vankilassa**

5 §. Varmuusosasto. Pykälän 1 momentista poistettaisiin säännös siitä, että operatiivisen toiminnan vastuualueen johtaja tekee erikseen päätöksen varmuusosaston perustamisesta. Jatkossa varmuusosastot perustettaisiin vankilan järjestyssäännössä, kuten muutkin vankilan osastot. Myös järjestyssäännön vahvistaa operatiivisen toiminnan vastuualueen johtaja, joten varmuusosaston perustamisen päätösvaltasäilyisi ennallaan. Muilta osin momenttia ei muutettaisi.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin nykyistä täsmällisemmin niistä rajoituksista, joita varmuusosastolle sijoittamisesta aiheutuu. Momenttiin lisättäisiin viittaukset vankeuslain 8 luvun, 11 luvun, 12 luvun ja 13 luvun säännöksiin, joissa säädetään rajoituksista varmuusosastolla olevien vankien kohteluun.

Pykälän 3 momenttia täydennettäisiin säännöksellä siitä, että varmuusosastolle sijoittamisesta tulisi ilmoittaa terveydenhuoltohenkilöstölle. Säännös vastaisi esimerkiksi vankeuslain 15 luvun 8 §:ssä yksinäisyysrangaistuksesta säädettyä. Käytännössä ilmoitus tehtäisiin Vankiterveydenhuollon yksikölle. Ilmoituksen saatuaan yksikön henkilöstö päättäisi oman asiantuntemuksensa perusteella siitä, kuinka vangin terveydentilan arviointi käytännössä toteutetaan varmuusosastosijoituksen aikana. Esimerkiksi jo nykyisin Riihimäen vankilassa sijaitsevan poliklinikan käytäntönä on, että varmuusosastolle sijoitetun vangin terveydentila tarkastetaan samana tai seuraavana päivänä.

6 §. Varmuusosastolle sijoittamisen edellytykset. Pykälässä säädettäisiin varmuusosastolle sijoittamisen edellytyksistä kuten nykyisinkin. Säännöstä muutettaisiin vastaamaan paremmin sijoituksen turvaamistoimiluonnetta.

Varmuusosastolle sijoittamisen lähtökohtana olisi se, että sijoittaminen on välttämätöntä pykälässä säädetyin toiminnoin estämiseksi. Tällä kynnyksellä tarkoitettaisiin sitä, että yksittäisen vangin kohdalla on olemassa konkreettiset perusteet sijoittamiselle. Koska varmuusosastolle sijoittaminen puuttuu voimakkaasti vangin oikeuksiin, perusteiden tulisi olla painavat ja esimerkiksi rikollisen toiminnan jatkamista olisi voitava pitää todennäköisenä.

Kuitenkaan täyttä varmuutta edellytysten täytymisestä ei vaadittaisi, koska kyse on turvaamistoimesta, jolla pyritään estämään mahdollinen tulevaisuudessa tapahtuva toiminta. Välttämättömyydellä ei siten ole tarkoitus tiukentaa sijoittelukäytäntöä nykyisestä.

Välttämättömyydellä viitataan myös siihen, että varmuusosastosijoitus olisi viimesijainen keino pykälässä säädetyn toiminnan estämiseksi, jolloin punninnassa tulisi ottaa huomioon myös mahdollisuus puuttua vangin toimintaan lievemmin keinoin, kuten siirtämällä hänet toiseen vankilaan tai toiselle osastolle. Käytännössä säännöksen sanamuodon muutoksella ei ole tältä osin tarkoitus olennaisesti muuttaa nykyistä käytäntöä.

Sijoittamisen edellytyksiä puolestaan selvennettäisiin nykyisestä. Pykälän 1 kohdan nojalla sijoittaminen voitaisiin tehdä sen estämiseksi, ettei vanki jatka rikollista toimintaa vankilassa. Säännöstä sovellettaisiin erityisesti vankeihin, jotka pyrkivät jatkamaan ammattimaista rikollista toimintaa vankilassa. Soveltamisessa voitaisiin ottaa huomioon myös se, pyrkiikö vanki johtamaan ammattimaista rikollista toimintaa. Tyypillisesti kyse voisi olla esimerkiksi huumausainerikollisuudesta.

Rikollisen toiminnan jatkamista voitaisiin arvioida esimerkiksi vangin rikostaustan, hänen vankeusaikaisen yhteydenpitonsa ja hänelle vankilassa määrättyjen kurinpitorangeistusten tai vankeusaikaisista rikoksista annettujen tuomioiden taikka hänen toiminnastaan saadun vihjetiedon perusteella. Säännös ei enää edellyttäisi yksittäisen rikostunnusmerkistön täyttymisen arviointia, vaan yleisempää arviointia siitä, pyrkiikö vanki jatkamaan rikollista toimintaa vankilassa. Kyse olisikin vangin toiminnan kokonaisarviointista vankilaolosuhteissa. Jos tässä arvioinnissa olisi konkreettiset perusteet epäillä vangin jatkavan rikollista toimintaa vankilassa ja varmuusosastolle sijoittamista pidettäisiin perusteltuna toimenä tämän estämiseksi, voitaisiin sijoitus tehdä.

Perusteet varmuusosastosijoitukselle olisivat käsillä esimerkiksi silloin, kun jonkin konkreettisen tiedon tai seikan nojalla rikollisen toiminnan jatkamista voidaan pitää todennäköisenä. Nämä seikat voisivat sinänsä olla monentyyppisiä. Esimerkiksi kyseeseen voisi tulla epäily rikolliseen toimintaan liittyvästä viestinnästä tai vihjetieto huumausainekaupasta. Kyseeseen voisi tulla myös tiedot henkilön toiminnasta rikollisessa organisaatiossa tai rikollisvaikuttajana. Seikkojen tulisi osoittaa pyrkimystä jatkaa rikollista toimintaa.

Momentin 2 kohdassa säädettäisiin varmuusosastolle sijoittamisesta turvaamistomina silloin, jos se on perusteltua vangin karkaamisyrityksen tai vapauttamisyrittäksen estämiseksi. Säännös vastaisi pitkälti nykyisiä momentin 3 ja 4 kohtaa. Tämänkin perusteen arvioinnissa tulisi olla konkreettiset perusteet epäillä vankia karkaamisyrityksestä. Tällaisia voisivat olla esimerkiksi hänen aikaisempi karkaamisensa, ja hänen hallustaan löytyneet suunnitelmat tai karkaamiseen tarvittavat välineet. Perusteiden ollessa käsillä, vanki voitaisiin karkaamisen estämiseksi sijoittaa varmuusosastolle, jos se arvioitaisiin välttämättömäksi toimenpiteeksi.

Momentin 3 kohdassa säädettäisiin pykälän nykyistä 2 momenttia vastaavasti varmuusosastolle sijoittamisesta, jos se on välttämätöntä sen estämiseksi, että vanki muulla tavoin vakavasti vaarantaa vankilan järjestystä ja turvallisuutta taikka vangin tai muun henkilön turvallisuutta vankilassa. Kyse olisi tilanteista, joissa vanki esimerkiksi syyllistyy toistuvasti väkivaltaan tai uhkailuun muita vankeja tai henkilökuntaa kohtaan. Tällaisen toiminnan estämiseksi vanki voitaisiin sijoittaa varmuusosastolle.

7 §. Varmuusosastolle sijoittamisen kesto. Pykälän 2 momentissa säädetään, että varmuusosastolle sijoittamisen perusteet on ilmoitettava vangille, jos niiden ilmoittamisesta ei aiheudu vaaraa muun henkilön turvallisuudelle taikka haittaa rikoksen selvittämislle.

Asianosaisen oikeudesta tiedonsaantiin säädetään viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 11 §:ssä, joten momentti kumottaisiin tarpeettomana. Muutos tehtäisiin myös pykälän otsikkoon.

9 §. Pääösvalta. Pykälän 1 momenttia täydennettäisiin. Varmuusosastolle sijoittamista koskevaa päätösvaltasäännöstä täydennettäisiin operatiivisen toiminnan vastuualueen johtajan toimi-vallalla päättää varmuusosastosijoituksen jatkamisesta, koska sääntely on tällä hetkellä jossain määrin epäselvää sen suhteen, kuka jatkamisesta päättää. Pääösvalta koskisi tilanteita, joissa varmuusosastosijoitusta jatkettaisiin kolmen kuukauden määräajan jälkeen. Pääösvalta koskisi myös tilanteita, joissa varmuusosastolle sijoittaminen ei enää olisi välttämätöntä 5 luvun 7 §:n 1 momentin nojalla, vaan sijoitus keskeytettäisiin ennen kolmen kuukauden enimmäisaikaa. Myös tästä päättäisi operatiivisen toiminnan vastuualueen johtaja.

6 luku **Siirtäminen vankilasta toiseen**

1 §. Siirtäminen suljetusta vankilasta avolaitokseen. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että, poistettaisiin mahdollisuus sijoittaa vanki määräajaksi avovankilaan. Avovankilaan sijoittaminen olisi jatkossa voimassa toistaiseksi, ja avovankilaan sijoittamisen edellytyksistä säädetään edelleen vankeuslain 6 luvun 1 §:ssä. Mikäli edellytykset eivät enää täyty, voidaan vanki siirtää takaisin suljettuun vankilaan vankeuslain 6 luvun 2 §:n nojalla.

Pykälän 1 momentin 3 kohtaa muutettaisiin ja yhtenäistettäisiin vankeuslain 4 luvun 9 §:n nähden. Avovankilaan siirtämisen edellytyksenä olisi, että voidaan pitää todennäköisenä, että vanki noudattaa avolaitoksen järjestystä, ei jatka rikollista toimintaa, ei vaaranna toisen vangin tai muun henkilön turvallisuutta eikä poistu avolaitoksesta luvatta.

Yleisperusteluissa esitetysti päätösharkinnassa tulisi kiinnittää nykyistä enemmän huomiota vangin rikollisuuden laatuun ja vangin vaarallisuuteen.

Ehdotuksen tarkoituksena on vahvistaa nykyistä käytäntöä siitä, ettei esimerkiksi järjestäytyneeseen rikollisuuteen kiinnittyneitä henkilöitä taikka merkittäviä rikollisvaikuttajia lähtökohtaisesti sijoiteta avolaitokseen. Huomioon olisi otettava esimerkiksi vangin vaikutuspyrkimykset muihin avolaitoksessa oleviin vankeihin sekä kokonaistilanne avolaitokseen jo sijoitettujen vankien turvallisuuden sekä toimintakyvyn ylläpitämisen kannalta. Huomioon otettaisiin myös esimerkiksi se, onko henkilö luotettavasti arvioiden irtaantunut rikollisesta toiminnasta.

Ehdotuksen tarkoituksena on myös, että päätösharkinta tehtäisiin korostetun huolellisesti silloin, kun on aihetta kiinnittää huomiota vangin mahdolliseen vaarallisuuteen. Tällä voisi olla merkitystä esimerkiksi yhdistelmärangaistusta suorittavien kohdalla.

Avolaitossijoituksen mahdollisuutta ei kuitenkaan kategorisesti poissuljettaisi yhdeltäkään vankiryhmältä, vaan sijoittelupäätökset tehtäisiin edelleen tapauskohtaiseen harkintaan perustuen ja vaiheittaisen vapauttamisen prosessi mahdollistaen.

Yhteyksiä järjestäytyneeseen rikollisuuteen tai rikolliseen alakulttuuriin arvioitaisiin rangaistusajan suunnitelman toteutumisen näkökulmasta.

Yhdistelmärangaistukseen tuomittujen kohdalla arvioinnissa tulisi ottaa huomioon myös suunnitelmallisen, hallitun ja vaiheittaisen vapauttamisprosessin merkitys sekä vapautumisen tukitoimien merkitys ja punnita niitä suhteessa arvioon vaarallisuudesta.

Ehdotetulla muutoksella myös yhtenäistettäisiin vankeuslain 4 luvun 9 §:n 1 momentin sääntelyä ja 6 luvun 1 §:n sääntelyä toisiinsa nähden.

Pykälän 1 momentin 5 kohdaksi lisättäisiin 4 luvun 9 §:ää vastaava säännös siitä, että avovankilaan siirtämisen edellytyksenä olisi vangin sitoutuminen tekniseen valvontaan, jos hänet sijoitetaan teknisesti valvottuun avovankilaan. Säännöksellä varmistettaisiin se, että vanki sitoutuu tällaiseen valvontaan ennen sijoituspäätöksen tekemistä.

Luettavuuden edistämiseksi 1 momentista poistettaisiin viittaus 4 luvun 8 §:ään. Pykälään lisättäisiin kuitenkin uusi 3 momentti, joka sisältäisi nykyisen säännöksen siitä, että siirtämisessä suljetusta vankilasta avovankilaan tulee noudattaa 4 luvun 8 §:n vankilaan sijoittamisen yleisperiaatteita.

11 luku **Vapaa-aika**

2 §. *Osallistuminen vapaa-ajan toimintoihin.* Pykälän 1 momentti säilyisi nykyisellään.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin vapaa-ajan toimintojen järjestämisestä varmuusosastoilla. Vapaa-ajan toimintoja järjestettäisiin kuten toimintaakin varmuusosastolle soveltuvalla tavalla. Varmuusosaston vapaa-ajan toiminnot toteutettaisiin siten varmuusosaston vankien kesken ja toimintojen tulisi soveltua varmuusosastolle. Varmuusosaston vangeille tulisi myös antaa mahdollisuus viettää aikaa toisten varmuusosaston vankien kanssa osastolle soveltuvalla tavalla. Osastolle soveltuvia järjestelyjä arvioitaisiin erityisesti vankilaturvallisuuden näkökulmasta. Vapaa-ajan toimintojen ja ajanvieron tulisi toteutua siten, ettei niistä esimerkiksi aiheutuisi vaaraa vangeille tai henkilökunnalle.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin vapaa-ajan toimintoihin osallistumisen kieltämisestä tai rajoittamisesta. Osallistuminen voitaisiin kieltää tai rajoittaa silloin, kun vanki suorittaa yksinäisyysrangaistusta taikka vanki pidetään erillään muista vangeista järjestysrikkomuksen selvittämisen aikana tai vanki on vankeuslain 18 luvun 1 §:n 1 momentissa lueteltujen turvaamistoimenpiteiden kohteena.

3 §. *Uskonnonharjoitus.* Pykälän 2 momentin viittaus kumottuun 15 luvun 14 §:ään korjattaisiin viittaukseksi 15 luvun 11 §:ään.

8 §. *Päätösvalta.* Pykälän 1 momenttiin tehtäisiin 2 §:n momenttisiirtojen edellyttämä viittausmuutos.

12 luku **Kirjeenvaihto, puhelut ja sähköinen viestintä**

7 §. *Puhelun kuunteleminen ja tallentaminen.* Pykälän 1 momenttiin lisättäisiin uusi säännös siitä, että puhelun kuunteluun ja tallentamiseen oikeuttava päätös voidaan tehdä enintään 14 päivän määräajaksi kerrallaan. Päätöstä ei näin ollen aina tarvitsisi tehdä puhelukohtaisesti. Säännös vastaisi viestin lukemista koskevaa säännöstä. Päätöksessä tulisi ottaa kantaa siihen, minkä puheluiden kuuntelu määräajan puitteissa olisi mahdollista eli arvioida se, mihin vangin puhelimitse tapahtuvaan yhteydenpitoon puhelun kuuntelun edellytykset täyttyvät. Kyse voisi olla esimerkiksi siitä, että vangin ja tietyn muun henkilön puhelut kuunneltaisiin määräaikana. Kuunnella voitaisiin määräaikana ilman erillistä päätöstä vain sellaiset puhelut, jotka kuuluisivat päätöksen alaan.

8 §. Kirjeenvaihto, puhelut ja sähköinen viestintä varmuusosastolla. Pykälän 1 momenttia muutettaisiin siten, että momentin viimeisessä virkkeessä oleva viittaus kumottuun 10 §:ään kuitenkin poistettaisiin. Vankeuslain 12 luvun 10 § on kumottu lailla 1302/2021.

11 §. Päätösvalta. Pykälän 2 momenttiin lisättäisiin säännös siitä, että puhelun kuuntelemisesta ja tallentamisesta voisi turvallisuudesta vastaavan virkamiehen ohella päättää myös ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies. Käytännössä ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies käyttäisi päätösvaltaa silloin, kun turvallisuudesta vastaava virkamies ei olisi paikalla. Muutos mahdollistaisi päätöksen tekemisen jouhevasti myös virka-ajan ulkopuolella.

13 luku **Yhteydet vankilan ulkopuolelle**

2 §. Tapaamistilat ja valvonta. Pykälän 3 momenttia muutettaisiin siten, että varmuusosastolle sijoitetun vangin keskustelu voidaan kuunnella ja tallentaa 3 §:ssä tarkoitettun valvotun tapaamisen lisäksi myös 5 §:ssä tarkoitettussa lapsen tapaamisessa. Säännös siitä, että keskustelun kuuntelusta ja tallentamisesta olisi ilmoitettava vangille ja tapaajalle ennen toimenpiteen aloittamista, siirrettäisiin 3 momentin viimeiseksi virkkeeksi kieliasun selkeyttämiseksi.

Kuuntelu- ja tallentamismahdollisuutta voitaisiin käyttää esimerkiksi silloin, jos epäillään rikolliseen toimintaan liittyvää viestintää ja varmuusosastolle sijoitetun pyrkivän jatkamaan rikollista toimintaa esimerkiksi lapsen saattajan välityksellä. Tallentamisen mahdollisuus voisi myös ennaltaehkäistä tällaista toimintaa.

Lapsen tapaamisen myöntämistä koskevassa vankeuslain 13 luvun 5 §:ssä ei käsitellä muiden tapaajien osallistumista tapaamiseen, mutta säännöksen esitöissä (HE 45/2014 vp) on pidetty selvänä, että lapsen ja hänen saattajansa ohella myös muita tapaajia voisi osallistua lapsen tapaamiseen. Saattajaa koskevan säännöksen esitöissä on todettu, että saattaja voisi olla myös sellainen henkilö, joka ei itse osallistu tapaamiseen.

Saattajan osallistuminen voi olla lapsen edun mukaista ja lisätä lapsen turvallisuuden tunnetta. Viranomaisen on kaikissa lasta koskevissa päätöksissään arvioitava lapsen etua ensisijaisena harkintaperusteena. Lapsen etua ei siten saa tarkastella samalla tasolla, kuin muita asiassa huomioitavia seikkoja, vaan sillä on korkeampi prioriteetti muihin seikkoihin nähden. Kuuntelu- ja tallennusmahdollisuuden myötä keskustelun valvonta olisi tehokasta, jolloin ei pitäisi olla estettä sille, että varmuusosastolla lapsen lisäksi tapaamiseen voi osallistua saattaja tai muu tapaaja, esimerkiksi lapsen toinen vanhempi.

Teknisen valvonnan tallenteiden hävittämisestä säädetään henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain 31 §:n 3 momentissa.

Rekisterinpitäjän on tehtävä tietosuojaa koskeva vaikutusarviointi silloin, kun tietojen käsittely todennäköisesti aiheuttaa korkean riskin ihmisten oikeuksille ja vapauksille. Korkea riski on käsillä silloin, kun käsitellään heikommassa asemassa olevien, kuten lasten, tietoja.

16 luku **Vankilan tilojen ja vangin tarkastaminen**

3 §. Vangin turvatarkastus. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin vangille tehtävän turvatarkastuksen edellytyksistä. Turvatarkastus voitaisiin tehdä rikoksen estämiseksi, vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden

suojelemiseksi. Käytännössä turvatarkastus voidaan tehdä vankilassa hyvin rutiininomaisesti esimerkiksi vankilaan saapumisen yhteydessä. Soveltamisessa tulisi kuitenkin huomioida, että turvatarkastuksen tarkoituksena olisi pykälässä seikkojen turvaaminen eikä turvatarkastus voisi perustua esimerkiksi mielivaltaisiin tai syrjiviin seikkoihin.

Momenttia muutettaisiin siten, että turvatarkastuksen tekemistä ei enää olisi rajoitettu vankilaan, vankilan alueeseen tai kuljetukseen. Turvatarkastuksen voisi tehdä vangille myös vankilan ulkopuolella, jos se olisi tarpeen esimerkiksi turvallisuudesta huolehtimiseksi. Turvatarkastus voitaisiin siten tehdä esimerkiksi ulkopuoliseen laitokseen sijoitetulle vangille tai muunlaisella luvalla vankilan ulkopuolella olevalle vangille. Sääntely vastaisi valvottua koevapautta.

18 luku **Turvaamistoimenpiteet ja voimakeinojen käyttö**

2 §. Sitominen. Pykälän 1 momenttia täsmennettäisiin siten, että sitominen olisi mahdollista virkatehtävän suorittamisen yhteydessä.

Pykälän 2 momenttiin lisättäisiin maininta siitä, että sitominen ei saa aiheuttaa vangille vaaraa tai tarpeetonta kipua. Maininta vastaa asiallisesti poliisilain 2 luvun 20 §:n 2 momenttia.

Säännöksen 2 momentissa säädettäisiin myös nykyistä selvemmin ilmoittamisesta terveydenhuollon ammattihenkilölle. Säännöksen mukaan sitomisesta 1 momentin 2 kohdan nojalla olisi ilmoitettava terveydenhuollon ammattihenkilölle eikä kuultava, kuten voimassa olevan säännöksen mukaan. Muotoilu vastaisi vankeuslain 18 luvun 3 §:n 2 momentin tarkkailua ja vankeuslain 18 luvun 4 §:n 3 momentin eristämistarkkailua koskevaa sääntelyä.

Pykälään lisättäisiin uusi 3 momentti, jolla täydennettäisiin vankeuslain vangin sitomista. Säännös vastaisi synnyttävän vangin sitomiskieltoa kansainvälisissä vankeinhoitosäännöissä ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä.

Kielto sitoa synnyttävä vanki alkaa synnyttämisen käynnistymisestä ja koskee myös vangin kuljetusta synnytyssairaalaan ja synnytyssairaalassa. Jos synnyttävä vanki lähetetään vankilasta ambulanssilla, ei häntä kuljetuksen aikana saa sitoa, mutta häntä voidaan pitää kiinni käsin. Näissä tilanteissa paikalla on terveydenhuollon ammattilaisia ja Rikosseuraamuslaitoksen vartijoita.

Ilmaisu ”synnytyksen käynnistyttyä” merkitsisi käytännössä ajankohtaa, jolloin synnytys alkaa supistuksilla tai lapsiveden menolla. Synnytyspoltoilla tarkoitetaan supistuksia tai kipuja, joilla synnytys käynnistyy ja sen jälkeisiä supistuksia tai kipuja. Käytännössä vanki ilmaisee itse, että synnytys on käynnistynyt, tai tämä on muiden havaittavissa, ja asiasta tehdään ilmoitus terveydenhuollon ammattilaiselle joko vankilassa tai synnytyssairaalassa. Sitominen olisi tästä ajankohdasta alkaen kiellettyä, ja myös aikaisemmin sidotun vangin sitominen olisi tästä ajankohdasta lopetettava.

Sitomiskielto olisi voimassa myös synnytyksen aikana ja välittömästi synnytyksen jälkeen, toisin sanoen synnytyssairaalassa. Synnytyssairaalassa lääketieteellisistä toimenpiteistä päättää lääkäri.

Kiellon loppumisajankohta on arvioitava jokaisessa yksittäistapauksessa. Lähtökohtana kuitenkin voidaan pitää sitä, että vankia ei saa sitoa ainakaan niin kauan kuin hän on synnytyssalissa. Sitominen synnytyksen jälkeen on mahdollista vain, jos sitomisen edellytykset

täytyvät. Esimerkiksi pakovaaraa ei liene olemassa, jos synnyttänyt vanki nukkuu tai on nukutettu.

5 §. Erillään pitäminen.

Pykälän 1 momentin 3 kohtaan tehtäisiin tekninen muutos, jolla korjattaisiin viittaus rikoslain (1889/93–001) 50 luvun pykäliin.

Pykälän 1 momenttiin lisättäisiin uusi 4 kohta. Kohdassa säädettäisiin erillään pitämisestä vangin oman turvallisuuden takaamiseksi. Säännös poikkeaisi muista erillään pitämisen perusteista, koska sijoittamisen perusteena ei olisi erillään pidettävän vangin aiheuttama turvallisuushuoli vaan häneen kohdistuva turvallisuushuoli.

Säännöstä voitaisiin soveltaa, jos Rikosseuraamuslaitoksen tiedossa olisi vankiin kohdistuva turvallisuushuoli, eikä vangin turvallisuutta voitaisi taata lievemmin keinoin kuin pitämällä hänet erillään muista vangeista. Säännöksen soveltamiskynnys olisi korkea, koska sijoittaminen voitaisiin tehdä vain, jos se on välttämätöntä vangin turvallisuuden takaamiseksi. Ensi sijassa tulisikin pyrkiä huolehtimaan vangin turvallisuudesta osastosijoittelulla tai siirrolla toiseen vankilaan. Ehdotetun säännöksen soveltaminen olisi siten viimesijainen keino huolehtia vangin turvallisuudesta. Sijoittaminen ehdotetun säännöksen nojalla ei edellyttäisi vangin suostumusta tai pyyntöä, kuten vankeuslain 5 luvun 3 §:ssä säädetty sijoittaminen erilleen vangin omasta pyynnöstä.

Säännöstä sovellettaessa tulisi lisäksi kiinnittää huomiota siihen, kuinka erillään pitämisen haittoja voidaan vähentää. Suomen hyväksymien eurooppalaisten vankeinhoitosääntöjen (Ministerikomitean suositus Rec(2006)2-rev) säännön 53A a) kohdan mukaan erillään pidettävälle vangeille on tarjottava mielekästä kanssakäymistä ihmisten kanssa vähintään kaksi tuntia päivässä. Sääntö 53A koskee vangin pitämistä erillään muista vangeista erityisenä turvatoimena tai turvallisuusjärjestelynä.

Momentin nykyinen 4 kohta siirrettäisiin 5 kohdaksi ja siinä oleva viittaus momentin 1–3 kohtaan korjattaisiin viittaukseksi 1–4 kohtaan. Kohtaan tehtäisiin kielellinen muutos siten, että vankilan järjestyksen sijaan käytettäisiin käsitettä vankilan järjestys ja turvallisuus.

6 §. Voimakeinojen käyttö. Pykälän 1 momenttia muutettaisiin siten, että voimakeinojen käyttöä ei enää rajoitettaisi vankilaan, sen alueeseen tai välittömään läheisyyteen, vangin kuljetukseen taikka Rikosseuraamuslaitoksen valvomaan toimintaan. Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä olisi siten oikeus käyttää voimakeinoja virkatehtävää suorittaessaan, vaikka virkatehtävä ei tapahtuisikaan mainituissa paikoissa. Voimakeinoja olisi siten mahdollista käyttää esimerkiksi ulkopuolisen laitossijoituksen tai vankilan ulkopuolelle sijoittuvien lupien valvonnan yhteydessä.

Momenttiin lisättäisiin myös uusi 4 kohta, jonka nojalla voimakeinoja voitaisiin käyttää ulkopuoliseen laitokseen sijoitetun kiinni ottamiseksi ja vankilaan toimittamiseksi. Tällä tarkoitettaisiin tilanteita, joissa vanki olisi toimitettava vankilaan laitossijoituksen peruuttamisen tai kurinpitoasian käsittelyn vuoksi ehdotetun uuden 8 luvun 11 §:n 3 momentin nojalla. Sääntely vastaisi valvottua koevapautta.

8.2 Tutkintavankeuslaki

3 luku Sijoittaminen vankilassa, perushuolto ja siirtäminen

2 b §. Varmuusosasto. Lukuun lisättäisiin uusi 2 b §, jossa säädettäisiin varmuusosastolle sijoitetun tutkintavangin kohtelusta. Pykälän 1 momentissa viitattaisiin 4 luvussa, 7 luvussa ja 8 luvussa säädettyihin rajoituksiin, joita varmuusosastolle sijoittamisesta seuraa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin siitä, että varmuusosastolle sijoittamisesta on ilmoitettava terveydenhuoltohenkilökunnalle. Lisäksi varmuusosastolle sijoitetun tutkintavangin terveydentilaa tulisi seurata.

Pykälä vastaisi sisällöltään vankeuslain 5 luvun 5 §:n 2 ja 3 momenttia. Tutkintavankeuslain 16 luvun 1 §:ään lisättäisiin viittaussäännös vankeuslain 5 luvun 5 §:n 1 momenttiin, jossa säädetään siitä, että vankilassa voi olla varmuusosasto.

2 c §. Varmuusosastolle sijoittamisen edellytykset. Lukuun lisättäisiin uusi 2 c §, jossa säädettäisiin tutkintavangin varmuusosastolle sijoittamisen edellytyksistä. Edellytykset olisivat samat kuin vankeuslain 5 luvun 6 §:ssä.

Varmuusosastolle sijoittaminen tapahtuisi eri perustein kuin tutkintavangin yhteydenpidon rajoittaminen. Yhteydenpidon rajoittamisesta säädetään pakkokeinolaissa ja siitä päättää tuomioistuim.

Tutkintavankeuslain 15 luvun 1 §:ssä säädettäisiin siitä, varmuusosastolle sijoittamiseen voi hakea muutosta. Säännös vastaisi vankeuslain muutoksenhakusäännöstä.

2 d §. Varmuusosastolle sijoittamisen kesto. Lukuun lisättäisiin uusi 2 d §, jossa säädettäisiin varmuusosastolle sijoittamisen kestosta. Päätös voitaisiin tehdä kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan. Säännös vastaisi vankeuslain 5 luvun 7 §:ää.

Tutkintavankeuslain 15 luvun 1 §:ssä säädettäisiin siitä, että varmuusosastosijoituksen jatkamiselle voi hakea muutosta. Säännös vastaisi vankeuslain muutoksenhakusäännöstä.

9 §. Päätösvalta. Pykälään lisättäisiin uusi 4 momentti, jossa säädetään päätösvallasta varmuusosastolle sijoittamisessa. Varmuusosastolle sijoittamisesta päättäisi operatiivisen toiminnan vastuualueen johtaja.

4 luku **Toiminta**

1 §. Toimintaan osallistuminen. Pykälän 1 momenttiin lisättäisiin säännös siitä, että varmuusosastolle sijoitettu tutkintavanki voi kuitenkin osallistua vain varmuusosastolle soveltuviin toimintoihin.

7 luku **Vapaa-aika**

1 §. Vapaa-ajan toiminta. Pykälää muutettaisiin siten, että siihen lisättäisiin uusi 2 momentti koskien varmuusosastolle sijoitetun tutkintavangin osallistumista vapaa-ajan toimintoihin. Varmuusosastolle sijoitettu tutkintavanki saisi osallistua vain varmuusosastolle soveltuviin vapaa-ajan toimintoihin sekä viettää vapaa-aikaa yhdessä muiden varmuusosaston tutkintavankien kanssa varmuusosastolle soveltuvalla tavalla.

Pykälän 2 momentti osallistumisen kieltämisestä tai rajoittamisesta siirrettäisiin uudeksi 3 momentiksi. Samalla korjattaisiin momentin 2 kohdassa oleva virheellinen viittaus tutkintavankeuslain kumottuun 10 luvun 14 §:ään korjattaisiin viittauksella 10 luvun 11 §:ään.

Muutokset vastaisivat vankeuslain 11 luvun 2 §:ään ehdotettuja muutoksia.

2 §. *Uskonnonharjoitus.* Pykälän 1 momentin 1 kohtaa muutettaisiin siten, että tutkintavangin oikeutta osallistua vankilassa järjestettyihin uskonnonharjoitustilaisuuksiin rajoitettaisiin varmuusosastolla. Lisäksi 1 momentin 2 kohdan viittaus kumottuun 10 luvun 14 §:ään korjattaisiin viittauksella 10 luvun 11 §:ään.

8 luku **Kirjeenvaihto, puhelut ja sähköinen viestintä**

7 §. *Puhelun kuunteleminen ja tallentaminen.* Pykälän 1 momenttiin lisättäisiin säännös siitä, että puhelun kuuntelemiseen ja tallentamiseen oikeutta päätös voitaisiin tehdä enintään 14 päivän määräajaksi kerrallaan. Säännös vastaisi vankeuslain säännöstä.

8 §. *Kirjeenvaihto, puhelut ja sähköinen viestintä varmuusosastolla.* Säädettaisiin uusi 8 § valvonnasta varmuusosastolla. Säännös vastaisi vankeuslain 12 luvun 8 §:n säännöstä, sillä lisäksi, että kirjeenvaihdon lukemisen perusteena voisi olla myös tutkintavankeuden tarkoituksen turvaaminen.

Tutkintavangin kirjeenvaihtoa asiamiehen tai vankilan toimintaa valvovien tahojen kanssa ei luettaisi. Myöskään tällaisia puheluita ei kuunneltaisi. Sääntely vastaisi siten vankeuslain vastaavaa sääntelyä.

Asiamiehen tapaamisesta säädetään tutkintavankeuslain 9 luvun 4 §:ssä ja säännöstä sovellettaisiin myös varmuusosastolla. Tutkintavangilla olisi siten oikeus ilman aiheutonta viivytystä tavata asiamiestään muiden henkilöiden olematta läsnä myös varmuusosastolla.

9 luku **Tapaaminen ja muut yhteydet vankilan ulkopuolelle**

1 §. *Tapaaminen.* Pykälän 3 momenttiin lisättäisiin säännös siitä, että varmuusosastolle sijoitetun tutkintavangin keskustelu voidaan kuunnella ja tallentaa valvotun tapaamisen lisäksi lapsen tapaamisessa. Lisäksi säännös siitä, että kuuntelusta ja tallentamisesta on ilmoitettava, siirrettäisiin 3 momentin loppuun kieliasun selkeyttämiseksi. Säännös vastaisi vankeuslain 13 luvun 2 §:n 3 momenttia.

11 luku **Vankilan tilojen ja tutkintavangin tarkastaminen**

3 §. *Tutkintavangin turvatarkastus.* Pykälän 1 momenttia muutettaisiin vastaavalla tavalla kuin vankeuslain 16 luvun 3 §:ää. Lisäksi tutkintavankien turvatarkastusten tekemisessä voitaisiin ottaa huomioon tutkintavankeuden tarkoitus.

13 luku **Turvaamistoimenpiteet ja voimakeinojen käyttö**

2 §. *Sitominen.* Pykälän 1 momenttia täsmennettäisiin siten, että sitominen olisi mahdollista virkatehtävän suorittamisen yhteydessä.

Pykälän 2 momenttiin lisättäisiin maininta siitä, että sitominen ei saa aiheuttaa vangille vaaraa tai tarpeetonta kipua. Maininta vastaa asiallisesti poliisilain 2 luvun 20 §:n 2 momenttia.

Säännöksen 2 momentissa säädettaisiin myös nykyistä selvemmin ilmoittamisesta terveydenhuollon ammattihenkilölle. Säännöksen mukaan sitomisesta 1 momentin 2 kohdan nojalla olisi ilmoitettava terveydenhuollon ammattihenkilölle eikä kuultava, kuten voimassa

olevan säännöksen mukaan. Muotoilu vastaisi tutkintavankeuslain 13 luvun 3 §:n 3 momentin tarkkailua ja 13 luvun 4 §:n 3 momentin eristämistarkkailua koskevaa sääntelyä.

Pykälään lisättäisiin uusi 3 momentti, jolla täydennettäisiin tutkintavankeuslain sitomissäännöstä. Säännös kieltäisi synnyttävän tutkintavangin sitominen ja vastaisi synnyttävän vangin sitomiskieltoa kansainvälisissä vankeinhoitosäännöissä ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä. Synnytyksen alkamisen ajankohtaa on avattu laajemmin vankeuslain 18 luvun 2 §:n 3 momentin perusteluissa.

5 §. Erillään pitäminen. Pykälän 1 momenttia muutettaisiin vastaavalla tavalla kuin vankeuslain 18 luvun 5 §:ää.

6 §. Voimakeinojen käyttö. Pykälän 1 momentin johdantokappaletta muutettaisiin vastaavalla tavalla kuin vankeuslain 18 luvun 6 §:n johdantokappaletta.

15 luku **Muutoksenhaku**

1 §. Muutoksenhakukelpoiset päätökset. Pykälän 1 momentin 1 kohtaan lisättäisiin maininta varmuusosastolle sijoittamista ja sijoittamisen jatkamista koskevista päätöksistä. Kyse olisi muutoksenhakuoikeudesta varmuusosastosijoitteluun.

16 luku **Erinäiset säännökset**

1 §. Vankeuslain soveltaminen. Pykälää täydennettäisiin viittaussäännöksellä vankeuslain 5 luvun 1 momentin säännökseen varmuusosastosta. Tutkintavankilassa voisi siten olla turvallisuussyistä muusta vankilasta eristetty varmuusosasto.

8.3 Puolustustilalaki

9 §. Pykälän 4 momenttia muutettaisiin siten, että virheellinen viittaus kumottuun tutkintavankeudesta annettuun lakiin 615/1974 korjattaisiin viittaamalla voimassa olevaan tutkintavankeuslakiin 768/2005.

9 Lakia alemman asteinen sääntely

Ehdotetut muutokset edellyttäisivät vankeudesta annetun valtioneuvoston asetuksen (548/2015) osittaista muuttamista.

Lain muutoksista riippumatta vankeudesta annetun valtioneuvoston asetuksen 3 luvun 15 §:n 2 momenttiin olisi perusteltua lisätä uusi 9 kohta, jonka mukaan rangaistusajan suunnitelmaa laadittaessa otetaan huomioon tiedot mahdollisen avolaitossijoituksen ajankohdasta ja edellytyksistä.

Kun avolaitokseen siirron mahdollisuus huomioitaisiin jo rangaistusajan suunnitelmaa laadittaessa, edistäisi se avolaitossijoituksen selvittämistä säännönmukaisesti. Vanki voi hakea siirtoa suljetusta vankilasta avolaitokseen missä vaiheessa tahansa vankeusrangaistusta. Rangaistusajan suunnitelmaa tulisi tästä näkökulmasta voida muuttaa matalalla kynnyksellä silloin, kun avolaitossijoittamisen edellytyksiä voidaan ottaa vangin kohdalla arvioitavaksi ja vankia kannustaa hakemaan siirtoa. Muutos ei kuitenkaan velvoittaisi avolaitossijoituksen selvittämiseen sellaisten vankien kohdalla on ilmeistä, etteivät avolaitossijoituksen edellytykset täyty taikka joiden kohdalla selvittäminen ei olisi perusteltua esimerkiksi suoritettavana olevan vankeusrangaistuksen lyhyen keston vuoksi.

Luonnos vankeudesta annetun valtioneuvoston asetuksen muuttamista koskevaksi valtioneuvoston asetukseksi on esityksen liitteenä.

Esityksessä ehdotetaan muutoksia vankilaan ottamisen rajoittamista koskevaan sääntelyyn. Tällä pyritään turvaamaan se, että vakavissa yhteiskunnallisissa häiriötilanteissa olisi mahdollista säädellä vankilukua vankiloiden toiminnan turvaamiseksi. Esityksen mukaan oikeusministeriön asetuksella annettaisiin tarkemmat säännökset vankilaan ottamisen rajoittamisen alkamisesta ja päättymisestä sekä siitä, millä tavoin vankilaan ottamista rajoitetaan.

10 Voimaantulo

Ehdotetaan, että lait tulevat voimaan keväällä 2026. Rikosseuraamuslaitoksen asiakastietojärjestelmä Rotiin tarvittavien muutosten toteuttaminen vaatii vähintään 30 kalenteriviikkoa. Sama aika on perusteltua varata myös tutkintavankien varmuusosaston perustamista koskeville valmisteluille. Näin ollen laki voi tulla voimaan aikaisintaan kahdeksan kuukauden kuluttua sen hyväksymisestä ja vahvistamisesta.

11 Toimeenpano ja seuranta

Ennen lakien voimaantuloa valmisteltaisiin tarvittavat muutokset valtioneuvoston asetukseen vankeudesta.

Ennen lakien voimaantuloa oikeusministeriö ja Rikosseuraamuslaitos järjestäisivät henkilökunnalle koulutusta lainmuutoksista.

Lainmuutosten vaikutuksia seurataan oikeusministeriössä.

12 Suhde muihin esityksiin

Esityksellä ei ole riippuvuutta muihin esityksiin. Esitys ei myöskään liity vuoden 2026 talousarvioesitykseen.

13 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

13.1 Varmuusosasto

Varmuusosastolle sijoittamisen edellytykset ja tutkintavangin sijoittaminen varmuusosastolle

Perustuslain 10 §:n 1 momentti turvaa yksityiselämän suojaa. Lisäksi perustuslain 7 §:n 3 momentin mukaan vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artikla sisältää kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun kiellon. Yleissopimuksen 8 artiklan 1 kappaleen mukaan jokaisella on oikeus nauttia yksityiselämäänsä ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta. Artiklan 2 kappaleen mukaan viranomaiset eivät saa puuttua tämän oikeuden käyttämiseen, paitsi silloin kun laki sen sallii ja se on demokraattisessa yhteiskunnassa välttämätöntä kansallisen ja yleisen turvallisuuden tai maan taloudellisen hyvinvoinnin vuoksi, tai epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalin suojaamiseksi, tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi.

Varmuusosastosijoitus merkitsee voimakasta puuttumista vangin yksityiselämän suojaan osaston olosuhteiden vuoksi.

Perustuslakivaliokunta on edellyttänyt, että perusoikeusrajoitukset täyttävät tietyt vaatimukset (PeVM 25/1994 vp). Rajoitusten tulee olla lain tasoisia ja täsmällisiä, niille tulee olla hyväksyttävät perusteet, niiden tulee olla oikeasuhtaisia ja perusoikeuden ydinalue tulee jättää koskemattomaksi. Lisäksi rajoituksilla tulee olla riittävät oikeusturvatakeet ja rajoitusten tulee sopia yhteen Suomea sitovien ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa.

Tutkintavangin varmuusosastolle sijoittamista on siten arvioitava näiden yleisten rajoittamisedellytysten näkökulmasta.

Tutkintavankeuden tarkoituksena on turvata rikoksen esitutkinta, tuomioistuinkäsittely ja rangaistuksen täytäntöönpano sekä estää rikollisen toiminnan jatkaminen. Tutkintavangin oikeuksia ei saa rajoittaa enempää kuin tutkintavankeuden tarkoitus, tutkintavankeudessa pitämisen varmuus ja vankilan järjestyksen säilyminen välttämättä vaativat (tutkintavankeuslain 3 ja 4 §).

Varmuusosastosijoituksen edellytyksistä säädettäisiin ensinnäkin lain tasolla täsmällisesti ja tarkkarajaisesti.

Ehdotuksen mukaan varmuusosastolle sijoitettaisiin, jos se on välttämätöntä pykälässä säädetyn toiminnan estämiseksi. Käytännössä sijoituksen kynnys on tähänkin mennessä ollut korkea eikä nykyistä käytäntöä ole tarkoitus olennaisesti muuttaa. Välttämättömyydellä ei siten ole tarkoitus tiukentaa käytäntöä nykyisestä. Välttämättömyydellä viitattaisiin myös siihen, että varmuusosastosijoitus olisi viimesijainen keino pykälässä säädetyn toiminnan estämiseksi, jolloin huomioon tulisi ottaa se, onko vangin toimintaan mahdollista puuttua lievemmin keinoin.

Ehdotettua sääntelyä voidaan pitää hyväksyttävänä ja oikeasuhtaisena, sillä välttämättömyys on korkein vankeuslaissa käytetty kynnys. Välttämättömyyttä arvioitaisiin aina yksittäistapaukseen liittyvillä perusteilla. Yksittäisen vangin kohdalla sijoittamiselle tulisi olla konkreettiset perusteet. Perusteiden tulisi olla painavat ja esimerkiksi rikollisen toiminnan jatkamista olisi voitava pitää todennäköisenä. Kuitenkaan täyttä varmuutta edellytysten täyttymisestä ei vaadittaisi, koska kyse on turvaamistoimesta, jolla pyritään estämään mahdollinen tulevaisuudessa tapahtuva toiminta.

Ehdotuksessa keskeisin varmuusosastosijoituksen peruste on, että sijoituksen on oltava perusteltua rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseksi. Säännöstä voitaisiin soveltaa tilanteissa, joissa on olemassa konkreettiset perusteet epäillä vangin jatkavan rikollista toimintaa vankilassa. Säännöstä voitaisiin soveltaa esimerkiksi, jos vanki pyrkii jatkamaan huumausainerikollisuutta vankilassa. Sääntely ei enää edellyttäisi epäilyä nykyisessä säännöksessä mainittujen rikostunnusmerkistöjen täyttymisestä, vaan sijoittaminen perustuisi kokonaisarvioon vangin toiminnasta. Arviossa otettaisiin osana huomioon esimerkiksi vangin kuuluminen järjestäytyneen rikollisuuden organisaatioon ja hänen rikolliseen toimintaansa tämän organisaation puitteissa. Kuitenkin edelleen sijoittamisen perusteena tulisi olla konkreettiset seikat kyseisen vangin rikollisen toiminnan jatkamisesta vankilassa. Muutos parantaisi mahdollisuuksia puuttua nimenomaan järjestäytyneen rikollisuuden mahdollisuuksiin jatkaa rikollista toimintaa vankilassa. Kynnyksen arviointia sekä käyttöedellytyksiä on tarkemmin selostettu myös keskeisten ehdotusten varmuusosastoa koskevassa jaksossa sekä säännöskohtaisissa perusteluissa.

Termi ”jatkaa rikollista toimintaa” on vakiintunut käsite lainsäädännössä. Sitä käytetään esimerkiksi voimassa olevassa vankeuslain 4 luvun 9 §:n 2 momentissa, jonka mukaan tuomittu on suoraan vapaudesta sijoitettava suljettuun vankilaan, jos on perusteltua syytä epäillä, että hän jatkaa rikollista toimintaa. Myös useassa pakkokeinolain (806/2011) säännöksessä käytetään sanamuotoa ”jatkaa rikollista toimintaa”. Näin ollen sen on jo katsottu täyttävän perusoikeuden rajoittamisen tarkkarajaisuus- ja täsmällisyyskriteerit.

Käsitettä on myös onnistuneesti sovellettu Rikosseuraamuslaitoksessa avolaitossijoittelussa pitkään. Sen sijaan, mikäli käsitettä koskevaa sääntelyä tässä yhteydessä jollain tavalla tarkennettaisiin, voisi se johtaa soveltamiskäytännön hämärtymiseen. Seurauksena voisi olla myös se, että ehdotettu muutos ei toteuttaisi tavoitettaan parhaalla mahdollisella tavalla.

Välttämättömyyskynnyksestä johtuu, että soveltaminen edellyttäisi konkreettisia perusteita epäillä vangin jatkavan rikollista toimintaa ja että varmuusosastosijoitus olisi viimesijainen keino tämän rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseksi. Tällöin sijoitusperusteeksi voidaan perustellusti säätää nykyistä avoimempi, mutta selvästi vakiintunut käsite rikollisen toiminnan jatkamisesta. Ehdotettua muutosta tulisi arvioida kokonaisuutena.

Varmuusosastosijoituksen tavoitteena on estää ennalta rikollinen tai turvallisuutta vakavasti vaarantava toiminta. Varmuusosasto on toiminnallisesti muusta vankilasta eristetty osasto, jossa vangin toimintaa ja yhteydenpitoa vankilan ulkopuolelle valvotaan tavanomaista tiiviimmin. Varmuusosastosijoituksella ei kuitenkaan puututa yksityiselämän suojaa koskevan perusoikeuden ytimeen. Myös tutkintavankien toiminta voi vaarantaa vankilan toimintaa siten, että varmuusosastosijoitus on perusteltu.

Esityksessä selvennettäisiin varmuusosastosijoituksen luonnetta turvaamistoimena, jota käytetään vankilaturvallisuuden edellyttämistä syistä. Tutkintavankiin on jo nykyisin voitu kohdistaa muita turvaamistoimia, joiden edellytykset kytkeytyvät vastaavalla tavalla vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen. Tutkintavangille on myös mahdollista määrätä kurinpitorangaistus järjestysrikkomuksista. Näin ollen myös tutkintavangin varmuusosastosijoituksen tavoitteita voidaan pitää hyväksyttävänä ja oikeasuhtaisina. Varmuusosastosijoittelulle on painava yhteiskunnallinen tarve tutkintavankeuden toimeenpanossa.

Edellä mainituista syistä varmuusosastosijoitus ei merkitsisi myöskään poikkeamista syyttömyysolettamaan. Varmuusosastosijoituksen edellytykset kytkeytyvät vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen. Esimerkiksi Norjassa tutkintavanki on mahdollista sijoittaa korkean turvallisuustason osastolle (avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå).

Tutkintavangille voidaan määrätä yhteydenpidon rajoitus pakkokeinolain 4 luvun nojalla. Yhteydenpidon rajoittamisesta päättää tuomioistuin. Varmuusosastolle sijoittaminen tapahtuisi myös eri perustein kuin tutkintavangin yhteydenpidon rajoittaminen tapahtuu.

Kuten vankeusvangin, myöskään tutkintavangin varmuusosastosijoitusta ei saisi jatkaa kauemmin kuin se on välttämätöntä. Varmuusosastolle sijoittamista koskeva päätös olisi otettava uudelleen harkittavaksi enintään kolmen kuukauden väliajoin. Varmuusosastosijoitukseen olisi mahdollista hakea muutosta tutkintavankeuslain 15 luvun 1 §:n nojalla, joten oikeusturvajärjestelyjen voidaan katsoa olevan riittävällä tasolla.

Lisäksi nykyistä täsmällisemmin säädettäisiin niistä rajoituksista, joita varmuusosastolle sijoittamisesta aiheutuu. Esityksen mukaan vankeuslain 5 luvun 5 §:n 2 momentissa lueteltaisiin

ne säännökset, joissa säädetään rajoituksista varmuusosastolla olevien vankien kohteluun. Vastaava säännös olisi tutkintavankeuslain 2 b §:ssä.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön mukaan varmuusosaston tyyppiset erityiset turvallisuustoimet tai -järjestelyt (special high security and safety measures, special prison regimes) eivät ole Euroopan ihmisoikeussopimuksen kannalta ongelmallisia, jos sellaisia käyttöön otettaessa varmistetaan, että niiden toteuttamistapa ja olosuhteet kunnioittavat ihmisarvoa, eivät aiheuteta ylimääräistä kärsimystä ja vangin terveys ja hyvinvointi turvataan riittävällä tavalla. Lisäksi soveltamisen on perustuttava lakiin, sijoituksella on pyrittävä oikeutettuun tavoitteeseen ja järjestelyjen on oltava välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa. Erityisesti on korostettu tarvetta ehkäistä väärinkäytöksiä ja varmistaa vangin osallistuminen menettelyyn mukaan lukien tehokas muutoksenhakuoikeus. (Piechowicz v. Poland, 2012, kohta 161, Epure v. Romania, 2021, kohdat 72–87 ja Maslák v. Slovakia (no. 2), 2022, kohdat 137–177).

Edellä mainituista syistä ehdotusta voidaan pitää hyväksyttävänä ja oikeasuhtaisena. Sille voidaan katsoa olevan myös painava yhteiskunnallinen tarve vankeusrangaistuksen turvallisessa täytäntöönpanossa. Valmistelussa on arvioitu, etteivät ehdotukset ole ristiriidassa Suomea sitovien ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa.

Valvonta tutkintavankilan varmuusosastolla

Vankeuslain 12 luvun 8 §:ään kirjeenvaihdosta, puheluista ja sähköisestä viestinnästä varmuusosastolla ei ehdoteta sisällöllisiä muutoksia. Ehdotuksen mukaan säännöksen viimeisessä virkkeessä oleva viittaus kumottuun 10 §:ään kuitenkin poistettaisiin. Vankeuslain 12 luvun 10 § on kumottu lailla 1302/2021.

Vankeuslain 12 luvun 8 § on hyväksytty perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella (PeVL 12/1998 vp).

Ehdotettu tutkintavankeuslain 8 luvun 8 § kirjeenvaihdosta, puheluista ja sähköisestä viestinnästä varmuusosastolla olisi identtinen vankeuslain 12 luvun 8 §:n kanssa sillä lisäyksellä, että kirjeenvaihtoa voitaisiin lukea myös, jos se on tarpeen tutkintavankeuden tarkoituksen turvaamiseksi.

Tutkintavangin kannalta erityisen merkityksellä on mahdollistaa yhteydenpito omaan asiamieheen, jotta tutkintavanki voi huolehtia puolustuksestaan esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä.

Ehdotetussa säännöksessä on viittaus tutkintavankeuslain 8 luvun 3 ja 4 §:ään, jolloin kirjeenvaihtoa asiamiehen tai vankilan toimintaa valvovien tahojen kanssa ei saa lukea.

Puheluiden kuuntelemisen osalta ehdotetussa säännöksessä on viittaus tutkintavankeuslain 8 luvun 7 §:n 3 momenttiin, jolloin puhelua asiamiehen tai vankilan toimintaa valvovan tahon kanssa ei saa kuunnella eikä tallentaa. Edelleen jos puhelua kuunneltaessa ilmenee, että kyse on tällaisesta yhteydenpidosta, kuuntelu on lopetettava ja tallenne hävitettävä.

Varmuusosastolla tutkintavangin oikeutta tavata asiamiestään ei voitaisi rajoittaa, vaan asiamiehen tapaamiseen sovellettaisiin nykyistä tutkintavankeuslain 9 luvun 4 §:ää. Pykälän 2 momentti mahdollistaa asiamiestapaamisen kameravalvonnan keskustelua kuuntelematta ja tallentamatta, jos se on välttämätöntä säännöksessä luetelluilla perusteilla.

Näillä säännöksillä turvattaisiin tutkintavangin mahdollisuus pitää yhteyttä omaan asiamieheensä varmuusosastolla.

Edellä esitetysti Rikosseuraamuslaitoksen valvontatoimivaltuudet on tarkoitus arvioida kokonaisvaltaisesti myöhemmässä vankeuslain ja tutkintavankeuslain kehittämisen jatkohankkeessa. Tästä syystä tässä esityksessä ei ehdoteta sisällöllisiä muutoksia vankeuslain varmuusosastolla tapahtuvaa valvontaa koskevaan sääntelyyn. Tässä vaiheessa on perusteltua ainoastaan säätää tutkintavankeuslakiin vankeuslakia vastaava varmuusosaston valvontasääntely, kuitenkin tutkintavankeuden tarkoitus huomioiden.

Mahdollisuus kuunnella ja tallentaa varmuusosastolle sijoitetun vangin keskustelu lapsen tapaamisessa

Perhe-elämän suojan katsotaan kuuluvan perustuslain 10 §:ssä tarkoitetun yksityiselämän suojan piiriin. Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan mukaan jokaisella on oikeus nauttia perhe-elämäänsä kohdistuvaa kunnioitusta. Lisäksi YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 3 artiklan 1. kohdan nojalla hallintoviranomaisen toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Lapsen edun tulee olla ensisijainen harkintaperuste, eikä sitä saa tarkastella samalla tasolla kuin muita asiassa huomioitavia seikkoja.

Perustuslain 10 §:n 2 momentti suojaa myös keskustelun salaisuutta. Säännös ei suojaa tavallisen kuuloetäisyydeltä käytävän ja aistihavainnoin kuultavissa olevan keskustelun sisältöä, mutta luottamukselliseksi tarkoitetun keskustelun kuunteleminen teknisin apuvälinein merkitsee rajoitusta luottamuksellisen viestin salaisuuden suojaan (HE 309/1993 vp, s. 53, PeVL 11/2005 vp, s.4, PeVL 36/2002, s. 6, PeVL 5/1999 vp, s. 4 ja PeVL 2/1996 vp).

Perustuslain 10 §:n 4 momentin mukaan lailla voidaan kuitenkin säätää välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen vapaudenmenetyksen aikana. Laitosoloissakin viestin salaisuutta voidaan laitosoloissakin rajoittaa vain siinä määrin kuin se kussakin yksittäistapauksessa on perusteltua (mm. PeVL 12/1998, PeVL 20/2005 vp, PeVL 30/2009 vp ja PeVL 34/2014 vp)

Tällä hetkellä on mahdollista kuunnella ja tallentaa varmuusosastolla olevan vangin keskustelu valvotussa tapaamisessa vankeuslain 13 luvun 2 §:n 3 momentin nojalla. Lapsi voi tulla valvottuun tapaamiseen, jossa keskustelu voidaan tallentaa jo nykyisin. Säännös on hyväksytty perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella (PeVL 34/2014 vp).

Kyseistä 3 momenttia on muutettu lailla 290/2021, jolloin säännöksestä poistettiin rikosten selvittäminen kuuntelun ja tallentamisen perusteena. Lakimuutoksessa oli kyse Rikosseuraamuslaitoksen ja esitutkintaviranomaisten välisen tehtävänjaon selventämisestä. Käsitellessään tätä koskevaa hallituksen esitystä eduskunnalle vankeusaikaisen rikollisuuden estämisen ja laitosturvallisuuden ylläpitämisen tehostamiseksi koskevaksi lainsäädännöksi (HE 6/2020 vp) perustuslakivaliokunta totesi esityksen sisältävän useita säännösehdotuksia, jotka kohdistuvat vankien ja tutkintavankien luottamuksellisen viestin suojan rajoittamista merkitseviin säännöksiin (PeVL 36/2020 vp). Lausunnossaan perustuslakivaliokunta totesi muutosten kohdistuvan pääosin sääntelyyn, joka on hyväksytty perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella tavallisen lain säätämisjärjestyksessä (PeVL 34/2014 vp; ks. myös PeVL 20/2005 vp, PeVL 59/ 2006 vp), ja että kyseiset muutokset ovat kuitenkin pääosin perusoikeuksien näkökulmasta puhtaasti muodollisia, eivätkä ne merkitse nykytilanteeseen verrattuna uusia tai aikaisempia laajempia luottamuksellisen viestin suojan rajoituksia.

Ehdotuksen mukaan kyseistä vankeuslain 13 luvun 2 §:n 3 momenttia muutettaisiin siten, että varmuusosastolle sijoitetun vangin keskustelu voitaisiin kuunnella ja tallentaa 3 §:ssä tarkoitetun valvotun tapaamisen lisäksi 5 §:ssä tarkoitetussa lapsen tapaamisessa. Lapsen tapaaminen on erityinen tapaamismuoto alle 15-vuotiaille lapsille suljetussa vankilassa.

Muutosehdotuksen taustalla on eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisu EOAK/3363/2023, jossa pidettiin johdonmukaisena, että myös lapsen tapaamisessa käyty keskustelu olisi mahdollista tallentaa, ainakin jos tapaamiseen osallistuu lapsen lisäksi myös täysi-ikäisiä tapaajia.

Vangin keskustelun teknisestä kuuntelemisesta ja tallentamisesta lapsen tapaamisessa säädettäisiin lain tasolla täsmällisesti ja tarkkarajaisesti. Kuuntelu ja tallentaminen ei tapahtuisi tapaamiseen osallistuvien tietämättä, vaan laissa olisi edelleenkin nimenomainen säännös, joka velvoittaisi ilmoittamaan kuuntelusta ja tallentamisesta. Edelleen kyse olisi mahdollisuudesta eikä säännös velvoittaisi kuunteluun ja tallentamiseen lapsen tapaamisessa. Jo nykysääntelyn perusteella keskustelun kuuntelusta ja tallentamisesta on ennen toimenpiteen aloittamista ilmoitettava vangille ja tapaajalle.

Ehdotus ei muodostaisi merkittävää puuttumista vangin tai lapsen luottamuksellisen viestin suojaan, koska jo voimassa olevan lainsäädännön perusteella henkilökunta voi olla lapsen tapaamisessa läsnä ja kuulla keskustelun.

Lapsen etua on arvioitava ensisijaisena harkintaperusteena kaikissa lasta koskevissa viranomaisen päätöksissä eikä sitä saa tarkastella samalla tasolla, kuin muita asiassa huomioitavia seikkoja. Lähtökohtaisesti lapsen etu on voida pitää yhteyttä vanhempaansa myös silloin, jos vanhempi suorittaa vankeusrangaistusta. Jo pelkkä vankilaan saapuminen voi olla pienelle, mutta myös kouluikäiselle alle 15-vuotiaalle lapselle turvattomuuden tunnetta lisäävä kokemus. Saattajan, usein toisen vanhemman, läsnäolo voi varmistaa tapaamisen onnistumista tällaisessa tilanteessa huomattavasti.

Valvontamahdollisuuden myötä ei pitäisi enää olla estettä sille, että myös varmuusosastolla lapsen tapaamiseen voi osallistua lapsen ohella hänen saattajansa tai muita tapaajia. Myös tällä seikalla on merkitystä lapsen yksityis- ja perhe-elämän suojan kannalta.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön mukaan vapaudenmenetyksestä väistämättä aiheutuu tiettyjä rajoituksia yksityis- ja perhe-elämään. Tietynasteinen yhteydenpidon valvonta ei ole sinällään ristiriidassa yleissopimuksen kanssa. Tästä kuitenkin johtuu, että viranomaisilla on velvollisuus tukea vangin yhteydenpitoa perheeseensä (Khoroshenko v. Venäjä, 2015, kohta 106, 109, 116–149).

Henkilötietojen suoja kuuluu osana perustuslain 10 §:n 1 momentilla turvattuun yksityiselämän suojaan. Henkilötietojen suojasta on säädettävä lailla. Lapsen tietosuojaan liittyvät oikeudet toteutuvat lailla henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa. Lapsella on samat rekisteröidyn oikeudet kuin muillakin rekisteröidyillä. Tallenteiden käsittelyssä noudetaan niin ikään lain säännöksiä. Lain 31 §:n 3 momentin mukaan tallenteet hävitetään pääsääntöisesti viimeistään kuukauden kuluttua tallentamisen päättymisestä.

Edellä mainituista syistä ehdotusta voidaan pitää hyväksyttävänä ja oikeasuhtaisena. Sille voidaan katsoa olevan myös painava yhteiskunnallinen tarve vankeusrangaistuksen turvallisessa täytäntöönpanossa. Valmistelussa on arvioitu, ettei ehdotus ole ristiriidassa Suomea sitovien ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa.

13.2 Määräaikainen päätös puhelun kuuntelusta

Perustuslain 10 §:ssä puhelun salaisuus on suojattu samalla tavalla kuin kirjeenvaihdon salaisuus. Puhelun kuuntelemista ja tallentamista koskevat säännökset liittyvät perustuslain 10 §:ssä turvattuun yksityiselämän ja luottamuksellisen viestin salaisuuden suojaan. Perustuslakivaliokunnan lausunnoissa (esim. PeVL 34/2014 vp) on korostettu, että luottamuksellisen viestin salaisuuden rajoituksiin kohdistuu välttämättömyysedellytys ja että viestin salaisuutta voidaan vankilassakin rajoittaa vain siinä määrin, kuin se on kussakin yksittäistapauksessa perusteltua.

Vankeuslaissa puhelun kuuntelun ja tallentamisen edellytykset vastaavat kirjeen lukemisen edellytyksiä.

Perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella vankeuslakiin on lisätty säännös määräaikaisen kirjeen lukemispäätöksen tekemisestä. Perustuslakivaliokunnan lausunnossa (PeVL 34/2014 vp) on katsottu, että määräaikaista lukemispäätöstä koskeva ehdotus ei ole perustuslain kannalta ongelmallinen, koska päätöksen edellytykset liittyvät kuitenkin yksittäiseen vankiin, lähettäjään tai vastaanottajaan, jolloin luottamuksellisen viestin suojaa rajoitetaan vain, kun se on yksittäisessä tapauksessa perusteltua.

Vastaavasti määräaikaisessa puhelun kuuntelua ja tallentamista koskevassa päätöksessä luottamuksellisen viestin suojaa rajoitettaisiin ainoastaan silloin kun se on yksittäisessä tapauksessa perusteltua. Esityksellä ei olennaisesti laajenneta tallentamista nykyisestä, vaan muutetaan tallentamista koskevaa päätöksentekotapaa. Tallentamisesta ei tarvitsisi päättää enää jokaisen yksittäisen puhelun kohdalla, vaan päätös voitaisiin tehdä kahden viikon määräajaksi. Päätöksessä yksilöitäisiin mitkä puhelut kuuluvat päätöksen alaan ja voitaisiin kuunnella määräaikana ilman erillistä päätöstä. Päätöksentekoa on käsitelty myös säännöskohtaisissa perusteluissa. Ehdotettua sääntelyä voidaan siten pitää perustuslain 10 §:n kannalta ongelmattomana samoista syistä kuin säännöstä määräaikaista kirjeen lukemispäätöstäkin.

Vankeuslain 12 luvun 7 §:n 2 momentissa säädetään, että puhelun kuuntelemisesta ja tallentamisesta on ennen toimenpiteen aloittamista ilmoitettava vangille ja sille, johon hän on puhelimitse yhteydessä. Vastaava säännös on tutkintavankeuslain 8 luvun 7 §:n 2 momentissa. Näin ollen tallentamisesta ilmoitetaan molemmille osapuolille.

Puhelun tallentamista koskevan päätökseen on muutoksenhakukielto. Vankeuslain 20 luvun 2 §:n 8 kohdan ja tutkintavankeuslain 15 luvun 2 §:n 4 kohdan mukaan päätökseen ei saa vaatia oikaisua eikä päätöksestä saa valittaa. Oikeustilaan ei siten tule muutosta.

Tallenteiden käsittely ei muuttuisi nykyisestä. Tallenteiden käsittelystä säädetään laissa henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa. Lain 31 §:n säännöksissä säädetään tietojen poistamisesta rekistereistä ja tallenteiden hävittämisestä. Pääsääntönä on, että tallenteet hävitetään viimeistään kuukauden kuluttua tallentamisen päättymisestä. Lain 5 luvussa säädetään myös yksityiskohtaisesti siitä, milloin Rikosseuraamuslaitoksen rekistereistä voidaan luovuttaa tietoja eri viranomaisille, kuten poliisille.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön mukaan tietynasteinen yhteydenpidon valvonta on hyväksyttävää eikä sinällään ristiriidassa yleissopimuksen kanssa. Vaikka myös puhelimitse tapahtuvaa yhteydenpitoa voi olla tarpeen seurata, on sovellettavien säännösten annettava vangille asianmukainen suoja viranomaisten mielivaltaa vastaan. Tässä yhteydessä on korostettu erityisesti lailla säätämisen vaatimusta, mukaan lukien asiaa koskevan

lainsäädännön selkeys ja ennakoitavuus (Doerga v. Alankomaat, 2004, kohdat 44–54, joka koskee puhelinkeskustelujen kuuntelemista, tallentamista ja säilyttämistä).

13.3 Vankilaan ottamisen rajoittaminen

Perustuslain 21 § mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsiteltyksi asianmukaisesti ja ilman aiheutonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Vaatimus rangaistusten täytäntöönpanon viivytyksettömyydestä on kirjattu myös vankeuslain 2 luvun 1 §:n 1 momenttiin.

Ehdotetulla vankeuslain 2 luvun 1 §:n 4 momentilla rajoitettaisiin jossain määrin rangaistusten täytäntöönpanon viivytyksettömyyttä yhteiskunnallisissa vakavissa häiriötilanteissa. Täytäntöönpanon alkamista voitaisiin siirtää kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan kuitenkin siten, ettei yksittäinen vankeusrangaistus saisi raueta siirtojen vuoksi. Sääntely vastaa valtaosiltaan voimassa olevaa säännöstä, mutta rajoitusten soveltaminen rajattaisiin vain yhteiskunnallisiin vakaviin häiriötilanteisiin. Toisaalta laajennettaisiin rajoitusten alaan kuuluvien rangaistusten pituutta kuudesta kuukaudesta alle kahden vuoden vankeusrangaistuksiin ja rajoitusten enimmäiskesto sidottaisiin enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan annettaviin oikeusministeriön asetuksiin.

Ehdotetulla säännöksellä ei siirrettäisi ilmoittautumisaikaa niissä tapauksissa, joissa ilmoittautumisaika on jo määrätty. Sääntelyllä ei siten puututtaisi jo tehtyihin hallintopäätöksiin. Tällaisissakin tapauksissa tuomitun hakemuksesta tai suostumuksella on mahdollista lykätä täytäntöönpanon aloittamista voimassa olevan vankeuslain 2 luvun 3 ja 4 §:ssä säädettyjen lykkäyksen edellytysten täytyessä.

Ehdotetun säännöksen tavoitteena on turvata vankeusrangaistusten täytäntöönpano yhteiskunnallisissa vakavissa häiriötilanteissa, jos häiriötilanne edellyttää vankiluvun alentamista. Rajoitusten tarkoituksena on siten häiriötilanteissa turvata vankilassa olevien vankien ja henkilökunnan oikeudet, erityisesti perustuslain 7 §:n 2 momentissa turvattu oikeus ihmisarvoiseen kohteluun ja häiriötilanteen luonteen mukaan esimerkiksi perustuslain 19 §:n 3 momentissa säädetty julkisen vallan velvollisuus turvata riittävät terveyspalvelut ja edistää väestön terveyttä. Pääsääntöisesti voidaan myös lähteä siitä, että yhteiskunnallisessa häiriötilanteessa täytäntöönpanon aloittamisen siirtäminen yleensä parantaa vankeusrangaistukseen tuomitun perusoikeuksien toteutumista verrattuna siihen, että hän joutuu suorittamaan vankeusrangaistusta vankilaan.

Ehdotettua säännöstä on arvioitava perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten kannalta.

Ehdotetussa säännöksessä säädettäisiin lain tasolla täsmällisesti niistä perusteista, joilla rangaistuksen täytäntöönpanoa voitaisiin siirtää. Laissa säädettäisiin myös siitä, miten pitkiin vankeusrangaistuksiin tuomittuja rajoitukset voisivat koskea. Laissa säädettäisiin myös rajoitusten enimmäiskestosta. Lain tasolla säädettäisiin siten perustuslain 80 §:n edellyttämällä tavalla yksilön oikeuksien perusteista. Oikeusministeriön asetuksella säädettäisiin ainoastaan rajoitusten käyttönotosta ja tarkemmasta kestosta sekä käytännön toteutuksesta, kuten siitä mitä vankiryhmiä rajoitukset koskisivat ja niistä käytännön seikoista, joita rajoitusten asettamiseen liittyy. Sääntely täyttäisi siten perustuslain asettamat täsmällisyysvaatimuksen ja asetuksenantoa koskevat vaatimukset.

Säännöksen soveltaminen edellyttäisi, että vankilaan ottamisen rajoittaminen on välttämätöntä vankeuslain 1 luvun 3 §:ssä säädetyn täytäntöönpanon turvallisuuden varmistamiseksi yhteiskunnallisessa vakavassa häiriötilanteessa. Säännöksen avulla yhteiskunnallisessa häiriötilanteessa pystyttäisiin huolehtimaan siitä, että vankilassa olevien vankien perustoiminnot ja terveydenhuolto voidaan järjestää vähentämällä vankilukua väliaikaisesti ehdotetulla tavalla. Säännös edellyttäisi, että rajoitukset ovat tilanteessa välttämättömiä näiden tavoitteiden saavuttamiseksi. Rajoitusten asettamiseksi olisi siten arvioitava ensisijaisesti muiden keinojen käyttämistä ja rajoitukset voitaisiin asettaa vain, jos se olisi välttämätöntä ottaen huomioon vaihtoehtoiset toimintatavat.

Pitkät vankeusrangaistukset olisi edelleen rajattu rajoitusten ulkopuolelle ja rajoitukset voisivat kestää kerrallaan vain kuusi kuukautta.

Näistä syistä ehdotettua täytäntöönpanon aloittamisen viivästyttämistä yhteiskunnallisissa vakavissa häiriötilanteissa voidaan pitää hyväksyttävänä ja oikeasuhtaisena.

Suomea sitovat ihmisoikeusvelvoitteet eivät aseta ehdottomia velvoitteita sille, kuinka nopeasti rangaistusten täytäntöönpanoon on ryhdyttävä. Sen sijaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 2 ja 3 artiklan nojalla Suomi on velvollinen huolehtimaan siitä, että vankilaolosuhteet eivät vaaranna kenenkään henkeä tai terveyttä eikä ketään kohdella epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla. Näiden velvollisuuksien turvaamiseksi ehdotettua säännöstä voidaan pitää perusteltuna.

Edellä esitetyn perusteella lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä. Hallitus pitää kuitenkin suotavana, että perustuslakivaliokunta antaisi esityksestä lausunnon. Perustuslakivaliokunnan lausunto on arvioitu tarpeelliseksi, koska esitys sisältää perusoikeusherkkiä kokonaisuuksia.

Esitys ensinnäkin koskettaa luottamuksellisen viestin salaisuuden suojaa siltä osin, kun varmuusosastolle sijoitetun vangin keskustelu voitaisiin teknisesti kuunnella ja tallentaa lapsen tapaamisessa sekä siltä osin, kun puhelun kuuntelemisesta voitaisiin tehdä määräaikainen päätös. Toiseksi vankilaan ottamisen rajoittamista koskevan sääntelyn soveltamisala muuttuisi. Rajoitusten soveltaminen rajattaisiin vain yhteiskunnallisesti vakaviin häiriötilanteisiin, mutta toisaalta laajennettaisiin rajoitusten alaan kuuluvien rangaistusten pituutta.

Ponsi

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

vankeuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan vankeuslain (767/2005) 5 luvun 7 §:n 2 momentti ja
muutetaan 1 luvun 9 §:n 2 momentti, 2 luvun 1 §:n 4 momentti ja 12 §:n 1 momentti, 4 luvun 9 §:n 1 ja 2 momentti, 5 luvun 5 ja 6 §, 7 §:n otsikko sekä 9 §:n 3 momentti, 6 luvun 1 §, 11 luvun 2 § ja 3 §:n 2 momentin 2 kohta sekä 8 §:n 1 momentti, 12 luvun 7 §:n 1 momentti, 8 §:n 1 momentti ja 11 §:n 2 momentti, 13 luvun 2 §:n 3 momentti, 16 luvun 3 §:n 1 momentti sekä 18 luvun 2 § ja 5 §:n 1 momentti sekä 6 §:n 1 momentti,
sellaisina kuin niistä ovat
1 luvun 9 §:n 2 momentti, 5 luvun 9 §:n 3 momentti ja 12 luvun 11 §:n 2 momentti laissa 222/2022, 2 luvun 1 §:n 4 momentti ja 12 §:n 1 momentti laissa 33/2015, 4 luvun 9 §:n 1 momentti ja 6 luvun 1 § laissa 1302/2021, 5 luvun 5 § osaksi laissa 222/2022, 11 luvun 2 § osaksi laissa 393/2015, 11 luvun 3 §:n 2 kohta ja 8 §:n 1 momentti laissa 393/2015, 12 luvun 7 §:n 1 momentti ja 8 §:n 1 momentti sekä 13 luvun 2 §:n 3 momentti laissa 290/2021 sekä 18 luvun 2 § osaksi laissa 507/2019 ja 6 §:n 1 momentti laissa 735/2011,
seuraavasti:

1 luku

Yleiset säännökset vankeuden täytäntöönpanosta

9 §

Toimivalta virka-ajan ulkopuolella

Rikosseuraamuslaitoksen päivystävä virkamies saa käyttää täytäntöönpanosta vastaavalle virkamiehelle kuuluvaa päätösvaltaa rangaistusaikaa koskevan päätöksen tekemisessä ja etsintäkuuluttamisessa, jollei asia siedä viivytystä.

2 luku

Täytäntöönpanon aloittaminen

1 §

Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoon ryhtyminen

Vankilaan ottamista voidaan rajoittaa normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa, jos rajoittaminen on välttämätöntä sen varmistamiseksi, että vankeuden täytäntöönpano on 1 luvun 3 §:n 2 momentissa edellytetyllä tavalla turvallista yhteiskunnalle, henkilökunnalle ja vangeille. Rajoitukset voivat koskea sakonmuuntorangaistukseen ja alle

kahden vuoden ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittuja. Rajoitukset voivat kestää enintään kuusi kuukautta. Rajoituksia voidaan jatkaa enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan, jos se on edelleen välttämätöntä tässä momentissa säädetyistä syistä. Rangaistuksen täytäntöönpanoon on kuitenkin ryhdyttävä, jos tuomittu rangaistus raukeaisi rajoitusten vuoksi.

12 §

Tarkemmat säännökset ja määräykset

Tarkemmat säännökset vankeuden täytäntöönpanon aloittamisesta ja lykkäämisestä, lainvoimaa vailla olevan tuomion täytäntöönpanosta, tuomitun kuulemisesta, etsintäkuuluttamisesta sekä sakon maksamisesta vankilassa annetaan valtioneuvoston asetuksella. Oikeusministeriön asetuksella annetaan tarkemmat säännökset vankilaan ottamisen rajoittamisen alkamisesta ja päättymisestä sekä siitä, millä tavoin vankilaan ottamista rajoitetaan.

4 luku

Saapuminen ja sijoittaminen vankilaan

9 §

Sijoittaminen avolaitokseen

Tuomittu voidaan suoraan vapaudesta sijoittaa avolaitokseen, jos hänen suoritettavanaan on yhdessä tai erikseen sakon muuntorangaistus ja enintään kahden vuoden vankeusrangaistus. Tuomittu voidaan määrätä ilmoittautumaan suljettuun vankilaan ennen avolaitokseen toimittamista. Avolaitokseen sijoittamisen edellytyksenä on, että vanki sitoutuu päihteettömyyteen ja 16 luvun 7 §:ssä tarkoitettuun päihteettömyyden valvontaan sekä tämän luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitettuun teknisillä välineillä tapahtuvaan valvontaan.

Tuomittu on kuitenkin sijoitettava suljettuun vankilaan, jos on perusteltua syytä epäillä, että hän:

- 1) ei sovellu avolaitoksessa järjestettävään tai avolaitokseen hyväksymään toimintaan;
 - 2) ei tule noudattamaan avolaitoksen järjestystä;
 - 3) jatkaa rikollista toimintaansa;
 - 4) vaarantaa toisen vangin tai muun henkilön turvallisuutta;
 - 5) poistuu avolaitoksesta luvatta; tai
 - 6) ei tule noudattamaan päihteettömyyttä tai suostumaan sen valvontaan.
-

5 luku

Sijoittaminen vankilassa

5 §

Varmuosasto

Vankilassa voi turvallisuussyistä olla muusta vankilasta eristetty osasto (*varmuusosasto*).

Varmuusosastolle sijoitetun vangin oikeuksien rajoituksista säädetään 8 luvun 3 §:n 2 momentissa, 11 luvun 2 §:n 2 momentissa, 3 §:n 2 momentissa ja 4 §:n 2 momentissa, 12 luvun 8 §:ssä sekä 13 luvun 2 §:n 3 momentissa.

Varmuusosastolle sijoittamisesta on viipymättä ilmoitettava lääkärille tai muulle terveydenhuollon ammattihenkilölle. Varmuusosastolle sijoitettua vankia ja hänen terveydentilaansa on tarkoin seurattava.

6 §

Varmuusosastolle sijoittamisen edellytykset

Vanki voidaan sijoittaa varmuusosastolle, jos se on välttämätöntä sen estämiseksi, että hän:

- 1) jatkaa rikollista toimintaansa vankilassa;
- 2) yrittää karata tai hänet yritetään vapauttaa; tai
- 3) muulla kuin 1 tai 2 kohdassa tarkoitetuin tavoin vakavasti vaarantaa vankilan järjestystä ja turvallisuutta taikka toisen vangin tai muun henkilön turvallisuutta vankilassa.

7 §

Varmuusosastolle sijoittamisen kesto

9 §

Päätösvalta

Vangin sijoittamisesta varmuusosastolle ja varmuusosastolle sijoittamisen jatkamisesta päättää operatiivisen toiminnan vastuualueen johtaja vankilan yksikönpäällikön tai asiakasarvioinnin yksikön yksikönpäällikön esityksestä tai näitä kuultuaan.

6 luku

Siirtäminen vankilasta toiseen

1 §

Siirtäminen suljetusta vankilasta avolaitokseen

Vanki voidaan rangaistuksen pituudesta riippumatta siirtää suljetusta vankilasta avolaitokseen rangaistuksen jäljellä olevaa osaa suorittamaan, jos:

- 1) avolaitokseen siirtäminen edistää rangaistusajan suunnitelman toteutumista;
- 2) vanki soveltuu avolaitoksen järjestettävään tai muuhun avolaitoksen hyväksymään toimintaan;
- 3) voidaan pitää todennäköisenä, että vanki noudattaa avolaitoksen järjestystä, ei jatka rikollista toimintaa, ei vaaranna toisen vangin tai muun henkilön turvallisuutta eikä poistu avolaitoksesta luvatta;
- 4) vanki sitoutuu olemaan käyttämättä päihdyttäviä aineita ja rikoslain 44 luvun 16 §:ssä tarkoitettuja dopingaineita sekä sitoutuu tämän lain 16 luvun 7 §:ssä tarkoitettuun päihitteettömyyden valvontaan; ja

5) vanki sitoutuu 4 luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitettuun teknisillä välineillä tapahtuvaan valvontaan.

Vangin siirtämisessä suljetusta vankilasta avolaitokseen noudatetaan 4 luvun 8 §:ää.

11 luku

Vapaa-aika

2 §

Osallistuminen vapaa-ajan toimintoihin

Vanki saa osallistua vapaa-ajan toimintoihin ja viettää vapaa-aikaa yhdessä muiden vankien kanssa.

Varmuosastolle sijoitettu vanki saa osallistua varmuusosastolle soveltuviin vapaa-ajan toimintoihin. Varmuosastolle sijoitettu vanki saa viettää vapaa-aikaa yhdessä muiden varmuusosaston vankien kanssa varmuusosastolle soveltuvalla tavalla.

Osallistuminen voidaan kieltää tai sitä rajoittaa, jos vanki:

1) suorittaa 15 luvun 4 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettua yksinäisyysrangaistusta; taikka

2) on 15 luvun 11 §:ssä tai 18 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettun toimenpiteen kohteena.

Vangilta, joka on päihtynyt tai joka häiritsee vapaa-ajan toimintaa taikka vaarantaa vankilan järjestystä tai turvallisuutta, voidaan evätä oikeus osallistua vapaa-ajan tilaisuuteen.

3 §

Uskonnonharjoitus

Vangilla on oikeus osallistua uskonnollisiin tilaisuuksiin, jollei:

2) vanki ole 15 luvun 11 §:ssä tai 18 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettun toimenpiteen kohteena.

8 §

Päätösvalta

Vapaa-ajan toimintaan ja 3 §:ssä tarkoitettuun jumalanpalvelukseen, hartaushetkeen ja muuhun uskonnolliseen tilaisuuteen osallistumisen taikka kirjastoon pääsyn epäämisestä sekä 2 §:n 3 momentissa tarkoitettua osallistumisen kieltämisestä tai rajoittamisesta päättää ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies tai, jos asia ei siedä viivytystä, ohjaus- tai valvontatehtävissä toimiva virkamies. Ennen epäämispäätöksen tekemistä tulee kuulla tilaisuuden järjestäjää.

12 luku

Kirjeenvaihto, puhelut ja sähköinen viestintä

7 §

Puhelun kuunteleminen ja tallentaminen

Vangin puhelua saadaan kuunnella ja puhelu tallentaa, jos se on tarpeen kyseisen vangin rikostaustaan, hänen vankeusaikaiseen käyttäytymiseensä tai puhelun vastaanottajaan liittyvästä perustellusta syystä rikoksen estämiseksi, vankilan järjestystä uhkaavan vaaran torjumiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi. Puhelun kuuntelemiseen ja tallentamiseen oikeuttava päätös voidaan tehdä enintään 14 päivän määräajaksi kerrallaan.

8 §

Kirjeenvaihto, puhelut ja sähköinen viestintä varmuusosastolla

Varmuusosastolla olevalta vangilta peräisin oleva ja vangille saapunut muu kuin 3 ja 4 §:ssä tarkoitettu kirje, muu postilähetys ja viesti saadaan lukea, jos se on tarpeen kyseisen vangin rikostaustaan, hänen vankeusaikaiseen käyttäytymiseensä, lähetykseen tai sen lähettäjään taikka vastaanottajaan liittyvästä syystä rikoksen estämiseksi, vankilan järjestystä uhkaavan vaaran torjumiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi. Muutoin vangin kirjeenvaihtoon sovelletaan, mitä 1 §:ssä, 2 §:n 2 ja 3 momentissa sekä 2 a, 3-5 ja 11 §:ssä säädetään.

11 §

Päätösvalta

Kirjeen, muun postilähetyksen tai viestin lukemisesta 2 §:n 1 momentin, 8 §:n 1 momentin tai 9 b §:n nojalla, 2 §:n 2 momentin mukaisesta lähettäjän selvittämisestä, 2 §:n 3 momentissa tarkoitetusta jäljennöksen ottamisesta, 2 a §:n 1 momentin mukaisesta lukemisesta ilmoittamisesta sekä lähetyksen tai viestin 5 §:ssä tarkoitetusta pidättämisestä päättää turvallisuudesta vastaava virkamies taikka ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies. Viestin saa kuitenkin antaa luettavaksi myös sellaiselle Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehelle, jolla on oikeus käsitellä turvallisuustietorekisterin tietoja. Puhelun kuuntelemisesta ja tallentamisesta päättää turvallisuudesta vastaava virkamies taikka ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies. Puhelimen käytön keskeyttämisestä tai epäämisestä päättää ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies tai ohjaus- tai valvontatehtävissä toimiva virkamies.

13 luku

Tapaamiset ja muut yhteydet vankilan ulkopuolelle

2 §

Tapaamistilat ja valvonta

Jäljempänä 3 §:ssä tarkoitetussa valvotussa tapaamisessa vangin ja tapaajan välinen keskustelu voidaan kuunnella ja tallentaa teknisellä laitteella, jos se on tarpeen kyseisen vangin rikostaustaan, hänen vankeusaikaiseen käyttäytymiseensä tai tapaajaan liittyvästä perustellusta syystä rikoksen estämiseksi, vankilan järjestystä uhkaavan vaaran torjumiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi. Varmuusosastolle sijoitetun vangin keskustelu voidaan kuunnella ja tallentaa teknisellä laitteella sekä 3 §:ssä tarkoitetussa valvotussa tapaamisessa että 5 §:ssä tarkoitetussa lapsen tapaamisessa. Keskustelun kuuntelusta ja tallentamisesta on ennen toimenpiteen aloittamista ilmoitettava vangille ja tapaajalle.

16 luku

Vankilan tilojen ja vangin tarkastaminen

3 §

Vangin turvatarkastus

Vangille voidaan tehdä turvatarkastus rikoksen estämiseksi, vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi (*vangin turvatarkastus*).

18 luku

Turvaamistoimenpiteet ja voimakeinojen käyttö

2 §

Sitominen

Vangin välitöntä toimintavapautta saadaan rajoittaa käsiraudat laittamalla, muovista sidettä käyttämällä, sylkemisen estävää suojaa käyttämällä tai muulla vastaavalla tavalla, jos se on välttämätöntä virkatehtävän suorittamisen yhteydessä:

- 1) karkaamisen estämiseksi kuljetuksen aikana;
- 2) sellaisen väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi, jota ei saada estetyksi muilla tavoin ja josta saattaa aiheutua vaaraa vangin tai muun henkilön turvallisuudelle taikka huomattavaa vahinkoa omaisuudelle;
- 3) uhkaavan väkivallan torjumiseksi; tai
- 4) henkilönkatsastuksen turvaamiseksi.

Sitomista ei saa jatkaa pitempään kuin on välttämätöntä. Sitominen ei saa aiheuttaa vangille vaaraa tai tarpeetonta kipua. Sitomisesta on viipymättä ilmoitettava terveydenhuollon ammattihenkilölle, jos vanki sidotaan 1 momentin 2 kohdan nojalla. Kun vanki on kuultavana tuomioistuimessa, sitominen on lopetettava, jollei puheenjohtaja erityisestä syystä toisin määrää. Sitominen on lopetettava myös, jos se on välttämätöntä lääketieteellisen toimenpiteen suorittamiseksi.

Raskaana olevaa vankia ei saa sitoa synnytyksen käynnistyttyä, synnytyksen aikana tai välittömästi synnytyksen jälkeen.

5 §

Erillään pitäminen

Vanki saadaan pitää erillään muista vangeista, jos se on välttämätöntä:

- 1) sen estämiseksi, että vanki vakavasti vaarantaa muun henkilön henkeä tai terveyttä;
 - 2) ilmeisen karkaamis- tai vapauttamisyrityksen estämiseksi;
 - 3) päihdyttävän aineen jatkuvan käytön tai rikoslain 50 luvun 1, 2, 2a, 3, 4 ja 4 a §:ssä tarkoitetun huumausainerikoksen estämiseksi;
 - 4) vangin oman turvallisuuden takaamiseksi; tai
 - 5) muun 1–4 kohtaa vastaavan, vankilan järjestystä ja turvallisuutta vakavasti vaarantavan teon estämiseksi.
-

6 §

Voimakeinojen käyttö

Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä on virkatehtävää suorittaessaan oikeus käyttää voimakeinoja:

- 1) vangin karkaamisen tai luvatta poistumisen estämiseksi, vastarinnan murtamiseksi ja tässä tai 16 luvussa tarkoitetun valvonta-, tarkastus- ja turvaamistoimenpiteen suorittamiseksi;
 - 2) 17 luvussa tarkoitetun vankilaan pääsyn estämiseksi, esineiden ja tavaroiden haltuun ottamiseksi, alueelta poistamiseksi sekä kiinniottamisen ja säilössäpidon toimittamiseksi;
 - 3) henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen tai muun henkilön terveyttä vaarantavan teon taikka tapahtuman uhatessa luvattoman pääsyn estämiseksi, esteen poistamiseksi tai kulkuneuvon pysäyttämiseksi; sekä
 - 4) ulkopuoliseen laitokseen sijoitetun vangin kiinni ottamiseksi ja vankilaan toimittamiseksi.
-

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

2.

Laki

tutkintavankeuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan tutkintavankeuslain (768/2005) 4 luvun 1 §:n 1 momentti, 7 luvun 1 § ja 2 §:n 1 momentti, 8 luvun 7 §:n 1 momentti, 9 luvun 1 §:n 3 momentti, 11 luvun 3 §:n 1 momentti, 13 luvun 2 §, 5 §:n 1 momentti ja 6 §:n 1 momentti, 15 luvun 1 §:n 1 momentin 1 kohta sekä 16 luvun 1 §:n 1 momentin 3 kohta,

sellaisina, kuin niistä ovat 8 luvun 7 §:n 1 momentti ja 9 luvun 1 §:n 3 momentti laissa 291/2021, 13 luvun 2 § osaksi laissa 508/2019 ja 6 §:n 1 momentti osaksi laissa 736/2011, 15 luvun 1 §:n 1 momentin 1 kohta laissa 307/2023 sekä 16 luvun 1 §:n 1 momentin 1 kohta laissa 1641/2015, sekä

lisätään

3 lukuun uusi 2 b— 2 d § ja mainitun luvun 9 §:ään, sellaisena kuin se on laeissa 223/2022 ja 307/2023, uusi 4 momentti sekä lakiin siitä lailla 1303/2021 kumotun 8 luvun 8 §:n tilalle uusi 8 § seuraavasti:

3 luku

Sijoittaminen vankilassa, perushuolto ja siirtäminen

2 b §

Varmuusosasto

Varmuusosastolle sijoitetun tutkintavangin oikeuksien rajoituksista säädetään 4 luvun 1 §:n 1 momentissa, 7 luvun 1 §:n 2 momentissa, 2 §:n 1 momentissa ja 3 §:n 1 momentissa, sekä 9 luvun 1 §:n 3 momentissa.

Varmuusosastolle sijoittamisesta on viipymättä ilmoitettava lääkärille tai muulle terveydenhuollon ammattihenkilölle. Varmuusosastolle sijoitettua tutkintavankia ja hänen terveydentilaansa on tarkoin seurattava.

2 c §

Varmuusosastolle sijoittamisen edellytykset

Tutkintavanki voidaan sijoittaa varmuusosastolle, jos se on välttämätöntä sen estämiseksi, että hän:

- 1) jatkaa rikollista toimintaa vankilassa;
- 2) yrittää karata tai hänet yritetään vapauttaa; taikka
- 3) muulla kuin 1 tai 2 kohdassa tarkoitetuin tavoin vakavasti vaarantaa vankilan järjestystä ja turvallisuutta taikka toisen tutkintavangin tai muun henkilön turvallisuutta vankilassa.

2 d §

Varmuusosastolle sijoittamisen kesto

Varmuusosastolle sijoittamista ei saa jatkaa kauemmin kuin se on välttämätöntä. Päätös tutkintavangin sijoittamisesta varmuusosastolle ja sen perusteet on otettava uudelleen harkittaviksi enintään kolmen kuukauden väliajoin.

9 §

Päätösvalta

Tutkintavangin sijoittamisesta varmuusosastolle ja varmuusosastolle sijoittamisen jatkamisesta päättää operatiivisen toiminnan vastualueen johtaja vankilan yksikönpäällikön tai asiakasarvioinnin yksikön yksikönpäällikön esityksestä tai näitä kuultuaan.

4 luku

Toiminta

1 §

Toimintaan osallistuminen

Tutkintavanki ei ole velvollinen osallistumaan vankilan järjestämään tai hyväksymään toimintaan. Jos tutkintavanki haluaa osallistua toimintaan, siihen on mahdollisuuksien mukaan varattava tilaisuus. Varmuusosastolle sijoitettu tutkintavanki voi kuitenkin osallistua vain varmuusosastolle soveltuviin toimintoihin.

7 luku

Vapaa-aika

1 §

Vapaa-ajan toiminta

Tutkintavanki saa osallistua vapaa-ajan toimintoihin ja viettää vapaa-aikaa yhdessä muiden vankien kanssa.

Varmuusosastolle sijoitettu tutkintavanki saa osallistua varmuusosastolle soveltuviin vapaa-ajan toimintoihin. Varmuusosastolle sijoitettu tutkintavanki saa viettää vapaa-aikaa yhdessä muiden varmuusosaston tutkintavankien kanssa varmuusosastolle soveltuvalla tavalla.

Osallistuminen voidaan kieltää tai sitä rajoittaa, jos tutkintavanki:

- 1) suorittaa 10 luvun 4 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettua yksinäisyysrangaistusta; taikka
- 2) on 10 luvun 11 §:ssä tai 13 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitetun toimenpiteen kohteena.

Tutkintavangilta, joka on päihtynyt tai joka häiritsee vapaa-ajan toimintaa taikka vaarantaa vankilan järjestystä tai turvallisuutta, voidaan evätä oikeus osallistua vapaa-ajan tilaisuuteen.

2 §

Uskonnonharjoitus

Tutkintavangilla on oikeus osallistua vankilassa järjestettyihin jumalanpalveluksiin, hartaushetkiin ja muihin hengellisiin tilaisuuksiin, jollei hän ole:

1) sijoitettu varmuusosastolle tai suorita 10 luvun 4 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettua yksinäisyysrangaistusta; taikka

2) 10 luvun 11 §:ssä tai 13 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitetun toimenpiteen kohteena.

8 luku

Kirjeenvaihto, puhelut ja sähköinen viestintä

7 §

Puhelun kuunteleminen ja tallentaminen

Tutkintavangin puhelua saadaan kuunnella ja puhelu tallentaa, jos se on tarpeen kyseisen tutkintavangin rikostaustaan, hänen tutkintavankeusaikaiseen käyttäytymiseensä tai puhelun vastaanottajaan liittyvästä perustellusta syystä rikoksen estämiseksi, vankilan järjestystä uhkaavan vaaran torjumiseksi, tutkintavankeuden tarkoituksen turvaamiseksi taikka tutkintavangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi. Puhelun kuuntelemiseen ja tallentamiseen oikeuttava päätös voidaan tehdä enintään 14 päivän määräajaksi kerrallaan.

8 §

Kirjeenvaihto, puhelut ja sähköinen viestintä varmuusosastolla

Varmuusosastolla olevalta tutkintavangilta peräisin oleva ja tutkintavangille saapunut muu kuin 3 ja 4 §:ssä tarkoitettu kirje, muu postilähetys ja viesti saadaan lukea, jos se on tarpeen kyseisen tutkintavangin rikostaustaan, hänen tutkintavankeusaikaiseen käyttäytymiseensä, lähetykseen tai sen lähettäjään taikka vastaanottajaan liittyvästä syystä tutkintavankeuden tarkoituksen turvaamiseksi, rikoksen estämiseksi, vankilan järjestystä uhkaavan vaaran torjumiseksi taikka tutkintavangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi. Muutoin tutkintavangin kirjeenvaihtoon sovelletaan, mitä 1 §:ssä, 2 §:n 2 ja 3 momentissa sekä 2 a, 3-5 ja 9 §:ssä säädetään.

Varmuusosastolla olevan tutkintavangin puhelimen käytön ehtona on, että vanki suostuu siihen, että hänen puhelunsa voidaan kuuntelun lisäksi tallentaa. Muutoin puhelun kuuntelemiseen sovelletaan, mitä 7 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään.

Varmuusosastolle sijoitetulla vangilla ei voida myöntää lupaa 7 a §:ssä tarkoitettuun sähköpostin käyttöön.

9 luku

Tapaamiset ja muut yhteydet vankilan ulkopuolelle

1 §

Tapaaminen

Tutkintavangin ja tapaajan välinen keskustelu voidaan kuunnella ja tallentaa teknisellä laitteella, jos se on tarpeen kyseisen tutkintavangin rikostaustaan, hänen tutkintavankeusaikaiseen käyttäytymiseensä tai tapaajaan liittyvästä perustellusta syystä rikoksen estämiseksi, vankilan järjestystä uhkaavan vaaran torjumiseksi, tutkintavankeuden

tarkoituksen turvaamiseksi taikka tutkintavangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi. Varmuusosastolle sijoitetun tutkintavangin keskustelu voidaan kuunnella ja tallentaa teknisellä laitteella sekä 2 momentissa tarkoitettussa valvotussa tapaamisessa että 3 §:ssä tarkoitettussa lapsen tapaamisessa. Keskustelun kuuntelusta ja tallentamisesta on ennen toimenpiteen aloittamista ilmoitettava tutkintavangille ja tapaajalle.

11 luku

Vankilan tilojen ja tutkintavangin tarkastaminen

3 §

Tutkintavangin turvatarkastus

Tutkintavangille voidaan tehdä turvatarkastus rikoksen estämiseksi, vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi, tutkintavangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi taikka tutkintavankeuden tarkoituksen turvaamiseksi (*tutkintavangin turvatarkastus*).

13 luku

Turvaamistoimenpiteet ja voimakeinojen käyttö

2 §

Sitominen

Tutkintavangin välitöntä toimintavapautta saadaan rajoittaa käsiraudat laittamalla, muovista sidettä käyttämällä, sylkemisen estävää suojaa käyttämällä tai muulla vastaavalla tavalla, jos se on välttämätöntä virkatehtävän suorittamisen yhteydessä:

- 1) karkaamisen estämiseksi kuljetuksen aikana;
- 2) sellaisen väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi, jota ei saada estetyksi muilla tavoin ja josta saattaa aiheutua vaaraa tutkintavangin tai muun henkilön turvallisuudelle taikka huomattavaa vahinkoa omaisuudelle;
- 3) uhkaavan väkivallan torjumiseksi; tai
- 4) henkilönkatsastuksen turvaamiseksi.

Sitomista ei saa jatkaa pitempään kuin on välttämätöntä. Sitominen ei saa aiheuttaa tutkintavangille vaaraa tai tarpeetonta kipua. Sitomisesta on viipymättä ilmoitettava terveydenhuollon ammattihenkilölle, jos tutkintavanki sidotaan 1 momentin 2 kohdan nojalla. Kun tutkintavanki on kuultavana tuomioistuimessa, sitominen on lopetettava, jollei puheenjohtaja erityisistä syistä toisin päätä. Sitominen on lopetettava myös, jos se on välttämätöntä lääketieteellisen toimenpiteen suorittamiseksi.

Raskaana olevaa tutkintavankia ei saa sitoa synnytyksen käynnistyttyä, synnytyksen aikana tai välittömästi synnytyksen jälkeen.

5 §

Erillään pitäminen

Tutkintavanki saadaan pitää erillään muista vangeista, jos se on välttämätöntä:

- 1) sen estämiseksi, että tutkintavanki vakavasti vaarantaa muun henkilön henkeä ja terveyttä;

- 2) ilmeisen karkaamis- tai vapauttamisyrityksen estämiseksi;
 - 3) päihdyttävän aineen jatkuvan käytön tai rikoslain 50 luvun 1, 2, 2 a, 3, 4 ja 4 a §:ssä tarkoitetun huumausainerikoksen estämiseksi;
 - 4) tutkintavangin oman turvallisuuden takaamiseksi; tai
 - 5) muun 1–4 kohtaa vastaavan, vankilan järjestystä ja turvallisuutta vakavasti vaarantavan teon estämiseksi.
-

6 §

Voimakeinojen käyttö

Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä on virkatehtävää suorittaessaan oikeus käyttää voimakeinoja:

- 1) tutkintavangin karkaamisen tai luvatta poistumisen estämiseksi, vastarinnan murtamiseksi ja tässä tai 11 luvussa tarkoitetun valvonta-, tarkastus- ja turvaamistoimenpiteen suorittamiseksi;
 - 2) 12 luvussa tarkoitetun vankilaan pääsyn estämiseksi, esineiden ja tavaroiden haltuun ottamiseksi, alueelta poistamiseksi sekä kiinnioton ja säilönsäpidon toimittamiseksi; sekä
 - 3) henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen taikka muun henkilön terveyttä vaarantavan teon taikka tapahtuman uhatessa luvattoman pääsyn estämiseksi, esteen poistamiseksi tai kulkuneuvon pysäyttämiseksi.
-

15 luku

Muutoksenhaku

1 §

Muutoksenhakukelpoiset päätökset

Tutkintavanki saa vaatia oikaisua tai valittaa Rikosseuraamuslaitoksen päätöksestä, joka koskee:

- 1) 3 luvun 1 §n 5 momentissa tarkoitettua sijoittamista, 2 §:n 2 momentissa tarkoitettua erillään asumista omasta pyynnöstä, 2 c §:ssä tarkoitettua varmuusosastolle sijoittamista, 2 d §:ssä tarkoitettua varmuusosastolle sijoittamisen jatkamista, 3 §:ssä tarkoitettua omien vaatteiden käyttöä tai 4 §:ssä tarkoitettua perusruokavaliosta poikkeamista;
-

16 luku

Erinäiset säännökset

1 §

Vankeuslain soveltaminen

Tutkintavankeuden toimeenpanossa sovelletaan, mitä vankeuden täytäntöönpanon osalta säädetään vankeuslain:

3) 5 luvun 1 §:n 1 momentissa osastoista, 5 §:n 1 momentissa varmuusosastosta, 8 §:ssä osaston päiväjärjestyksestä ja 9 §:n 1 momentissa osaston päiväjärjestyksen vahvistamista koskevasta päätösvallasta sekä 9 §:n 2 momentissa tarkoitetun ylilääkärin tai hänen määräämänsä lääkärin päätösvallasta;

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

3.

Laki

puolustustilalain 9 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan puolustustilalain (1083/1991) 9 §:n 4 momentti seuraavasti:

9 §

Turvasäilöön määrätyn henkilön oikeuksista on voimassa, mitä tutkintavangista tutkintavankeuslaissa (768/2005) säädetään. Hänen yhteydenpitoaan ulkopuolisiin voidaan kuitenkin rajoittaa ja yhteydenpito voidaan kieltää siltä osin kuin se saattaa vaarantaa turvasäilöön määräämisen tarkoituksen saavuttamisen.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä 22.5.2025

Pääministeri

Petteri Orpo

Oikeusministeri Leena Meri

1.

Laki

vankeuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan vankeuslain (767/2005) 5 luvun 7 §:n 2 momentti ja
muutetaan 1 luvun 9 §:n 2 momentti, 2 luvun 1 §:n 4 momentti ja 12 §:n 1 momentti, 4 luvun 9 §:n 1 ja 2 momentti, 5 luvun 5 ja 6 §, 7 §:n otsikko sekä 9 §:n 3 momentti, 6 luvun 1 §, 11 luvun 2 § ja 3 §:n 2 momentin 2 kohta sekä 8 §:n 1 momentti, 12 luvun 7 §:n 1 momentti, 8 §:n 1 momentti ja 11 §:n 2 momentti, 13 luvun 2 §:n 3 momentti, 16 luvun 3 §:n 1 momentti sekä 18 luvun 2 § ja 5 §:n 1 momentti sekä 6 §:n 1 momentti,
sellaisina kuin niistä ovat
1 luvun 9 §:n 2 momentti, 5 luvun 9 §:n 3 momentti ja 12 luvun 11 §:n 2 momentti laissa 222/2022, 2 luvun 1 §:n 4 momentti ja 12 §:n 1 momentti laissa 33/2015, 4 luvun 9 §:n 1 momentti ja 6 luvun 1 § laissa 1302/2021, 5 luvun 5 § osaksi laissa 222/2022, 11 luvun 2 § osaksi laissa 393/2015, 11 luvun 3 §:n 2 kohta ja 8 §:n 1 momentti laissa 393/2015, 12 luvun 7 §:n 1 momentti ja 8 §:n 1 momentti sekä 13 luvun 2 §:n 3 momentti laissa 290/2021 sekä 18 luvun 2 § osaksi laissa 507/2019 ja 6 §:n 1 momentti laissa 735/2011,
seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 luku

1 luku

**Yleiset säännökset vankeuden
täytäntöönpanosta**

**Yleiset säännökset vankeuden
täytäntöönpanosta**

9 §

9 §

Toimivalta virka-ajan ulkopuolella

Toimivalta virka-ajan ulkopuolella

Rikosseuraamuslaitoksen päivystävä
virkamies saa käyttää täytäntöönpanosta
vastaavalle virkamiehelle kuuluvaa
pääösvaltaa rangaistusaikaa koskevan
pääöksen tekemisessä, jollei asia siedä
viivytyä.

Rikosseuraamuslaitoksen päivystävä
virkamies saa käyttää täytäntöönpanosta
vastaavalle virkamiehelle kuuluvaa
pääösvaltaa rangaistusaikaa koskevan
pääöksen tekemisessä ja
etsintäkuuluttamisessa, jollei asia siedä
viivytyä.

2 luku

Täytäntöönpanon aloittaminen

1 §

*Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoon
ryhtyminen*

Vankiluvun tasoittamiseksi ja rangaistuksen asianmukaisen täytäntöönpanon turvaamiseksi oikeusministeriön asetuksella voidaan säätää, että vankilat eivät ota tiettyä ajanjaksona vastaan sellaisia rangaistukseen tuomittuja, joilla on suoritettavanaan enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistus tai sakon muuntorangaistus. Täytäntöönpanon alkaminen ei kuitenkaan tästä syystä saa siirtyä yli kahdeksaa kuukautta siitä kun tuomio tuli täytäntöönpanokelpoiseksi.

12 §

Tarkemmat säännökset ja määräykset

Tarkemmat säännökset vankeuden täytäntöönpanon aloittamisesta ja lykkäämisestä, lainvoimaa vailla olevan tuomion täytäntöönpanosta, tuomitun kuulemisesta, etsintäkuuluttamisesta sekä sakon maksamisesta vankilassa annetaan valtioneuvoston asetuksella.

2 luku

Täytäntöönpanon aloittaminen

1 §

*Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoon
ryhtyminen*

Vankilaan ottamista voidaan rajoittaa normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa, jos rajoittaminen on välttämätöntä sen varmistamiseksi, että vankeuden täytäntöönpano on 1 luvun 3 §:n 2 momentissa edellytetyllä tavalla turvallista yhteiskunnalle, henkilökunnalle ja vangeille. Rajoitukset voivat koskea sakon muuntorangaistukseen ja alle kahden vuoden ehdotto-maan vankeusrangaistukseen tuomittuja. Rajoitukset voivat kestää enintään kuusi kuukautta. Rajoituksia voidaan jatkaa enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan, jos se on edelleen välttämätöntä tässä momentissa säädetyistä syistä. Rangaistuksen täytäntöönpanoon on kuitenkin ryhdyttävä, jos tuomittu rangaistus raukeaisi rajoitusten vuoksi.

12 §

Tarkemmat säännökset ja määräykset

Tarkemmat säännökset vankeuden täytäntöönpanon aloittamisesta ja lykkäämisestä, lainvoimaa vailla olevan tuomion täytäntöönpanosta, tuomitun kuulemisesta, etsintäkuuluttamisesta sekä sakon maksamisesta vankilassa annetaan valtioneuvoston asetuksella. Oikeusministeriön asetuksella annetaan tarkemmat säännökset vankilaan ottamisen rajoittamisen alkamisesta ja päättymisestä sekä siitä, millä tavoin vankilaan ottamista rajoitetaan.

4 luku

4 luku

Saapuminen ja sijoittaminen vankilaan**Saapuminen ja sijoittaminen vankilaan**

9 §

9 §

*Sijoittaminen avolaitokseen**Sijoittaminen avolaitokseen*

Tuomittu voidaan suoraan vapaudesta sijoittaa avolaitokseen, jos hänen suoritettavanaan on yhdessä tai erikseen sakon muuntorangaistus ja enintään kahden vuoden vankeusrangaistus. Tuomittu voidaan määrätä ilmoittautumaan suljettuun vankilaan ennen avolaitokseen toimittamista. Avolaitokseen sijoittamisen edellytyksenä on, että vanki sitoutuu päihitteettömyyteen ja 16 luvun 7 §:ssä tarkoitettuun päihitteettömyyden valvontaan.

Tuomittu voidaan suoraan vapaudesta sijoittaa avolaitokseen, jos hänen suoritettavanaan on yhdessä tai erikseen sakon muuntorangaistus ja enintään kahden vuoden vankeusrangaistus. Tuomittu voidaan määrätä ilmoittautumaan suljettuun vankilaan ennen avolaitokseen toimittamista. Avolaitokseen sijoittamisen edellytyksenä on, että vanki sitoutuu päihitteettömyyteen ja 16 luvun 7 §:ssä tarkoitettuun päihitteettömyyden valvontaan *sekä tämän luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitettuun teknisillä välineillä tapahtuvaan valvontaan.*

Tuomittu on kuitenkin sijoitettava suljettuun vankilaan, jos on perusteltua syytä epäillä, että hän:

Tuomittu on kuitenkin sijoitettava suljettuun vankilaan, jos on perusteltua syytä epäillä, että hän:

- 1) ei sovellu avolaitoksessa järjestettävään tai avolaitoksen hyväksymään toimintaan;
- 2) ei tule noudattamaan avolaitoksen järjestystä;
- 3) jatkaa rikollista toimintaa;
- 4) poistuu avolaitoksesta luvatta; tai
- 5) ei tule noudattamaan päihitteettömyyttä tai suostumaan sen valvontaan.

- 1) ei sovellu avolaitoksessa järjestettävään tai avolaitokseen hyväksymään toimintaan;
- 2) ei tule noudattamaan avolaitoksen järjestystä;
- 3) jatkaa rikollista toimintaansa;
- 4) vaarantaa toisen vangin tai muun henkilön turvallisuutta;
- 5) poistuu avolaitoksesta luvatta; tai
- 6) ei tule noudattamaan päihitteettömyyttä tai suostumaan sen valvontaan.

5 luku

5 luku

Sijoittaminen vankilassa**Sijoittaminen vankilassa**

5 §

5 §

*Varmuosasto**Varmuosasto*

Rikosseuraamuslaitoksen operatiivisen toiminnan vastuualueen johtajan päätöksellä voidaan vankilaan turvallisuussyistä perustaa

Vankilassa voi turvallisuussyistä olla muusta vankilasta eristetty osasto (varmuus-osasto).

muusta vankilasta eristetty osasto (varmuusosasto).

Varmuusosastolle sijoitetun vangin oikeuksia ei saa rajoittaa enempää kuin mitä varmuusosastolle sijoittamisesta välttämättä aiheutuu.

Varmuusosastolle sijoitettua vankia ja hänen terveydentilaansa on tarkoin seurattava.

Varmuusosastolle sijoitetun vangin oikeuksien rajoituksista säädetään 8 luvun 3 §:n 2 momentissa, 11 luvun 2 §:n 2 momentissa, 3 §:n 2 momentissa ja 4 §:n 2 momentissa, 12 luvun 8 §:ssä sekä 13 luvun 2 §:n 3 momentissa.

Varmuusosastolle sijoittamisesta on viipymättä ilmoitettava lääkärille tai muulle terveydenhuollon ammattihenkilölle. Varmuusosastolle sijoitettua vankia ja hänen terveydentilaansa on tarkoin seurattava.

6 §

Varmuusosastolle sijoittamisen edellytykset

Vanki voidaan sijoittaa varmuusosastolle, jos on perusteltua syytä epäillä, että vanki:

1) syyllistyy tekijänä tai osallisena rikoslain 50 luvun 1, 2 tai 4 §:ssä tarkoitettuun rikokseen;

2) syyllistyy muuhun rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus olisi vähintään 4 vuotta vankeutta;

3) karkaa tai yrittää karata; tai

4) yritetään vapauttaa.

Vanki voidaan sijoittaa varmuusosastolle myös, jos hän on vakavasti vaarantanut vankilan turvallisuutta tai jos sijoittaminen on perusteltua hänen oman turvallisuutensa takaamiseksi.

7 §

Varmuusosastolle sijoittamisen kesto ja perusteiden ilmoittaminen

Varmuusosastolle sijoittamisen perusteet on ilmoitettava vangille, jos niiden ilmoittamisesta ei aiheudu vaaraa muun henkilön turvallisuudelle taikka haittaa rikoksen selvittämislle.

9 §

6 §

Varmuusosastolle sijoittamisen edellytykset

Vanki voidaan sijoittaa varmuusosastolle, jos se on välttämätöntä sen estämiseksi, että hän:

1) jatkaa rikollista toimintaa vankilassa;

2) yrittää karata tai hänet yritetään vapauttaa; taikka

3) muulla kuin 1 tai 2 kohdassa tarkoitettu tavoin vakavasti vaarantaa vankilan järjestystä ja turvallisuutta taikka toisen vangin tai muun henkilön turvallisuutta vankilassa.

7 §

Varmuusosastolle sijoittamisen kesto

(2 momentti kumotaan)

9 §

Päätösvalta

Päätösvalta

Vangin sijoittamisesta varmuusosastolle päättää operatiivisen toiminnan vastualueen johtaja vankilan yksikönpäällikön tai asiakasarvioinnin yksikön yksikönpäällikön esityksestä tai näitä kuultuaan.

Vangin sijoittamisesta varmuusosastolle ja varmuusosastolle sijoittamisen jatkamisesta päättää operatiivisen toiminnan vastualueen johtaja vankilan yksikönpäällikön tai asiakasarvioinnin yksikön yksikönpäällikön esityksestä tai näitä kuultuaan.

6 luku

6 luku

Siirtäminen vankilasta toiseen

Siirtäminen vankilasta toiseen

1 §

1 §

Siirtäminen suljetusta vankilasta avolaitokseen

Siirtäminen suljetusta vankilasta avolaitokseen

Vanki voidaan rangaistuksen pituudesta riippumatta 4 luvun 8 §:ää noudattaen siirtää suljetusta vankilasta avolaitokseen *määräajaksi tai* rangaistuksen jäljellä olevaa osaa suorittamaan, jos:

- 1) avolaitokseen siirtäminen edistää rangaistusajan suunnitelman toteutumista;
- 2) vanki soveltuu avolaitoksessa järjestettävään tai muuhun avolaitoksen hyväksymään toimintaan;
- 3) voidaan pitää todennäköisenä, että vanki noudattaa avolaitoksen järjestystä, *ei syyllisty rikokseen* eikä poistu avolaitoksesta luvatta; ja
- 4) vanki sitoutuu olemaan käyttämättä päihdyttäviä aineita ja rikoslain 44 luvun 16 §:ssä tarkoitettuja dopingaineita sekä sitoutuu tämän lain 16 luvun 7 §:ssä tarkoitettuun päihteettömyyden valvontaan.

Vanki voidaan rangaistuksen pituudesta riippumatta siirtää suljetusta vankilasta avolaitokseen rangaistuksen jäljellä olevaa osaa suorittamaan, jos:

- 1) avolaitokseen siirtäminen edistää rangaistusajan suunnitelman toteutumista;
- 2) vanki soveltuu avolaitoksen järjestettävään tai muuhun avolaitoksen hyväksymään toimintaan;
- 3) voidaan pitää todennäköisenä, että vanki noudattaa avolaitoksen järjestystä, *ei jatka rikollista toimintaa, ei vaaranna toisen vangin tai muun henkilön turvallisuutta* eikä poistu avolaitoksesta luvatta;
- 4) vanki sitoutuu olemaan käyttämättä päihdyttäviä aineita ja rikoslain 44 luvun 16 §:ssä tarkoitettuja dopingaineita sekä sitoutuu tämän lain 16 luvun 7 §:ssä tarkoitettuun päihteettömyyden valvontaan; ja
- 5) vanki sitoutuu 4 luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitettuun teknisillä välineillä tapahtuvaan valvontaan.

Vangin siirtämisessä suljetusta vankilasta avovankilaan noudatetaan 4 luvun 8 §:ää.

11 luku

11 luku

Vapaa-aika

2 §

Osallistuminen vapaa-ajan toimintoihin

Vanki saa osallistua vapaa-ajan toimintoihin ja viettää vapaa-aikaa yhdessä muiden vankien kanssa.

Osallistuminen voidaan kieltää tai sitä rajoittaa, jos vanki:

1) on sijoitettu sopimusosastolle tai varmuusosastolle;

2) suorittaa 15 luvun 4 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettua yksinäisyysrangaistusta; taikka

3) on 15 luvun 14 §:ssä tai 18 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitetun toimenpiteen kohteena.

3 §

Uskonnonharjoitus

Vangilla on oikeus osallistua uskonnollisiin tilaisuuksiin, jollei:

1) vanki ole sijoitettu varmuusosastolle taikka suorita 15 luvun 4 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettua yksinäisyysrangaistusta; taikka

2) vanki ole 15 luvun 14 §:ssä tai 18 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitetun toimenpiteen kohteena.

8 §

Päätösvalta

Vapaa-ajan toimintaan ja 3 §:ssä tarkoitettuun jumalanpalvelukseen, hartaushetkeen ja muuhun uskonnolliseen

Vapaa-aika

2 §

Osallistuminen vapaa-ajan toimintoihin

Vanki saa osallistua vapaa-ajan toimintoihin ja viettää vapaa-aikaa yhdessä muiden vankien kanssa.

Varmuusosastolle sijoitettu vanki saa osallistua varmuusosastolle soveltuviin vapaa-ajan toimintoihin. Varmuusosastolle sijoitettu vanki saa viettää vapaa-aikaa yhdessä muiden varmuusosaston vankien kanssa varmuusosastolle soveltuvalla tavalla.

Osallistuminen voidaan kieltää tai sitä rajoittaa, jos vanki:

1) suorittaa 15 luvun 4 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettua yksinäisyysrangaistusta; taikka

2) on 15 luvun 11 §:ssä tai 18 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitetun toimenpiteen kohteena.

3 §

Uskonnonharjoitus

Vangilla on oikeus osallistua uskonnollisiin tilaisuuksiin, jollei:

1) vanki ole sijoitettu varmuusosastolle taikka suorita 15 luvun 4 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettua yksinäisyysrangaistusta; taikka

2) vanki ole 15 luvun 11 §:ssä tai 18 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitetun toimenpiteen kohteena.

8 §

Päätösvalta

Vapaa-ajan toimintaan ja 3 §:ssä tarkoitettuun jumalanpalvelukseen, hartaushetkeen ja muuhun uskonnolliseen

tilaisuuteen osallistumisen taikka kirjastoon pääsyn epäämisestä sekä 2 §:n 2 momentissa tarkoitetusta osallistumisen kieltämisestä tai rajoittamisesta päättää ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies tai, jos asia ei siedä viivytystä, ohjaus- tai valvontatehtävissä toimiva virkamies. Ennen epäämispäätöksen tekemistä tulee kuulla tilaisuuden järjestäjää.

tilaisuuteen osallistumisen taikka kirjastoon pääsyn epäämisestä sekä 2 §:n 3 momentissa tarkoitetusta osallistumisen kieltämisestä tai rajoittamisesta päättää ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies tai, jos asia ei siedä viivytystä, ohjaus- tai valvontatehtävissä toimiva virkamies. Ennen epäämispäätöksen tekemistä tulee kuulla tilaisuuden järjestäjää.

12 luku

Kirjeenvaihto, puhelut ja sähköinen viestintä

7 §

Puhelun kuunteleminen ja tallentaminen

Vangin puhelua saadaan kuunnella ja puhelu tallentaa, jos se on tarpeen kyseisen vangin rikostaustaan, hänen vankeusaikaiseen käyttäytymiseensä tai puhelun vastaanottajaan liittyvästä perustellusta syystä rikoksen estämiseksi, vankilan järjestystä uhkaavan vaaran torjumiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi.

8 §

Kirjeenvaihto, puhelut ja sähköinen viestintä varmuusosastolla

Varmuusosastolla olevalta vangilta peräisin oleva ja vangille saapunut muu kuin 3 ja 4 §:ssä tarkoitettu kirje, muu postilähetys ja viesti saadaan lukea, jos se on tarpeen kyseisen vangin rikostaustaan, hänen vankeusaikaiseen käyttäytymiseensä, lähetykseen tai sen lähettäjään taikka vastaanottajaan liittyvästä syystä rikoksen estämiseksi, vankilan järjestystä uhkaavan vaaran torjumiseksi taikka vangin tai muun

12 luku

Kirjeenvaihto, puhelut ja sähköinen viestintä

7 §

Puhelun kuunteleminen ja tallentaminen

Vangin puhelua saadaan kuunnella ja puhelu tallentaa, jos se on tarpeen kyseisen vangin rikostaustaan, hänen vankeusaikaiseen käyttäytymiseensä tai puhelun vastaanottajaan liittyvästä perustellusta syystä rikoksen estämiseksi, vankilan järjestystä uhkaavan vaaran torjumiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi. *Puhelun kuuntelemiseen ja tallentamiseen oikeuttava päätös voidaan tehdä enintään 14 päivän määräajaksi kerrallaan.*

8 §

Kirjeenvaihto, puhelut ja sähköinen viestintä varmuusosastolla

Varmuusosastolla olevalta vangilta peräisin oleva ja vangille saapunut muu kuin 3 ja 4 §:ssä tarkoitettu kirje, muu postilähetys ja viesti saadaan lukea, jos se on tarpeen kyseisen vangin rikostaustaan, hänen vankeusaikaiseen käyttäytymiseensä, lähetykseen tai sen lähettäjään taikka vastaanottajaan liittyvästä syystä rikoksen estämiseksi, vankilan järjestystä uhkaavan vaaran torjumiseksi taikka vangin tai muun

Voimassa oleva laki

Ehdotus

henkilön turvallisuuden suojelemiseksi. Muutoin vangin kirjeenvaihtoon sovelletaan, mitä 1 §:ssä, 2 §:n 2 ja 3 momentissa sekä 2 a, 3-5, 10 ja 11 §:ssä säädetään.

henkilön turvallisuuden suojelemiseksi. Muutoin vangin kirjeenvaihtoon sovelletaan, mitä 1 §:ssä, 2 §:n 2 ja 3 momentissa sekä 2 a, 3-5 ja 11 §:ssä säädetään.

11 §

Päätösvalta

Kirjeen, muun postilähetysten tai viestin lukemisesta 2 §:n 1 momentin, 8 §:n 1 momentin tai 9 b §:n nojalla, 2 §:n 2 momentin mukaisesta lähettäjän selvittämisestä, 2 §:n 3 momentissa tarkoitettu jäljennöksen ottamisesta, 2 a §:n 1 momentin mukaisesta lukemisesta ilmoittamisesta sekä lähetysten tai viestin 5 §:ssä tarkoitettu pidättämisestä päättää turvallisuudesta vastaava virkamies taikka ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies. Viestin saa kuitenkin antaa luettavaksi myös sellaiselle Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehelle, jolla on oikeus käsitellä turvallisuustietorekisterin tietoja. Puhelun kuuntelemisesta ja tallentamisesta päättää turvallisuudesta vastaava virkamies. Puhelimen käytön keskeyttämisestä tai epäämisestä päättää ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies tai ohjaus- tai valvontatehtävissä toimiva virkamies.

Kirjeen, muun postilähetysten tai viestin lukemisesta 2 §:n 1 momentin, 8 §:n 1 momentin tai 9 b §:n nojalla, 2 §:n 2 momentin mukaisesta lähettäjän selvittämisestä, 2 §:n 3 momentissa tarkoitettu jäljennöksen ottamisesta, 2 a §:n 1 momentin mukaisesta lukemisesta ilmoittamisesta sekä lähetysten tai viestin 5 §:ssä tarkoitettu pidättämisestä päättää turvallisuudesta vastaava virkamies taikka ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies. Viestin saa kuitenkin antaa luettavaksi myös sellaiselle Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehelle, jolla on oikeus käsitellä turvallisuustietorekisterin tietoja. Puhelun kuuntelemisesta ja tallentamisesta päättää turvallisuudesta vastaava virkamies *taikka ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies*. Puhelimen käytön keskeyttämisestä tai epäämisestä päättää ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies tai ohjaus- tai valvontatehtävissä toimiva virkamies.

13 luku

Tapaamiset ja muut yhteydet vankilan ulkopuolelle

2 §

Tapaamistilat ja valvonta

13 luku

Tapaamiset ja muut yhteydet vankilan ulkopuolelle

2 §

Tapaamistilat ja valvonta

Jäljempänä 3 §:ssä tarkoitettussa valvotussa tapaamisessa vangin ja tapaajan välinen keskustelu voidaan kuunnella ja tallentaa teknisellä laitteella, jos se on tarpeen kyseisen vangin rikostaustaan, hänen vankeusaikaiseen käyttäytymiseensä tai tapaajaan liittyvästä perustellusta syystä rikoksen estämiseksi, vankilan järjestystä uhkaavan vaaran torjumiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi. *Keskustelun kuuntelusta ja tallentamisesta on ennen toimenpiteen aloittamista ilmoitettava vangille ja tapaajalle. Varmuusosastolle sijoitetun vangin valvotun tapaamisen keskustelu voidaan kuunnella ja tallentaa.*

16 luku

Vankilan tilojen ja vangin tarkastaminen

3 §

Vangin turvatarkastus

Vanki saadaan vankilassa, sen alueella ja kuljetuksen aikana tarkastaa turvallisuudesta huolehtimiseksi, järjestyksen turvaamiseksi tai omaisuuden suojelemiseksi (vangin turvatarkastus).

18 luku

Turvaamistoimenpiteet ja voimakeinojen käyttö

2 §

Sitominen

Vangin välitöntä toimintavapautta saadaan rajoittaa käsiraudat laittamalla, muovista sidettä käyttämällä, sylkemisen estävää suojaa käyttämällä tai muulla vastaavalla tavalla, jos se on välttämätöntä:

Jäljempänä 3 §:ssä tarkoitettussa valvotussa tapaamisessa vangin ja tapaajan välinen keskustelu voidaan kuunnella ja tallentaa teknisellä laitteella, jos se on tarpeen kyseisen vangin rikostaustaan, hänen vankeusaikaiseen käyttäytymiseensä tai tapaajaan liittyvästä perustellusta syystä rikoksen estämiseksi, vankilan järjestystä uhkaavan vaaran torjumiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi. *Varmuusosastolle sijoitetun vangin keskustelu voidaan kuunnella ja tallentaa teknisellä laitteella sekä 3 §:ssä tarkoitettussa valvotussa tapaamisessa että 5 §:ssä tarkoitettussa lapsen tapaamisessa. Keskustelun kuuntelusta ja tallentamisesta on ennen toimenpiteen aloittamista ilmoitettava vangille ja tapaajalle.*

16 luku

Vankilan tilojen ja vangin tarkastaminen

3 §

Vangin turvatarkastus

Vangille voidaan tehdä turvatarkastus rikoksen estämiseksi, vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi (vangin turvatarkastus).

18 luku

Turvaamistoimenpiteet ja voimakeinojen käyttö

2 §

Sitominen

Vangin välitöntä toimintavapautta saadaan rajoittaa käsiraudat laittamalla, muovista sidettä käyttämällä, sylkemisen estävää suojaa käyttämällä tai muulla vastaavalla tavalla, jos

1) karkaamisen estämiseksi kuljetuksen aikana;

2) sellaisen väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi, jota ei saada estetyksi muilla tavoin ja josta saattaa aiheutua vaaraa vangin tai muun henkilön turvallisuudelle taikka huomattavaa vahinkoa omaisuudelle;

3) uhkaavan väkivallan torjumiseksi; tai

4) henkilönkatsastuksen turvaamiseksi.

Sitomista ei saa jatkaa pitempään kuin on välttämätöntä. *Jos vanki sidotaan 1 momentin 2 kohdan nojalla, on mahdollisuuksien mukaan kuultava lääkäriä.* Kun vanki on kuultavana tuomioistuimessa, sitominen on lopetettava, jollei puheenjohtaja erityisestä syystä toisin määrää. Sitominen on lopetettava myös, jos se on välttämätöntä lääketieteellisen toimenpiteen suorittamiseksi.

uusi 3 momentti

5 §

Erillään pitäminen

Vanki saadaan pitää erillään muista vangeista, jos se on välttämätöntä:

1) sen estämiseksi, että vanki vakavasti vaarantaa muun henkilön henkeä tai terveyttä;

2) ilmeisen karkaamis- tai vapauttamisyrityksen estämiseksi;

3) päihdyttävän aineen jatkuvan käytön tai rikoslain 50 luvun 1–4 §:ssä tarkoitetun huumausainerikoksen estämiseksi; tai

4) muun 1–3 kohtaa vastaavan, vankilan järjestystä vakavasti vaarantavan teon estämiseksi.

se on välttämätöntä *virgatehtävän suorittamisen yhteydessä:*

1) karkaamisen estämiseksi kuljetuksen aikana;

2) sellaisen väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi, jota ei saada estetyksi muilla tavoin ja josta saattaa aiheutua vaaraa vangin tai muun henkilön turvallisuudelle taikka huomattavaa vahinkoa omaisuudelle;

3) uhkaavan väkivallan torjumiseksi; tai

4) henkilönkatsastuksen turvaamiseksi.

Sitomista ei saa jatkaa pitempään kuin on välttämätöntä. *Sitominen ei saa aiheuttaa vangille vaaraa tai tarpeetonta kipua. Sitomisesta on viipymättä ilmoitettava terveydenhuollon ammattihenkilölle, jos vanki sidotaan 1 momentin 2 kohdan nojalla.* Kun vanki on kuultavana tuomioistuimessa, sitominen on lopetettava, jollei puheenjohtaja erityisestä syystä toisin määrää. Sitominen on lopetettava myös, jos se on välttämätöntä lääketieteellisen toimenpiteen suorittamiseksi.

Raskaana olevaa vankia ei saa sitoa synnytyksen käynnistyttyä, synnytyksen aikana tai välittömästi synnytyksen jälkeen.

5 §

Erillään pitäminen

Vanki saadaan pitää erillään muista vangeista, jos se on välttämätöntä:

1) sen estämiseksi, että vanki vakavasti vaarantaa muun henkilön henkeä tai terveyttä;

2) ilmeisen karkaamis- tai vapauttamisyrityksen estämiseksi;

3) päihdyttävän aineen jatkuvan käytön tai rikoslain 50 luvun 1, 2, 2a, 3, 4 ja 4a §:ssä tarkoitetun huumausainerikoksen estämiseksi;

4) vangin oman turvallisuuden takaamiseksi; tai

5) muun 1–4 kohtaa vastaavan, vankilan järjestystä ja turvallisuutta vakavasti vaarantavan teon estämiseksi.

6 §

6 §

Voimakeinojen käyttö

Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä on virkatehtävää suorittaessaan *vankilassa, sen alueella ja välittömässä läheisyydessä, vangin kuljetuksen aikana sekä Rikosseuraamuslaitoksen valvomassa toiminnassa* oikeus käyttää voimakeinoja:

1) vangin karkaamisen tai luvatta poistumisen estämiseksi, vastarinnan murtamiseksi ja tässä tai 16 luvussa tarkoitetun valvonta-, tarkastus- ja turvaamistoimenpiteen suorittamiseksi;

2) 17 luvussa tarkoitetun vankilaan pääsyn estämiseksi, esineiden ja tavaroiden haltuun ottamiseksi, alueelta poistamiseksi sekä kiinniottamisen ja säilössäpidon toimittamiseksi; sekä

3) henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen tai muun henkilön terveyttä vaarantavan teon taikka tapahtuman uhatessa luvattoman pääsyn estämiseksi, esteen poistamiseksi tai kulkuneuvon pysäyttämiseksi.

Voimakeinojen käyttö

Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä on virkatehtävää suorittaessaan oikeus käyttää voimakeinoja:

1) vangin karkaamisen tai luvatta poistumisen estämiseksi, vastarinnan murtamiseksi ja tässä tai 16 luvussa tarkoitetun valvonta-, tarkastus- ja turvaamistoimenpiteen suorittamiseksi;

2) 17 luvussa tarkoitetun vankilaan pääsyn estämiseksi, esineiden ja tavaroiden haltuun ottamiseksi, alueelta poistamiseksi sekä kiinniottamisen ja säilössäpidon toimittamiseksi;

3) henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen tai muun henkilön terveyttä vaarantavan teon taikka tapahtuman uhatessa luvattoman pääsyn estämiseksi, esteen poistamiseksi tai kulkuneuvon pysäyttämiseksi; sekä

4) *ulkopuoliseen laitokseen sijoitetun vangin kiinni ottamiseksi ja vankilaan toimittamiseksi.*

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

..

2.

Laki

tutkintavankeuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tutkintavankeuslain (768/2005) 4 luvun 1 §:n 1 momentti, 7 luvun 1 § ja 2 §:n 1 momentti, 8 luvun 7 §:n 1 momentti, 9 luvun 1 §:n 3 momentti, 11 luvun 3 §:n 1 momentti, 13 luvun 2 §, 5 §:n 1 momentti ja 6 §:n 1 momentti, 15 luvun 1 §:n 1 momentin 1 kohta sekä 16 luvun 1 §:n 1 momentin 3 kohta,

sellaisina, kuin niistä ovat 8 luvun 7 §:n 1 momentti ja 9 luvun 1 §:n 3 momentti laissa 291/2021, 13 luvun 2 § osaksi laissa 508/2019 ja 6 §:n 1 momentti osaksi laissa 736/2011, 15 luvun 1 §:n 1 momentin 1 kohta laissa 307/2023 sekä 16 luvun 1 §:n 1 momentin 1 kohta laissa 1641/2015, sekä

lisätään

3 lukuun uusi 2 b— 2 d § ja mainitun luvun 9 §:ään, sellaisena kuin se on laeissa 223/2022 ja 307/2023, uusi 4 momentti sekä lakiin siitä lailla 1303/2021 kumotun 8 luvun 8 §:n tilalle uusi 8 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

3 luku

Sijoittaminen vankilassa, perushuolto ja siirtäminen

uusi 2 b §

Ehdotus

3 luku

Sijoittaminen vankilassa, perushuolto ja siirtäminen

2 b §

Varmuusosasto

Varmuusosastolle sijoitetun tutkintavangin oikeuksien rajoituksista säädetään 4 luvun 1 §:n 1 momentissa, 7 luvun 1 §:n 2 momentissa, 2 §:n 1 momentissa ja 3 §:n 1 momentissa, sekä 9 luvun 1 §:n 3 momentissa.

Varmuusosastolle sijoittamisesta on viipymättä ilmoitettava lääkärille tai muulle terveydenhuollon ammattihenkilölle. Varmuusosastolle sijoitettua tutkintavankia ja hänen terveydentilaansa on tarkoin seurattava.

2 c §

Varmuusosastolle sijoittamisen edellytykset

uusi 2 c §

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Tutkintavanki voidaan sijoittaa varmuusosastolle, jos se on välttämätöntä sen estämiseksi, että hän:

- 1) jatkaa rikollista toimintaa vankilassa;*
- 2) yrittää karata tai hänet yritetään vapauttaa; taikka*
- 3) muulla kuin 1 tai 2 kohdassa tarkoitettu tavoin vakavasti vaarantaa vankilan järjestystä ja turvallisuutta taikka toisen tutkintavangin tai muun henkilön turvallisuutta vankilassa.*

uusi 2 d §

2 d §

Varmuusosastolle sijoittamisen kesto

Varmuusosastolle sijoittamista ei saa jatkaa kauemmin kuin se on välttämätöntä. Päätös tutkintavangin sijoittamisesta varmuusosastolle ja sen perusteet on otettava uudelleen harkittaviksi enintään kolmen kuukauden väliajoin.

9 §

9 §

Päätösvalta

Päätösvalta

uusi 4 momentti

Tutkintavangin sijoittamisesta varmuusosastolle ja varmuusosastolle sijoittamisen jatkamisesta päättää operatiivisen toiminnan vastuualueen johtaja vankilan yksikönpäällikön tai asiakasarvioinnin yksikön yksikönpäällikön esityksestä tai näitä kuultuaan.

4 luku

4 luku

Toiminta

Toiminta

1 §

1 §

Toimintaan osallistuminen

Toimintaan osallistuminen

Tutkintavanki ei ole velvollinen osallistumaan vankilan järjestämään tai hyväksymään toimintaan. Jos tutkintavanki haluaa osallistua toimintaan, siihen on mahdollisuuksien mukaan varattava tilaisuus.

Tutkintavanki ei ole velvollinen osallistumaan vankilan järjestämään tai hyväksymään toimintaan. Jos tutkintavanki haluaa osallistua toimintaan, siihen on mahdollisuuksien mukaan varattava tilaisuus.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Varmuusosastolle sijoitettu tutkintavanki voi kuitenkin osallistua vain varmuusosastolle soveltuviin toimintoihin.

7 luku

7 luku

Vapaa-aika

Vapaa-aika

1 §

1 §

Vapaa-ajan toiminta

Vapaa-ajan toiminta

Tutkintavanki saa osallistua vapaa-ajan toimintoihin ja viettää vapaa-aikaa yhdessä muiden vankien kanssa.

Tutkintavanki saa osallistua vapaa-ajan toimintoihin ja viettää vapaa-aikaa yhdessä muiden vankien kanssa.

Varmuusosastolle sijoitettu tutkintavanki saa osallistua varmuusosastolle soveltuviin vapaa-ajan toimintoihin. Varmuusosastolle sijoitettu tutkintavanki saa viettää vapaa-aikaa yhdessä muiden varmuusosaston tutkintavankien kanssa varmuusosastolle soveltuvalla tavalla.

Osallistuminen voidaan kieltää tai sitä rajoittaa, jos tutkintavanki:

Osallistuminen voidaan kieltää tai sitä rajoittaa, jos tutkintavanki:

1) suorittaa 10 luvun 4 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettua yksinäisyysrangaistusta; taikka

1) suorittaa 10 luvun 4 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettua yksinäisyysrangaistusta; taikka

2) on 10 luvun 14 §:ssä tai 13 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitetun toimenpiteen kohteena.

2) on 10 luvun 11 §:ssä tai 13 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitetun toimenpiteen kohteena.

Tutkintavangilta, joka on päihtynyt tai joka häiritsee vapaa-ajan toimintaa taikka vaarantaa vankilan järjestystä tai turvallisuutta, voidaan evätä oikeus osallistua vapaa-ajan tilaisuuteen.

Tutkintavangilta, joka on päihtynyt tai joka häiritsee vapaa-ajan toimintaa taikka vaarantaa vankilan järjestystä ja turvallisuutta, voidaan evätä oikeus osallistua vapaa-ajan tilaisuuteen.

2 §

2 §

Uskonnonharjoitus

Uskonnonharjoitus

Tutkintavangilla on oikeus osallistua vankilassa järjestettyihin jumalanpalveluksiin, hartaushetkiin ja muihin hengellisiin tilaisuuksiin, jollei:

Tutkintavangilla on oikeus osallistua vankilassa järjestettyihin jumalanpalveluksiin, hartaushetkiin ja muihin hengellisiin tilaisuuksiin, jollei hän ole:

1) tutkintavanki suorita 10 luvun 4 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettua yksinäisyysrangaistusta; taikka

1) *sijoitettu varmuusosastolle tai* suorita 10 luvun 4 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettua yksinäisyysrangaistusta; taikka

Voimassa oleva laki

2) tutkintavanki ole 10 luvun 14 §:ssä tai 13 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettun toimenpiteen kohteena.

Ehdotus

2) 10 luvun 11 §:ssä tai 13 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettun toimenpiteen kohteena.

8 luku

Kirjeenvaihto, puhelut ja sähköinen viestintä

7 §

Puhelun kuunteleminen ja tallentaminen

Tutkintavangin puhelua saadaan kuunnella ja puhelu tallentaa, jos se on tarpeen kyseisen tutkintavangin rikostaustaan, hänen tutkintavankeusaikaiseen käyttäytymiseensä tai puhelun vastaanottajaan liittyvästä perustellusta syystä rikoksen estämiseksi, vankilan järjestystä uhkaavan vaaran torjumiseksi, tutkintavankeuden tarkoituksen turvaamiseksi taikka tutkintavangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi.

8 luku

Kirjeenvaihto, puhelut ja sähköinen viestintä

7 §

Puhelun kuunteleminen ja tallentaminen

Tutkintavangin puhelua saadaan kuunnella ja puhelu tallentaa, jos se on tarpeen kyseisen tutkintavangin rikostaustaan, hänen tutkintavankeusaikaiseen käyttäytymiseensä tai puhelun vastaanottajaan liittyvästä perustellusta syystä rikoksen estämiseksi, vankilan järjestystä uhkaavan vaaran torjumiseksi, tutkintavankeuden tarkoituksen turvaamiseksi taikka tutkintavangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi. *Puhelun kuuntelemiseen ja tallentamiseen oikeuttava päätös voidaan tehdä enintään 14 päivän määräajaksi kerrallaan.*

uusi 8 §

8 §

Kirjeenvaihto, puhelut ja sähköinen viestintä varmuusosastolla

Varmuusosastolla olevalta tutkintavangilta peräisin oleva ja tutkintavangille saapunut muu kuin 3 ja 4 §:ssä tarkoitettu kirje, muu postilähetys ja viesti saadaan lukea, jos se on tarpeen kyseisen tutkintavangin rikostaustaan, hänen tutkintavankeusaikaiseen käyttäytymiseensä, lähetykseen tai sen lähettäjään taikka vastaanottajaan liittyvästä syystä tutkintavankeuden tarkoituksen turvaamiseksi, rikoksen estämiseksi, vankilan järjestystä uhkaavan vaaran torjumiseksi taikka tutkintavangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi. Muutoin tutkintavangin kirjeenvaihtoon sovelletaan,

Voimassa oleva laki

Ehdotus

mitä 1 §:ssä, 2 §:n 2 ja 3 momentissa sekä 2 a §, 3-5 ja 9 §:ssä säädetään.

Varmuusosastolla olevan tutkintavangin puhelimen käytön ehtona on, että tutkintavanki suostuu siihen, että hänen puhelunsa voidaan kuuntelun lisäksi tallentaa. Muutoin puhelun kuuntelemiseen sovelletaan, mitä 7 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään.

Varmuusosastolle sijoitetulla vangilla ei voida myöntää lupaa 7 a §:ssä tarkoitettuun sähköpostin käyttöön.

9 luku

Tapaamiset ja muut yhteydet vankilan ulkopuolelle

1 §

Tapaaminen

Tutkintavangin ja tapaajan välinen keskustelu voidaan kuunnella ja tallentaa teknisellä laitteella, jos se on tarpeen kyseisen tutkintavangin rikostaustaan, hänen tutkintavankeusaikaiseen käyttäytymiseensä tai tapaajaan liittyvästä perustellusta syystä rikoksen estämiseksi, vankilan järjestystä uhkaavan vaaran torjumiseksi, tutkintavankeuden tarkoituksen turvaamiseksi taikka tutkintavangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi. *Keskustelun kuuntelusta ja tallentamisesta on ennen toimenpiteen aloittamista ilmoitettava tutkintavangille ja tapaajalle.*

11 luku

Vankilan tilojen ja tutkintavangin tarkastaminen

9 luku

Tapaamiset ja muut yhteydet vankilan ulkopuolelle

1 §

Tapaaminen

Tutkintavangin ja tapaajan välinen keskustelu voidaan kuunnella ja tallentaa teknisellä laitteella, jos se on tarpeen kyseisen tutkintavangin rikostaustaan, hänen tutkintavankeusaikaiseen käyttäytymiseensä tai tapaajaan liittyvästä perustellusta syystä rikoksen estämiseksi, vankilan järjestystä uhkaavan vaaran torjumiseksi, tutkintavankeuden tarkoituksen turvaamiseksi taikka tutkintavangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi. *Varmuusosastolle sijoitetun tutkintavangin keskustelu voidaan kuunnella ja tallentaa teknisellä laitteella sekä 2 momentissa tarkoitettussa valvotussa tapaamisessa että 3 §:ssä tarkoitettussa lapsen tapaamisessa. Keskustelun kuuntelusta ja tallentamisesta on ennen toimenpiteen aloittamista ilmoitettava tutkintavangille ja tapaajalle.*

11 luku

Vankilan tilojen ja tutkintavangin tarkastaminen

Voimassa oleva laki

3 §

Tutkintavangin turvatarkastus

Tutkintavanki saadaan vankilassa, sen alueella ja kuljetuksen aikana tarkastaa turvallisuudesta huolehtimiseksi, järjestyksen turvaamiseksi tai omaisuuden suojelemiseksi (*tutkintavangin turvatarkastus*).

13 luku

Turvaamistoimenpiteet ja voimakeinojen käyttö

2 §

Sitominen

Tutkintavangin välitöntä toimintavapautta saadaan rajoittaa käsiraudat laittamalla, muovista sidettä käyttämällä, sylkemisen estävää suojaa käyttämällä tai muulla vastaavalla tavalla, jos se on välttämätöntä:

- 1) karkaamisen estämiseksi kuljetuksen aikana;
- 2) sellaisen väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi, jota ei saada estetyksi muilla tavoin ja josta saattaa aiheutua vaaraa vangin tai muun henkilön turvallisuudelle taikka huomattavaa vahinkoa omaisuudelle;
- 3) uhkaavan väkivallan torjumiseksi; tai
- 4) henkilönkatsastuksen turvaamiseksi.

Sitomista ei saa jatkaa pitempään kuin on välttämätöntä. *Jos tutkintavanki sidotaan 1 momentin 2 kohdan nojalla, on mahdollisuuksien mukaan kuultava lääkäriä.* Kun tutkintavanki on kuultavana tuomioistuimessa, sitominen on lopetettava, jollei puheenjohtaja erityisistä syistä toisin päättä.

uusi 3 momentti

Ehdotus

3 §

Tutkintavangin turvatarkastus

Tutkintavangille voidaan tehdä turvatarkastus rikoksen estämiseksi, vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi, tutkintavangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi taikka tutkintavankeuden tarkoituksen turvaamiseksi (tutkintavangin turvatarkastus).

13 luku

Turvaamistoimenpiteet ja voimakeinojen käyttö

2 §

Sitominen

Tutkintavangin välitöntä toimintavapautta saadaan rajoittaa käsiraudat laittamalla, muovista sidettä käyttämällä, sylkemisen estävää suojaa käyttämällä tai muulla vastaavalla tavalla, jos se on välttämätöntä *virkatehtävän suorittamisen yhteydessä:*

- 1) karkaamisen estämiseksi kuljetuksen aikana;
- 2) sellaisen väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi, jota ei saada estetyksi muilla tavoin ja josta saattaa aiheutua vaaraa tutkintavangin tai muun henkilön turvallisuudelle taikka huomattavaa vahinkoa omaisuudelle;
- 3) uhkaavan väkivallan torjumiseksi; tai
- 4) henkilönkatsastuksen turvaamiseksi.

Sitomista ei saa jatkaa pitempään kuin on välttämätöntä. *Sitominen ei saa aiheuttaa tutkintavangille vaaraa tai tarpeetonta kipua. Sitomisesta on viipymättä ilmoitettava terveydenhuollon ammattihenkilölle, jos tutkintavanki sidotaan 1 momentin 2 kohdan nojalla.* Kun tutkintavanki on kuultavana tuomioistuimessa, sitominen on lopetettava, jollei puheenjohtaja erityisistä syistä toisin päättä. Sitominen on lopetettava myös, jos se on välttämätöntä lääketieteellisen toimenpiteen suorittamiseksi.

Voimassa oleva laki

5 §

Erillään pitäminen

Tutkintavanki saadaan pitää erillään muista vangeista, jos se on välttämätöntä:

- 1) sen estämiseksi, että tutkintavanki vakavasti vaarantaa muun henkilön henkeä ja terveyttä;
- 2) ilmeisen karkaamis- tai vapauttamisyrityksen estämiseksi;
- 3) päihdyttävän aineen jatkuvan käytön tai rikoslain 50 luvun 1–4 §:ssä tarkoitetun huumausainerikoksen estämiseksi; tai
- 4) muun 1–3 kohtaa vastaavan, vankilan järjestystä vakavasti vaarantavan teon estämiseksi.

6 §

Voimakeinojen käyttö

Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä on virkatehtävää suorittaessaan *vankilassa, sen alueella ja välittömässä läheisyydessä, tutkintavangin kuljetuksen aikana sekä Rikosseuraamuslaitoksen valvomassa toiminnassa* oikeus käyttää voimakeinoja:

- 1) tutkintavangin karkaamisen tai luvatta poistumisen estämiseksi, vastarinnan murtamiseksi ja tässä tai 11 luvussa tarkoitetun valvonta-, tarkastus- ja turvaamistoimenpiteen suorittamiseksi;
- 2) 12 luvussa tarkoitetun vankilaan pääsyn estämiseksi, esineiden ja tavaroiden haltuun ottamiseksi, alueelta poistamiseksi sekä kiinniottamisen ja säilössäpidon toimittamiseksi; sekä
- 3) henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen taikka muun henkilön terveyttä vaarantavan teon taikka tapahtuman uhatessa luvattoman pääsyn estämiseksi, esteen

Ehdotus

Raskaana olevaa tutkintavankia ei saa sitoa synnytyksen käynnistyttyä, synnytyksen aikana tai välittömästi synnytyksen jälkeen.

5 §

Erillään pitäminen

Tutkintavanki saadaan pitää erillään muista vangeista, jos se on välttämätöntä:

- 1) sen estämiseksi, että tutkintavanki vakavasti vaarantaa muun henkilön henkeä ja terveyttä;
- 2) ilmeisen karkaamis- tai vapauttamisyrityksen estämiseksi;
- 3) päihdyttävän aineen jatkuvan käytön tai rikoslain 50 luvun 1, 2, 2 a, 3, 4 ja 4 a §:ssä tarkoitetun huumausainerikoksen estämiseksi;
- 4) *tutkintavangin oman turvallisuuden takaamiseksi*; tai
- 5) muun 1–4 kohtaa vastaavan, vankilan järjestystä *ja turvallisuutta* vakavasti vaarantavan teon estämiseksi.

6 §

Voimakeinojen käyttö

Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä on virkatehtävää suorittaessaan oikeus käyttää voimakeinoja:

- 1) tutkintavangin karkaamisen tai luvatta poistumisen estämiseksi, vastarinnan murtamiseksi ja tässä tai 11 luvussa tarkoitetun valvonta-, tarkastus- ja turvaamistoimenpiteen suorittamiseksi;
- 2) 12 luvussa tarkoitetun vankilaan pääsyn estämiseksi, esineiden ja tavaroiden haltuun ottamiseksi, alueelta poistamiseksi sekä kiinniottamisen ja säilössäpidon toimittamiseksi; sekä
- 3) henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen taikka muun henkilön terveyttä vaarantavan teon taikka tapahtuman uhatessa luvattoman pääsyn estämiseksi, esteen

Voimassa oleva laki

poistamiseksi tai kulkuneuvon
pysäyttämiseksi.

Ehdotus

poistamiseksi tai kulkuneuvon
pysäyttämiseksi.

15 luku

Muutoksenhaku

1 §

Muutoksenhakukelpoiset päätökset

Tutkintavanki saa vaatia oikaisua tai valittaa Rikosseuraamuslaitoksen päätöksestä, joka koskee:

1) 3 luvun 1 §:n 5 momentissa tarkoitettua tutkintavangin sijoittamista, 2 §:n 2 momentissa tarkoitettua erillään asumista omasta pyynnöstä, 3 §:ssä tarkoitettua omien vaatteiden käyttöä tai 4 §:ssä tarkoitettua perusruokavaliosta poikkeamista;

16 luku

Erinäiset säännökset

1 §

Vankeuslain soveltaminen

Tutkintavankeuden toimeenpanossa sovelletaan, mitä vankeuden täytäntöönpanon osalta säädetään vankeuslain:

3) 5 luvun 1 §:n 1 momentissa osastoista, 8 §:ssä osaston päiväjärjestyksestä ja 9 §:n 1 momentissa osaston päiväjärjestyksen vahvistamista koskevasta päätösvallasta ja 9 §:n 2 momentissa tarkoitetun ylilääkärin tai hänen määräämänsä lääkärin päätösvallasta;

15 luku

Muutoksenhaku

1 §

Muutoksenhakukelpoiset päätökset

Tutkintavanki saa vaatia oikaisua tai valittaa Rikosseuraamuslaitoksen päätöksestä, joka koskee:

1) 3 luvun 1 §:n 5 momentissa tarkoitettua sijoittamista, 2 §:n 2 momentissa tarkoitettua erillään asumista omasta pyynnöstä, 2 c §:ssä tarkoitettua varmuusosastolle sijoittamista, 2 d §:ssä tarkoitettua varmuusosastolle sijoittamisen jatkamista, 3 §:ssä tarkoitettua omien vaatteiden käyttöä tai 4 §:ssä tarkoitettua perusruokavaliosta poikkeamista;

16 luku

Erinäiset säännökset

1 §

Vankeuslain soveltaminen

Tutkintavankeuden toimeenpanossa sovelletaan, mitä vankeuden täytäntöönpanon osalta säädetään vankeuslain:

3) 5 luvun 1 §:n 1 momentissa osastoista, 5 §:n 1 momentissa varmuusosastosta, 8 §:ssä osaston päiväjärjestyksestä ja 9 §:n 1 momentissa osaston päiväjärjestyksen vahvistamista koskevasta päätösvallasta sekä 9 §:n 2 momentissa tarkoitetun ylilääkärin tai hänen määräämänsä lääkärin päätösvallasta;

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

3.

Laki

puolustustilalain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

Voimassa oleva laki

9 §

Turvasäilöön määrätyn henkilön oikeuksista on *soveltuvin osin voimassa*, mitä tutkintavangista on *tutkintavankeudesta annetussa laissa (615/74) säädetty*. Hänen yhteydenpitoaan ulkopuolisiin voidaan kuitenkin rajoittaa ja yhteydenpito voidaan kieltää siltä osin kuin se saattaa vaarantaa turvasäilöön määrittämisen tarkoituksen saavuttamisen.

Ehdotus

9 §

Turvasäilöön määrätyn henkilön oikeuksista on voimassa, mitä tutkintavangista on *tutkintavankeuslaissa (769/2005) säädetään*. Hänen yhteydenpitoaan ulkopuolisiin voidaan kuitenkin rajoittaa ja yhteydenpito voidaan kieltää siltä osin kuin se saattaa vaarantaa turvasäilöön määrittämisen tarkoituksen saavuttamisen.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

Valtioneuvoston asetus

vankeudesta annetun valtioneuvoston asetuksen muuttamisesta

Valtioneuvoston päätöksen mukaisesti
muutetaan asetuksen 15 §:n 2 momentti

15 §

Rangaistusajan suunnitelman sisältö

Rangaistusajan suunnitelma sisältää:

- 1) tiedot sijoitusvankilasta;
- 2) täytäntöönpanon alkamisajankohdan;
- 3) tiedot turvallisuuden ylläpitämisestä rangaistusaikana;
- 4) rangaistusajan keskeiset tavoitteet;
- 5) tiedot osallistumisvelvollisuuteen sisältyvän toiminnan laadusta, sisällöstä ja vaativuustasosta;
- 6) tiedot asumista, työtä, koulutusta, opiskelua sekä sosiaalisen tilannetta ja muita olosuhteita edistävistä tukitoimenpiteistä rangaistusaikana;
- 7) tiedot mahdollisen poistumisluvan ajankohdasta ja edellytyksistä;
- 8) tarvittavat tiedot yhteydenpidosta vankilan ulkopuolelle;
- 9) tiedot mahdollisen avolaitossijoituksen ajankohdasta ja edellytyksistä;
- 10) tiedot mahdollisen valvotun koevapauden ajankohdasta ja edellytyksistä;
- 11) tiedot ehdonalaisen vapauttamisen ajankohdasta ja tiedot vapautumisvaiheen tukitoimenpiteistä ja tukitoimenpiteiden jatkumisesta vapautumisen jälkeen.

Tämä asetus tulee voimaan päivänä kuuta 20 . .